

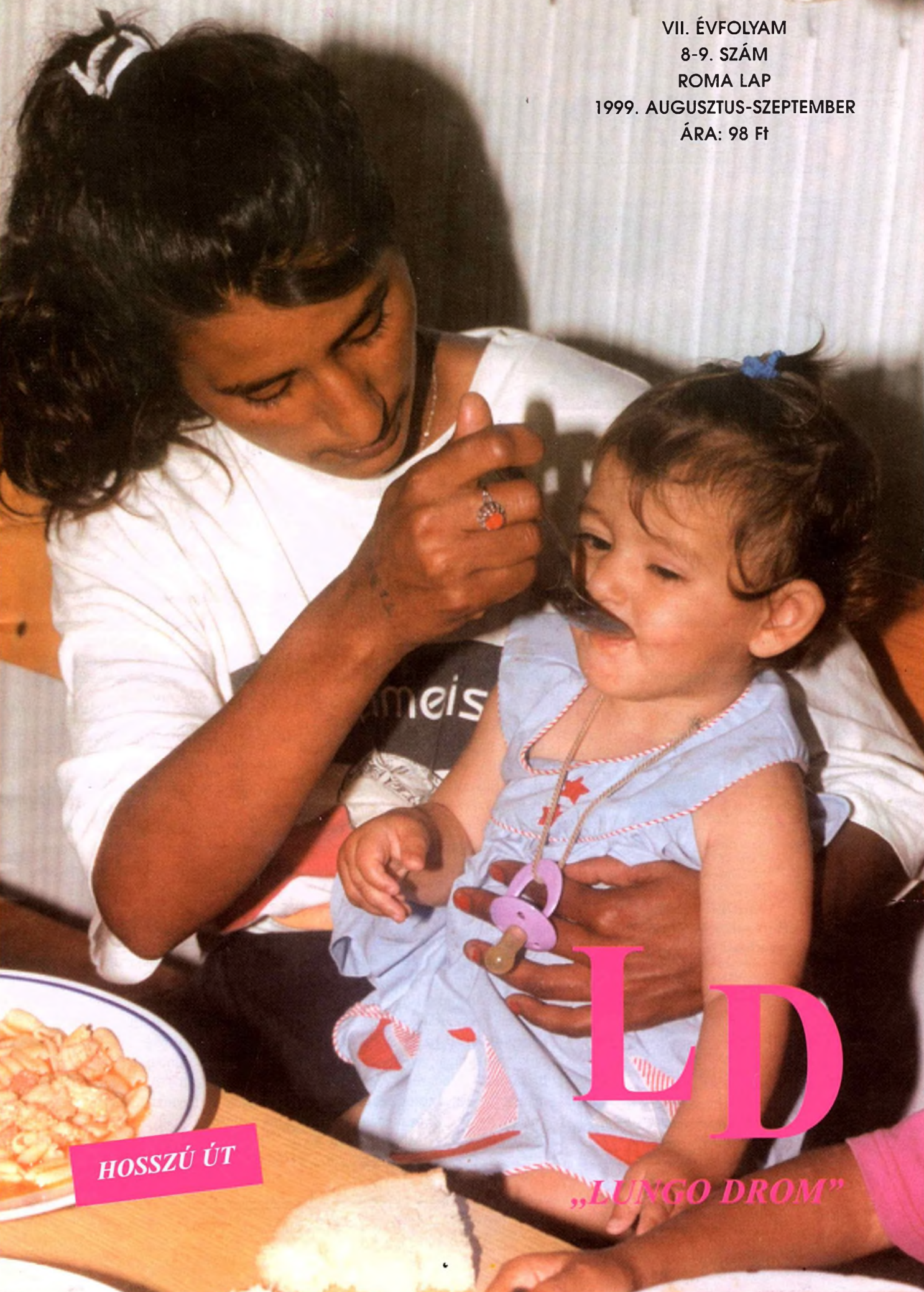
VII. ÉVFOLYAM

8-9. SZÁM

ROMA LAP

1999. AUGUSZTUS-SZEPTEMBER

ÁRA: 98 Ft

HOSSZÚ ÚT

LD

„LUNGO DROM”

P OSTAFORDULT V VAL

Gyereknap
Kunhegyesen
1999. július 6.

Fotó: Bartalos Nikolett

Enciklopédia

ifj. Mágó Károly (1923-?)

Zenekarvezető. Apja is neves primás volt, öt éves korától nála tanul hegedülni, majd idős **Lakatos Flóris**-nál folytatta tanulmányait. A Magyar Művészeti Dolgozók Szakszervezetének iskolájában **Guth Zoltán** és **Lányi Margit** volt a tanára. Együttesét 19 éves korában alakította meg, és a háborús években a Pasaréti

út egyik vendéglőjében muzsikált.

Később a Hangli Kioszk, a Márvány Menyasszony, az Astoria és a Fortuna étterem vendégeit szórakoztatta. A rádióban 1947-től kezdve készültek felvételei. Külföldön a Német Szövetségi Köztársaságban, Dániában és Lengyelországban vendégszerelt.

Bobe Gáspár Ernő (1924-1993)

Kiváló primás, atyja, aki hegedült és cimbalmozott, **Radics Béla** és **Kóczé Antal** zenekarában játszott, majd együttest alakított. Bobe Gáspár Ernő már hat éves korától kezdve mellette hegedült, majd az Ostende kávéház rajközzenekarának egyik vezető primása lett. Rendszeres zenei tanulmányait a Budapesti Zeneiskolában kezdte, majd a Zeneakadémián, **Rados Dezső** tanítványaként fejezte be.

Utána ifj. **Kóczé Antal**, **Rácz Béla** és ifj. **Berkes Béla** zenekarának segéd primása volt, együttesét 1948-ban alakította meg. Itthon többek között a Gellért, az Astoria, a Nemzeti és a Royál Szállóban, külföldön pedig csaknem minden európai országban muzsikált. Archaikus egyéni hangvételű hegedűjátékát a kortárs muzikusok is nagyon becsülték.

(Csemer Géza: **Habiszti**)

LD
„LUNGO DROM”

ROMA LAP

Megjelenik havonta a „Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségéért” Közalapítvány támogatásával.

Kiadja: az oktatási és Továbbképzési Központ Alapítvány
5000 Szolnok, Aranka utca 3.
Telefon/Fax: 56/372-269

Főszerkesztő: **Paksi Éva**

Főmunkatárs: **Farkas Kálnán**

Munkatársak: **Botosné Kőte Lilla**,
Bubáné Csapó Ilona, **Bujdosó Jánosné**,
Pálfi Elvira, **Rácz Lajos**

Felölős kiadó: **Farkas Flórián**

Nyomdai munkák:

REPRO STÚDIÓ Nyomdaipari Egyéni Cég,
Verseggy Nyomda Kft., Szolnok
ISSN 1216-982X

A nem kért kéziratokat nem őrizzük meg
és nem küldjük vissza.

Bor és víz

S kizofrén állapotot tükröz, ami évek óta a hazai nemzeti és etnikai kisebbségek országgyűlési képvisellete körül zajlik. Ki tudja, hogy mióta tart a csűrös-csavarás? Ám a honiak semmiképpen nem akarják bekapni a csalit. Nem kérnek a mézesmadzagból, az ígéretesekből. Tart hát a huzavona. Ez volt a jellemző a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnökénél zajlott tanácskozáson is. A Népszabadság 1999. július 12-ei információja szerint, idézem: „A pártok elképzelhetőnek tartják, hogy a kisebbségek szavazati jog nélkül vegyenek részt a parlament munkájában.” Uraim! Hogyan, miképpen, milyen módon? Asszisztáljanak például akkor is, amikor történetesen kisebbségi ügyek kerülnek terítékre, s a döntéssel netán nem értenek egyet?

H írértékű a cigányság számára ebből az információból az, hogy az említett tanácskozáson részt vett **Hargitai János** fideszes képviselő is, annak az eseti bizottságnak(!) a vezetője, amely a kisebbségeket érintő jogszabályi módosításokat hivatott előkészíteni. Hogy valójában mi is az álláspontja ennek az eseti(!) bizottságnak, illetve vezetőjének a több éve húzódó alkotmányos mulasztásról, az nem derül ki.

A z ajánlások annál inkább, melyet a pártok tettek. Ezek szerint három alternatíva van. **Az első:** a kisebbségek képviselői csak erősen korlátozott hatáskörrel vehetnének részt a törvénykezés munkájában. Nem világos, legalábbis e fogalmazásból nem derül ki, hogy mit értenek erősen korlátozott hatáskörön. Csak nem a szavazatnélküliséget? Mert, ha ezt, akkor egy tapodtat sem jutunk előbbre, nem szűnhet meg az alkotmányos mulasztás. **A második:** sajátos státuszt hozna létre. Ezek szerint a kisebb-

ségeket nem ruháznák fel szavazati joggal, más tekintetben viszont egyenrangúak lennének a többi képviselővel. Ez olyan fából vaskarika megoldás. Nem érthető, miféle ez a más tekintet? Csak nem a lefizetésük, megvásárlásuk, főhajtásra való kényszerítésük azért, hogy lemondanak a szavazati jogról?! Mást nem tudok elképzelni.

Harmadik lehetőség; a teljes jogú képviselő. Ez a kulcs! Csakhogy ezt nem lehet csupán lehetőségként említeni, hiszen a 77-es törvény 20 paragrafusának első bekezdése világosan kimondja: A kisebbségeknek - külön törvényben meghatározott módon - joguk(!) van az országgyűlési képviselőre. Ez nem tartalmaz semmiféle megszorítást, csorbítást, megkülönböztetést. S a törvény azt is hangsúlyozza, hogy a kisebbségi jogok összessége nem a többség adománya, hanem az egyén szabadságának és a társadalmi békének tisztelete alapján a másság joga. Fontos lenne ezen alaposabban elgondolkozni.

I llenék már végre megszüntetni azt a kétarcúságot, ami a hazai és külhoni kisebbségek megítélésével kapcsolatban tapasztalható. Van nekünk mit söpörnünk a saját házunk táján, felesleges mindig a szomszédokra mutogatni. Akárhányszor kerülhet terítékre a hazai kisebbségek országgyűlési képviselőjének ügye, azt rendezni csak az Alkotmány szerint lehet véglegesen. Semmiféle sumákolásnak nincs helye. A csűrös-csavarás politikájával s mindenféle más pótcselekvéssel csak távolodunk a polgári demokrácia elveinek érvényesítésétől. Nem lehet vizet prédikálni itt, s bort inni ott. Vajon ilyen Paulus-Saulus arculattal befogadnak-e bennünket Európába?

Farkas Kálmán

Özönvíz után, reménytelenül, remélve

Belvízkatasztrófa Hevesben

**Az elmúlt esztendő hozzá-
szoktatott bennünket a vizes
katasztrófákhoz. Áradás, hó-
olvasás, eső. A tévében szin-
te naponta pergő beszámolók
az emberi tragédiákról eltom-
pítják a néző érzékenységet.**

**Ha egy utca vízben áll, ha
megrogyant házak lakói
nyüszítve siratják vagyontá-
jukat, elmosott reményeiket,
életüket, az ember belebor-
zong a szerencsétlenségük-
be, de két perc múlva jólesőn
kortyolja tovább a sörét vagy
nassol valami finomságot a
hűtőből, sőt fal, mert akció-
film megy, esetleg sportköz-
vetítés, és másnapra a min-
dennapi kis küzdelmek, e-
gyéb tragédiák, robbantások,
külhoni tornádók, a törökor-
szági földrengés feledtetik a
pár faluval arrébb lakók nyo-
morúságát.**

Különben is, képernyőről nézve min-
den messzebb van. Olyan, mintha a vi-
lág beköltözne a lakásunkba, de mégis,
összehasonlíthatatlanul más élőben,
közvetlenül szembesülni a bajjal. Ami-
kor Heves megyébe indultunk, hogy a
július eleji felhőszakadások károsult-
jaival találkozzunk meg tudjuk, milyen
élethelyzetben, reményben vagy re-
ménytelenségben peregnék napjaik, mi
sem sejtettük, mennyire megrázó él-
ményben lesz részünk. Ráadásul nem is
a látvány, a panaszos szavak voltak a
legsörnyőbbek - hiszen ottjártunkkor
sütött a nap, az élet meg döcögött,
ahogy tudott, hiszen az a dolga, hanem
az, hogy a szerencsétlenül jártakkal
együtt megpróbáltunk belegondolni,
milyen jövő vár rájuk. Hogy hol és
mikét fognak létezni két év múlva, két
hónap múlva, vagy holnap? És hogy
hány családot robbantanak szét a lélek
megpóblatásai?

A semmiből élünk...

Heves, Kodály Zoltán út. Két aprócska vályogház, leomolva, a törmelék közül egy eldeformálódott kályha kandikál ki, az udvaron katonai sátor, az emberekben keserűség. Az egyik házban **Nagy Gusztávné** lakott két felnőtt, fogyatékos gyerekével, a másikban **Raffael József** az élettársával. Most a sátoron osztoznak, illetve abban élnek, de csak félig-meddig, hiszen a ponyva alatt megszorul a meleg, a levegő is áll, ha bemegy az ember rögtön csorogni kezd róla a veríték, s még éjszaka is olyan hőség van, hogy inkább kint alszanak az udvaron. A sátorban a mindennapok szegényes tartozékai, amiket sikerült kimenteni a romok alól; ágy, asztal, edények, zsákba gyűrt ruhaneműk. És kevéske vályog, cserép, amit épségben kibontottak a térdre esett, aztán ledömperezett házakból. Bent legyenek dongnak dinnyedarabokat, de főzni kint főznek.

- Jött a víz az esővel, a szobából lavórszámba hordtam ki -mondja özv.

Nagné-, de hiába, szétrepedt a fal, kidúlt az eleje, aztán ugye már életveszélyes lett. Az első napokban egy lovaskocsi alatt aludtunk, aztán állították fel ezt a sátrat a polgári védelmi-
sek. Mentettem volna én a dolgokat, de az ágy is, ahogy húztam kifelé, összetört. Ugye, az is ócska volt már, szegény. Most aztán végképp semmim nincs, még dunyha se, a földön, pontosabban a válykon fekszünk.

- Szoba-konyhás lakások voltak ezek. Nem sokat értek, de nekünk mindent. Nem tudom, mi lesz velünk - ezt már Raffael panaszkolja. - Gyűjtöke-
kedő voltam, tollaztam negyven évig, de csak tizenkét évet igazoltak. Se munka, se nyugdíj, szinte a semmiből élünk. Az lenne jó, ha adnának egy lakást, vagy legalább építőanyagot, amiből felhúzhatnám a házat még a hideg beállta előtt. Nehogy valami nagy dologra gondoljon! Van itt a környéken egy kis parasztház, háromnyolcvanért árulják. Ha az önkormányzat megvenné, az életünket mentené meg vele.

A szomszédok hamar összeseregle-

nek az újságírók érkezésére, vagy egyáltalán csak azért, mert idegenek járnak ott, valami történik éppen, vagy nem történik, de a munkanélküli hétköznapiak sorába még a mi érkezésünk is visz kicsinyke szint. Egy másfél éves-forma gyerek betogyog az udvaron még mindig meglévő pocsolóba, mire egy férfi ordibálni kezd egy fiatalasszonykával, hogy miért nem vigyáz jobban a kicsire, s hamarjában még egy nyaklevest is lekever a nőnek. Talán a szegénység tehetetlensége mozditja kezét.

Suha János is panaszkodik, náluk is megrepedt a fal, mert öreg a ház, de segítség nem érkezett még sehonnan. Önerőből pedig nem tudnak mihez kezdeni. Három apróságot nevelnek családi pótlékból, gyesből, gyermeknevelési támogatásból, meg a ritka alkalmi munkák hozadékából.

Koldussorsra jutnak...

A Dankó utcában éppen bontanak. Csacsifogat áll a ház előtt, arra rakják a már csak tüzelőnek jó faanyagot. **Molnár László** bontja kilencvenéves édesanyja házát. Az öregasszonyt, aki nem emlékszik korábról ekkora felhőszakadásra, magukhoz vették, s most négyen élnek az udvarlábas portán.

- *A maga édesanyjának volt hova mennie, de mi lesz azokkal, akiknek nincs olyan rokonuk, hogy be tudja őket fogadni?*

- Nem tudom. Koldussorsra jutnak. Öngyilkosok lesznek, felakasztják magukat. Az a baj, hogy nagy itt a szegénység, a segítség meg semmi.

Kállai Éva férje meghalt, szüleivel és kislányával él. Az ő házuk is megrepedt, a kémény majdnem ledőlt, az árvaellátásból végül sikerült megcsináltatni, ám a ház vályogból van, és a száradás is rejt veszélyeket. Kállai Éva nem tudja még, hogy a kis Krisztit miből ruházza fel az iskolába, miből vesz könyveket. A kárát senki nem mérte fel, ha újabb repedés jelenik meg a falon, betapasztják, aztán reménykednek, mert amúgy a biztosítás errefelé nem divat. Miből?

A szomszéd utcában **Molnár Józsefék** is bontanak.

- Negyven centis víz állt a szobában - mondja a felesége -, ki kellett hurcolkodnunk, de nem sikerült mindent, mert a gerenda ráomlott a szekrényre.

A szeneskamrába költöztünk, oda vittük a bútorokat, no, persze, eleve nem sok volt.

A tároló alig pár négyzetméternyi. Egy nagyobb ágy fér bele, asztal, gáztűzhely. A két gyerek közül az idősebbik már férjhez ment, a tizenhat éves most végezte az iskolát, alkalmi munkát vállal, ha tud.

- *Mennyi a család havi jövedelme? - kérdelem Molnárt.*

- Az asszony kapja a járadékot, az úgy tízezerhét száz.

- *S maga?*

- Én semmit nem kapok, legfeljebb hébe-hóba egy kis segélyt az önkormányzattól. Két-három ezer forintot. Tudja, én rovott múltú vagyok, nem dolgoztam sehol, csak a börtönben. Ott viszont vagy tizenkét-tizenhárom évet.

Átjön egy szomszédasszony, kéri, nézzük meg az ő házukat is. Mondja, hogy Krakóban (ez a hevesi cigány városrész neve) összedőlt az anyósa háza. Hamar kiderül, hogy az anyós az a kilencvenéves nénike, akiről már esett szó. Hamarosan a csacsifogat is megjelenik, hozza a bontalékokat.

- *Jöjjön be, ne legyen rest - invitál az asszony, s mutatja a frissen meszelt falat.* - Ablakmagasságig újra kellett vakolnunk, tegnap meszeltem.

A hevesi kisebbségi önkormányzat alelnöke **Molnár Ferenc**.

- Mindenki a mi fülünket rágja, hogy segítsünk, de mi is csak a polgármester nyakára tudunk járni ígéretért, mert nekünk csak működésre van szükös keretünk, segélyt, adomá-

nyokat nem fizethetünk belőle. Hevesen hat-hét ház dőlt össze, de tizenöt-húsz további lakás is megromlódott. A hivatal se nagyon tud mit csinálni.

„Mikor lesz megint otthonom?”

Továbbmegyünk Átányra. Az 1750 lelket számláló falunak körülbelül egyharmada roma származású.

- Száztizenvalahány családot, cigányokat és nem cigányokat, érintett a július eleji esőzéseket követő belvíz - kezdi **dr. Czákó Tibor** polgármester. - Tizennyolc házat le kellett vagy le kell bontani, mert életveszélyessé vált. Közel száz ember maradt hajlék nélkül. Egy részüket a művelődési házban helyeztük el. De sejtheti, milyen az. Az emberek feszültek, az indulatok összecsapnak. A károk a házak felét érintik, úgy százötven millió forint értékben. Akiknek biztosításuk van, még szerencsésebbnek tudhatják magukat, de hát a többségnek nincs. Az is probléma, hogy ha volt egy kis rozzant ház, de élni még lehetett benne, és ért vagy kétszáz ezret, hát azért csak nem lehet másikat kapni. Üres ház viszont volna a faluban, de az önkormányzat állami segítség nélkül nem tud vásárolni közülük. Felvetődött, jó lenne ha a rendkívüli helyzetre való tekintettel a gyerekek után járó kedvezményt nemcsak építésre, de vásárlásra is igénybe vehetnék a károsultak. Az országgyűlési képviselőnk, **Godó Lajos** fel is vetette ezt

illetékes helyen, de az újságból úgy értesültünk, elvetették az ötletet.

Az a nap felejthetetlen marad a polgármester számára is, akkora zuhé volt. Százhetven milliméter esett. Délutánra nagyon megteltek az árkok, de gondolták, jók annyira a csatornák, hogy reggelre elnyelik a vizet. Ám ahelyett hogy fogyott volna, csak szaporodott a víz. Később hallották, hogy a környékbeli folyók mind kiöntöttek. Száznegyven centis víz hömpölygött a falu felé. Aztán vasárnap még jég is jött. Borzalmas volt. A település egyébként alacsonyra épült, mocsár volt ezen a vidéken, a lakosság a katonák, portyázó csapatok ellen itt talált védelmet.

Míg a hivatalban beszélgetünk, hír jön, **Balogh Ferencné** hozza a helyi kisebbségi önkormányzat elnöke. Meghalt **Suha Ernő**, a háborút járt öreg cigány, aki a fronton hagyta fél lábát. A szíve vitte el. Az ő háza is összedőlt, ő is beköltözött a művelődési házba, de csak ette magát, ette. A mentőorvos már nem tudott rajta segíteni.

A művházba ebédidőbe érkezünk. Panasz panasz hátán. **Balogh Imréné** akkor éjszaka három kisgyerekével menekült ki a házból.

- Mikor lesz megint otthonom? - kérdi. - A polgármesteri hivatalban azt mondták, hogy amit a tévé meg az újság mond, az csak reklám. Mert hozzájuk még semmilyen pénz nem érkezett. Nem tudom, mi lesz velünk? Eszter lányom most kezdené az iskolát, de miből vegyek könyvet? Amikor jött a víz, csak a legszükségesebb iratokat tudtam összekapkodni, kimenteni. Itt még lepedő sincs, a katonaság paplanjával takarózunk. Csupa kiütéses tőle a gyerek, de ki se lehet mosni, mert itt még centri sincs. De hadd kérdezzem már magukat, minek jöttek ide? Reklámból? Mit tudnak maguk rajtunk segíteni? Egy öregember most halt meg infarktuszban, nincs innen kiút sehova -már zokog-, a gyerekeim meg folyton azt kérdezik, anya, mikor megyünk már haza?

Egyedi Lászlóné ötvenöt éves, de többnek néz ki. Hangosan beszél, kiabálva, kétségbesetten.

- Mára bontjuk a kis házunkat. Beteg vagyok, tüdőbeteg, meg nézze meg a lábam is - emeli meg szoknyáját, - csupa kiütés, el vagyok fertőzve, a nyugdíjam tizenkétezer sincs, de a tanács abban sem segít, hogy a törmelé-

ket, a piszkot elszállítsa. Mindenünket elvitt a víz, csak a tyúkol maradt, eddig abban húztam meg magam, csak tegnap jöttem be a kultúrba.

- *S családjuk nincs, ahol meghúzhatnák magukat?*

- Hat gyereke van, de ők is szegények. Tibike, gyere csak ide, fiam. Itt van ő is három gyerekkel. De azokat is állandóan a mentő hordja hasmenéses betegséggel. Mert amit itt adnak, még a konzerv is meg van romolva. Nézze meg mennyit kapunk ebédre - mutat egy konyhásnőre, aki pörkölttel, tészta-köréttel félig megrakott tányért visz az ebédlőnek kinevezett helyiségbe.

Ám kiderül, az gyerekadag, s a többiek nem panaszkodnak az ételre, leintenek a hangosbeszédű asszonyt, mire rögvest veszekedés alakul ki, indulattá robbant állítások, érvek csatáznak egymással. Tovább indulunk.

Valahol a főtéren **Farkas Géza** hadarva mondja, hogy meghalt a sánta, jó ember volt nagyon, és sajnálják. És hogy az ő háza is meg van repedve, csak velük senki nem törődik, pedig már valami pénzt is osztottak, de hát az úgy osztották el, hogy a rászorulókat, mint amilyen ő is, kihagyták.

Balogh Ferencné igazítja ki, magyarázza a férfi indulatos szavait.

- Egy kft-től kaptunk pénzt, de azzal a megkötéssel, hogy az ő dolgozói között oszthatjuk szét. Mi igyekszünk igazságosan osztani, amennyire csak lehet, de annyira kevés a pénz, hogy csak a vita van rajta állandóan.

Százmilliók károk

Kömlön **Cseh József** polgármesterhez kopogunk be először. A falut kétezer ember lakja, s a romák aránya negyvenöt százalék körül mozog. A polgármester rosszkedvű, mindig csak újságírók meg ígéretek érkeznek, segítség viszont alig.

- Háromszáznegynégy épületet vizsgáltunk meg műszaki szakértővel. Ebből hatvan életveszélyes. Tízet (ebből hat cigányoké) le is kell bontani, a többit viszont még dúcolással, alátámasztással meg lehet menteni. A faluban százötven embert kellett kiköltöztetni lakásából. Közülük hetvenkilencet az iskolában helyeztünk el, a többi rokonoknál húzza meg magát. A segítség gyorsan kellene, de a hivatalok, ahonnan várnánk, lassan dolgoznak. A biztosító például annak, akinek nincsen vízkárra biztosítása, nem fizet, mert azt mondja, kártérítés csak árvíz esetén jár, ez meg belvíz volt. Folyamatban van, csak lassan megy nagyon az igazolás beszerezése a két illetékes vízügyi igazgatóságtól, hogy ami a falunkat sújtotta, mégis árvíz volt.

- *Állami pénzek, állami segítség lesz-e?*

- Ígéretek vannak, pénzt viszont még nem láttunk. Nem tudom, mi lesz, mert az iskolát kezdeni kell szeptemberben, úgyhogy az embereket át fogjuk költöztetni a művelődési házba, csakhogy abba meg villanykályhák vannak, a fűtésük sokba kerül, télen csak na-

gyobb rendezvényekre futjuk fel az épületet, márpedig ha a hideg beálltaig nem sikerül elhelyezni a károsultakat, az egy vagyonba kerül. Aztán az is gyanús, hogy a magánlakásokra nincs állami felmérés. Addig mire fizetnének? A mi véleményünkre? Itt százmillió nagyságrendről van szó. Az önkormányzat viszont szegény. Különbösen higgye el, az emberek nem arra várnak, hogy új házat kapjanak, zömük az utolsót is fogná, és csak egy kis téglát szeretne, hogy aládúcoljon a falaknak, de nincs hozzá pénze. A legszerencsésebb az a megoldás lehetne, hogy a rászorulóknak házat vásároljunk a faluban, mert van harminchat üresen álló. Hangsúlyozom, olyan fokozatú házakban gondolkodnánk, amilyen az övéké volt.

Panaszolja a polgármester, hogy három héttel korábban megkérdezték tőlük, mennyi volt a védelmi költség. Megmondták. Ám azóta nem kérdezték, hogy nőtt-e az összeg. Pedig, persze hogy nőtt.

- Holnap is küldenek egy szivattyút, mert lesz még itt mit csinálni, de az embert, üzemanyagot nekünk kell biztosítani.

Danyi Józsefné a kisebbségi önkormányzat vezetője azt meséli, hogy milyen veszekedések alakulnak ki egy-egy segélyszállítmány kapcsán. Az egyik kereskedelmi rádió például valamilyen gyűjtésből juttatott egy rakomány bontott csirkét. Az önkormányzat állásfoglalása az, hogy az élelmiszereket elsősorban a konyhának kell adni, ami az iskolában elszállásoltakat ellát-

ja, ám a csirke több volt, mint amit a hűtőkapacitás elbirt, ezért a maradékot azok között osztották el, akik saját lakásukba fogadtak családokat. Nehezen csitult a viszály.

A Dózsa György úton az árok tele békalencsés vízzel, az úttesten is hatalmas töcsák, arrébb a víztorony mintha tenger közepén strázsálna. A járdákat is rendbe kellene hozatni, mert a hólé, aztán most ez az özönvíz több helyen alámosta.

Berki Csabáné az iskolában él a férjével, négy gyerekével, a nagyobb is csak tizenegy éves, de mindennap hazajár a pár éve közel félmillióból felújított tornácós házhoz, aminek oszlopai már semmit nem tartanak, kidőlvé, kidöntve hevernek az épület előtt. Berkiné nehezen áll velünk szóba, mit is tudna mondani az effajta ostoba kérdésekre, hogy akkor most miben reménykednek. Aztán csak elmondja, hogy már egészen belebetegedett a helyzetbe. A bútorok tönkrementek, a ruhák bepenészedtek, a jószág össze-vissza a szomszédoknál. Remény? Hogy a négy gyerek után talán kapnak házat. Addig meg hazabiciklizik naponta, bemegy a házba, az életveszélyesbe, szétnéz, aztán kijön. Következő nap is bemegy, szétnéz, kijön. És így tovább. De meddig?

Lólé Mihály a Lungo Drom alelnöke, a megyei cigány önkormányzat vezetője elkísért bennünket utunkon. Mostanában sokan kérdezik tőle, a tévére hivatkozva, hol a segítség, amit az állam adott? Sehol. Kénytelen őket lehűteni. Próbálja persze nyugtatni is az embereket. Nem könnyű. Lólé Mihálynak meg-

győződése, hogy ez a vízkár nem cigány, hanem osztársadalmi ügy. Jó jelnek tekinti azonban, hogy a megye vezetése rajta keresztül a cigányságot is be kívánja vonni az a helyzet megoldásába. Beválasztották a kárhelyreállítási és újjáépítési bizottságba.

Kérdés, lesz-e pénz arra, hogy Hevesben valamelyest is megnyugtatóan rendeződjön annak a sok száz, sőt több ezer családnak a sorsa, amelynek lakása kisebb-nagyobb vagy végzetes kárt szenvedett?

Mióta a helyszínen jártunk, - lapzártáig - eltelt három hét. Azóta, mint Lólé Mihálytól megtudtuk, a Hevesben kisebb-nagyobb mértékben kilencvenegy települést érintő ítéletidő okozta károk enyhítésére az államtól huszonhét millió forint érkezett. Többen visszamentek a házukba, ahonnan az eső kimosta őket, mások viszont a környező vagy távolabbi településen élő rokonokhoz költöztek.

Átányban vállalkozói összefogásból felépült egy négymillió forintos ház, de a képviselőtestület végül egyetlen családnak sem adományozta oda, a civa-kodást, feszültséget elkerülendő.

Cseh József reménytelibbnek érteke-li a kömlői helyzetet. A beigért pénzek több mint fele megérkezett. Még harminceggyen ugyan a művelődési házban laknak, de már kinézték a házakat, amelyek közül nyolcat cigány családoknak vásárolnak meg.

Jenei Gyula

Elmélkedés az identitásról

Cigánynak, magyarnak, németnek, székelynek, indiainak vagy bárki másnak születni nem erény, nem érdem, nem bűn, csupán tény. Valamennyien első sorban embernek, szubjektumnak születünk, s az csupán e szempontból a véletlen műve, hogy miféle nép, népcsoport gyermekeként látjuk meg a napvilágot. Életünk során felesperedésünk folyamán fogadjuk el magunkat cigányként, indiaiként, hottentottaként, bármiként.

Identitás = azonosság. Oly sokszor elhangzik e fogalom életünkben. Különösen azóta, hogy lehetséges is, meg szabad is vállalni önmagunkat. Látszólag egyszerűnek tűnő kérdés. Mert valójában mit is jelent önmagunk vállalása? Csupán annyit, hogy megvallom: cigány vagyok? Ez alapvető, de korántsem elég. Az identitás, az önazonosság vállalása egy egész életút vállalása a születéstől a halálig. És nem csupán az én vállálásomat jelenti, hanem ahhoz a népcsoporthoz, történetesen a cigánysághoz való kötődésemet is.

Mitől, miktől, kiktől függ a cigányságomhoz való kötődésem? Ennek rengeteg összetevője van. Bizonyára nem tévedek, ha azt mondom: első sorban az éntudattól! E tudatállapot fejlettségétől, fejlődésétől. Ugyanis másképpen vallja magát cigányként az ember gyerekkorában és egészen másképpen, amikor kialakul a világról, a természetről, a társadalomról, az emberi gondolkodásról egy átfogó világképe, s el tudja helyezni magát, a cigányt emberként megítélő társadalomban. Mindenkinek volt valakije, anyja, apja, családja, az iskola, a közösség, a cigánytelep, barátok, ismerősök, akik végig kísérik útját. Az ember származásaként is kapcsolatba kerül a másik emberrel, legyen az nem cigány, a különböző társadalmi rétegekkel, a természettel, s ebben kell cigányként is elhelyeznie magát, vállalni származását.

Nem szólnék most a rasszjegyekről, amelyek kétségtelenül világossá teszik, hogy ki kicsoda. Ismeretes az is, hogy a cigányságon belül vannak oláh cigányok, beások, lováriak, szintók, romungrók stb. Őseik egy töről fakadnak, azonban a társadalomban elfoglalt helyük, szerepük, viselkedési formáik, szokásaik sok tekintetben eltérnek egymástól. Egyetlen lényeges kérdés: vállalják-e önazonosságukat? És ha igen, hogyan? Mert ez egyáltalán nem mellékes kérdés. Sajnos nem akarok általánosítani! Egyes cigány emberek erőszakosságukkal, hangoskodásukkal, beilleszkedésre képtelen viselkedési „normáikkal” hívják fel magukra a figyelmet. Erről nem lehet és nem szabad megítélni a cigány identitást.

Valójában a cigány identitás vállalása egy tanulási folyamat. Ha az identitás mélységét intelligencia teszttel lehetne mérni azt mondanám, hogy a legmagasabb identitásszinttel a roma alkotók, írók, költők, újságírók, képzőművészek, értelmiségiek bírnak. Ezek között foglalnak helyet azok a cigánypolitikusok is, akik magas szinten képesek képviselni a cigányság érdekeit. Lehet-e, szükséges-e tanulni az identitást? Lehet is, szükséges is. Valódi identitás csak így fejlődhet ki. **Choli Daróczi József**, a költő-műfordító szavait idézem: „Még mi csaknem mindent tudunk Önökről, Önök semmit sem tudnak rólunk” Ezt a többségi társadalommal összefüggésben mondja. Figyelmet érdemlő gondolatát azzal szeretném kiegészíteni, hogy mi, a cigányok!, egymásról is keveset tudunk, s olykor azt is rosszul, pontatlanul. Hogy miért? Mert nem tanultuk meg. Évszázadokon keresztül hiányzott az a struktúra, amelynek segítségével a cigány identitás tudatos vállalása kialakulhatott volna. Elsősorban hiányzott az oktatási rendszer! Fájdalmas, de tény: amíg a cigány oktatási rendszernek az alapkövetelményei, rendszere nem épül ki, addig alacsony szint lesz az identitás IQ-ja!

Hangya módjára összehordott hagyományainak, irodalmunk, dokumentumaink értékei láttán csodálkoztam el magam is, mekkora kincsét őriz a magyarországi cigány irodalom és annak művelői. Ismerik-e a cigányok? Olvasták-e azokat a műveket, amelyek forrásai a cigány identitás tudatos vállalásának?

Vallom: a cigány identitást is tanulni kell, hogy vállalja magát az ember. Hogy erre képessé, alkalmassá váljék. Ennek a forrása a cigány alkotások. Írásban, képből, zenében, nyelvben, mindenben, amit cigányok teremtettek! Kell-e hangoztatnunk, hogy a művek által vagyunk jelen a magyar kultúrában? Hogy annak részei, részesei vagyunk? Szükséges hangsúlyoznunk! Lássák, mert mi kitárulkozunk, vállaljuk önmagunkat. S így képessé tehetjük a cigányokat is arra, hogy tudatosan vállalják önmagukat.

Identitásbeli esélyegyenlőtlenségeink történelmi korszakokban mérhető. Ennek leküzdése, a felzárkózás, a cigány nemzedékek és első sorban a roma értelmiség feladata lesz. Hosszú évtizedekig tart. És nem vihet végbe a társadalomtól elzárkózva, csak annak részeként, igényelve a többség, az egész magyar nemzet és társadalom segítségét.

Napjaink első rendű feladata: az identitás tanulása és tanítása!

Farkas Kálmán

Az utcafiúból lett gitármester

Bálint Krisztián névre hallgat főhösünk, aki nem a család légkörében, hanem intézetben nőtt fel. Az intézetből kikerülve számára csak az utca maradt. Hóna alá kapva gitárját elindult a nagyvilágba, hogy szerencsét próbáljon, mint az egyszeri királyfi.

A világról alkotott képe nem bizonyult pozitívnak, mert sokat látott, és tapasztalta milyen kegyetlen az élet. Csövezett, koldult is. Ekkor meglátogatta a szerencse egy jóakarátú ember képében, kiemelte a nyomorból, magához vette. Tetszett a játéka, és lemezszerződést ígért neki és managmentet. Röviden így kezdődött az élete főhösünknek, Krisztiánnak, akinek teremtő ujjai alatt a gitárhúrokon szilaj paripák nyargalnak újra meg újra.

- Milyen stílusú zenét játszol?

- Ezt a zenei formát nem olyan nehéz megítélni. Ez afféle mix és erre mindenki rájön aki egy kicsit is ért a zenéhez. Pontosan meghatározva a lírai pop, a soul, és az afro jazz ötvözete némi autentikus elemekkel kiegészítve. 1992 óta zenélek. Ekkor kerültem ki az intézetből egyenesen az utcára. Mindig a saját szerzeményeimet játszom, melyek szövegét is én írom.

- Az intézetből kikerülve, hogyan maradtál „életben”?

- Ez nagyon nehéz, mert iszonyatosan kemény az élet az utcákon. Elsődlegesen fedél kellett a fejem fölé, nem lehet csak úgy hosszú távon csövezni. Enni is kellene, mért felkopik az ember állá. Munka kellett és pénz minél hamarabb.

Egyszer egy aluljáróban láttam egy fiút zenélni. Beszélgetni kezdtem

vele. Kiderült, hogy ő is állami gondozott volt. Ugyanabból az okból kifolyólag kezdett zenélni, mint amilyen okok engem vezéreltek. Azt mondta, hogy nem jól, de türethoan keres, nem kell lopnia, mert így tisztességes maradhat. Tanácsára másnap mellé álltam és onnantól együtt zenéltünk. Két hét után bérelhettem végre egy szobát, ahol több fiatal zenész-művész élt filléreikért. A főbérlo az utcán jött oda hozzám és pénz helyett ajánlotta a lehetőséget muzsikám jutalmaként. Ő mást is adott. Állandó munkát egy kávéházban. Aztán egy ismerőse próbalemez felvételre invitált Németországba. Tehetségesnek talált és azt mondta, hogy szívesen investálna egy kis tőkét a részemre, így ő lett a managerem. Kiadtunk egy korlátozott példányszámú kislemezt. Ezeket az utca zenélgetéseimen értékesítettem. Két hónap alatt az 1500 lemezből alig maradt valami. Sikerem volt.

- Szóval beköltözött az életedbe a szerencse. Mostanában mit csinálsz?

- Semmit. Egészen pontosan töltődöm energiával. Az az igazság, hogy

fáradt vagyok. Sokféle jártam és zenéltem. Szükségem van arra a minden zenésznek, művésznek járó inspiratív feltöltődésre.

- Ilyenkor írod az új műveket?

- Pontosan. Ez afféle alkotó relaxálás. Lehetőség arra, hogy átgondoljam eddigi életem és nagyjából felvázoljam magamnak körülbelül, milyen lehetőségeim lesznek a jövőben.

- És hogyan képzeled a jövőd? Milyen terveid vannak?

- Szeretnék a stílusomon csiszolni, és egy új, egy merőben más jellegű zenei anyagot lemezre vinni. Talán újra rám mosolyog a szerencse, de már itthon Magyarországon. Folyamatosan tartom a kapcsolatot az IMI-Q kiadóval, remélem, hogy sikerül közös nevezőre jutnom velük. És a legfontosabbat ki ne hagyjam! Szeretnék továbbra is életben maradni! Ehhez csak egy valami kell, maga a jó Isten! Bízom abban, hogy továbbra is mellém szegődik utamon, útba igazít és védelmez a rossz akarátú emberektől.

Alex Di Sayde

Szlovák cigányút

Először **Anglia**, néhány hete **Finnország** vezetett be vízumkényszert a szlovák állampolgárok számára. Ezt a megoldást követte **Norvégia**, s nem zárható ki, hogy **Dánia** és **Svédország** is átveszi a hármak gyakorlatát, ha a nyugatra áramló szlovákiai romák nagyobb számban kérnek menedékjogot. **Szlovákia** éppen elkezdte jó hírének helyreállítását a Meciar-kormányzás szomorú négy esztendeje után, amikor a romakérdés megoldatlansága árnyékot vet az országra. Csekély vigasz, hogy mindhárom szankcionáló ország hivatalosai kijelentették: nem kételkednek abban, hogy Szlovákia demokratikus állam.

Tüzoltómunkára lenne szükség ahhoz, hogy a szlovákiai romák

tömeges kivándorlását meg lehessen előzni. Ez most lehetetlennek látszik. Ha Szlovákia demokratikus állam, minden polgárának joga van a szabad mozgáshoz, az útlevelhez. Abba még kevésbé szólhat bele az állam, hogy polgára hová utazik. A romaprobléma első fellángolásakor a pozsonyi kormány egyik miniszterelnök-helyettese a polgári titkosszolgálatokat vádolta meg azzal, hogy nem jelezte a cigányság várható tömeges kivándorlását Finnországba. Nemcsak a titkosszolgálat, a sajtó is felháborodott. Hogyan? Börszínük alapján ellenőrzik ezután, ki hová utazik? Mindenki tudja, egy demokratikus állam kizárólag antidemokratikus eszközökkel akadályozhatná meg a romák kiutazását. Ez olyan ár, melyet nem szabad

megfizetni, s amelyet érthetően az európai közösség sem fogadna el.

Taxipénz

A romakérdés megnyugtató rendezése csak hosszú távon képzelhető el, a gyógymódokról is csak általánosságokat hallunk (akár Magyarországon). Jószerivel még az sem tudható, mit is akarnak a romák, mennyire mélyek a bajok, mely szervektől szerezhetők be hiteles adatok. A félmillióra becsült szlovákiai roma népességnek ugyanis jelenleg 17 politikai pártja és 53 egyéb szervezete van. S ezek csupán a hivatalosan bejegyzett tömörülések. De köztudomású: a tényleges hatalmat gyakran nem ezek gyakorolják, hanem a nem romák

számára átláthatatlan családi hierarchia. Ám ha történetesen tárgyalóképes lenne a 70 szervezet valamelyike, ez esetben sem lehet pontosan felismerni, ki a tényleges vezető. Sokszor szerepel például a Szlovákiai Roma Értelmiség nevű szervezet, amelynek két főnöke is van. Az egyik általános iskolát végzett értelmiségi. Az alelnök viszont analfabéta.

S mindeközben a romaügy politikai manipulációk célpontja. Meciárék nem sokat törődtek a kérdéssel. A volt miniszterelnök legföljebb azt mondogatta, hogy a cigányok elárasztják Szlovákiát, s voltaképp a szlovákiai magyarok többsége is cigány. Most viszont az ő pártja bírálja leghevesebben azzal **Csáky Pált**, a kisebbségi ügyekben illetékes miniszterelnök-helyettest, hogy csak a magyarokkal foglalkozik, s elhanyagolja a romák súlyos gondjait. Az sem kétséges, hogy a romák váratlan, s részben szervezett kivándorlása Finnországba azt a gyanút is felvetette a mostani kormánykoalícióban, hogy az ellenzék bujtogatja a kivándorlókat a kormány kompromittálása céljából. Így is akadályozva az uniós csatlakozási folyamat gyorsítását.

Erre azonban nincs bizonyíték. És az sem tudható, miként is utazhattak a romák most tömegesen Finnországba. (S annak előtte Kanadába, majd Angliába.) Ismeretes, hogy a kivándorlók többsége Kelet-Szlovákiában, isten háta mögötti falvakban lakik, olyan helyeken, ahol a munkanélküliség néhol 85-100 százalékos. A szociális segély 1650 korona havonta. (Úgy 9000 forintnak megfelelő összeg.) Ugyanakkor a repülőjegy fejenként 12 ezer koronába kerül a Prága-Helsinki útvonalon. Előfordult, hogy egy öttagú roma család taxival ment Kassáról Férihegyre. Honnan volt erre pénzük? Ki támogathatta őket?

Kijózanító

A kilencvenes évek derekán még **Rudolf Schuster** tett kísérletet kassai főpolgármesterként a romaügy helyi rendezésére. Ennek is halogatás lett a vége. Programjának fontos része volt a történelmi belváros rekonstruálása. A legnagyobb akadályt az képezte, hogy a teljesen lerobbant műemléképületeket többnyire romák lakták, akik sem a lakbért, sem a közüzemi díjakat nem fizették. Schuster a hátralék rendezése fejében czeget a romákat az egyik új városrészbe telepítette át. Így Kassa Lunik IX. nevű negyede amolyan romaváros lett. Azóta már ez a negyed is pusztul, omladozik. A helyi roma polgármestert pedig - nem először - nemrég ittas vezetésért, garázdaságért a kijózanítóba szállították.

Erre azt lehet mondani: **Ján Slota** urat, Zsolna hírhedt főpolgármesterét, a helyi MIÉP, vagyis a Szlovák Nemzeti Párt elnökét és képviselőjét szintén látták már, amint fényes nappal, a nagy forgalmú pozsonyi vendéglő teraszáról levizelte a járókelőket. Őt miért nem vette őrizetbe a hatóság? E ponton elválaszthatatlanul összefonódik Szlovákiában is a romaság szociális helyzete a velük szemben táplált előítéletekkel.

Előbb ez utóbbiakról, mivel egy országban, melynek lakosságából 16 százaléknyi valamelyik nemzetséghöz tartozik, ez különösen veszélyes jelenség. Az a szlovák, aki gyűlöli a romákat, a magyarokat sem fogja kedvelni, de az is igaz, hogy az a magyar, aki cigányozik, aligha képes normális emberi kapcsolatot kialakítani a szlovákokkal. A szlovák értelmiség becsületére legyen mondvá: minden fórumon derekasan küzdenek az előítéletek ellen. A cigányság anyanyelvének kodifikálása és oktatása például - **Kovalcsik Katalin** magyarországi

kutató Pozsonyban elhangzott előadása szerint - Szlovákiában sikeresebben zajlik, mint Magyarországon.

Nehezebb kérdés a szegénység enyhítése, noha az előítéletek jó része ennek következménye. A romák többsége Kelet-Szlovákiában él, a nyugatinál jóval elmaradottabb országgrészben, immár a Monarchia ideje óta. Az itt élő szlovákság életkörülményei is rosszabbak. Errefelé legnagyobb a munkanélküliség, leggyengébb az infrastruktúra. A nyugati beruházók számára még Nyugat-Szlovákia sem vonzó, Kelet pedig egyenesen taszító. A bajok az itt élő romákat fokozottan sújtják. Ha a munkanélküliség országos átlaga 18 százaléknyi, ezen a vidéken ez mintegy 40 százalékos.

Kivételek

Vannak kivételek. **Gejza Adam**, egy kassai művészeti középiskola igazgatója egyszersmind a Romák Nemzetközi Uniójának alelnöke (a rendszerváltás után egy ideig a prágai parlament képviselője is volt) nemrég azzal dicsekedett, hogy egyik növendékét a New York-i Filmművészeti Akadémia felvette hallgatói közé. A romaságnak vannak tehetséges rétegei is. S a roma nemesség a tényleges hatalom birtokosa a közösségben. De ők a társadalom egésze számára láthatatlanok. S mindenki tud példát egyes roma családok sikeres asszimilációjára, noha a roma közösség nem pártolja a probléma megoldásának eme módját.

A kép vigasztalan. A hosszú távú megoldáshoz pénz és idő kell. Szlovákiában mindkettő hiányzik. Gyors megoldás pedig nincs. A kivándorlás végképp nem az. Kivált, ha tudjuk: az ígért legújabb földje, Finnország eddig egyetlen szlovákiai romának sem adott menedékhelyet.

E. Fehér Pál

Roma exodus

Ezúttal nem a görög tragédiákból ismert ünnepélyes kivonulást fedi a fogalom: exodus, hanem a romák Európa keringőjét, ezrek és ezrek hazájuk elhagyását. Vajon a koszovói albánok és a szerbek mellett miért nem kapott megfelelő figyelmet a mind nagyobb hullámokat verő-kavaró cigány kivándorlási hullám? Európa több országában elintézték egy kézlegyintéssel, vízumkényszer bevezetésével, stb.

Hol lelnek otthonra, nyugalomra, befogadásra a vándorló cigányok? Senkinek nem kellene? Nem nyújtja senki a kezét, hogy segítsen, ha romák tízezrei kerülnek vándorútra, koldusbotra? Nem tűnnek bennünket Európába! Hová vezet ez az út? A 22-es csapdájában élnek a romák. Egész Európát érintő feszültségről, neuralgikus góccokról van szó. S nem szólal meg az emberi humánus, a lelkiismeret is gubbaszt?!

Csak nehezíti a romák helyzetét, hogy sok helyen kihasználják hiszékenységet, s busás haszon reményében az embernepperek, kijátszák őket. Hírül adta az MTI is, hogy július 20-án egy Montenegróból érkező szekérkaraván, egy halászhajó fedélzetén érkezett több száz, menekült romával az olaszországi Brindisi partjaihoz. Közülük 359 gyerek, többségük néhány hónapos csecsemő, s több mint 200 nő. Az AP jelentése

szerint fejenként 500 német márkát fizettek a csempészeknek.

ÁP jelentés szerint a Koszovóban élő cigány népesség lélekszáma mintegy 120-150 ezerre tehető. Az albánok megtorlása miatt június közepe óta a cigányok mintegy fele elmenekült. Finnország elutasító álláspontja ismert. Több mint ezer szlovákiai roma kérelmező várja, hogy döntsenek sorsáról a finn hatóságok. S íme egy egészen friss hír: A francia rendőrség július 20-án hétfőn 100 romániai cigányt lakoltatott ki, illetve szállított el kívénhedt szekerekkel, lakókocsijaikkal Párizsból, ahol engedély nélkül már több mint 1 esztendeje a Szajna partján táboroztak.

És sorolhatnám tovább a roma exodus új hullámaát Európában. Erdemben nem mozdul senki. Egy-egy nyilatkozaton túl nem látnak, nem telik az erejükből az európai illetékeseknek? Hiányzik a hathatós nemzetközi összefogás. Még a robbanó bomba pusztítása előtt életfontosságú lenne a roma ügy és egész Európa érdekében egy összeurópai konferencia összehívása. Nem egy-két ország gondjairól van szó, hanem Európáról, a kontinensen hánykolódó romák tíz és tízezzeiről.

Lépni, cselekedni kell, amíg nem késő!

Farkas Kálmán

A cigány holokauszt áldozataira emlékeztek

1944. augusztus 2-ről 3-ra virradó éjszaka a náci Németország fajvédő és fajgyűlölő politikája nevében cigányok ezreit végezték ki az auschwitz-birkenai koncentrációs táborban. Ezzel a tragikus lépéssel fejezték be a több tízezres létszámú cigány megsemmisítő tábor felszámolását.

A nemzetközi cigány közélet a hetvenes évek eleje óta ezt a dátumot tekintti a roma holokauszt, a porrajmos emléknapijának.

A Roma Polgárjogi Alapítvány szervezésében a Parlament előtt tartott gyászünnepségen Göncz Árpád köztársasági elnök is beszédet mondott, a kormány nevében pedig Fónagy János, a Gazdasági Minisztérium politikai államtitkára gyűjtött gyertyát.

Göncz Árpád beszédében hangsúlyozta, hogy a fajgyűlölet eszméje még nem halt ki. A biztató jelek kö-

zött említette, hogy formálódik a roma értelmiség, eredményesen működnek a cigány jogvédő és

hagyományörző szervezetek. *Szerinte egyre többen ismerik fel a társadalomban, hogy a nyomorúság fertőz és ennek a fertőzésnek nincs határa. Az árvizek megtanítottak arra, hogy a vályogházak összeomlanak, az erős téglalapületek viszont túléltek az égszakadást. Mindnyájunk közös házáat, Magyarországot úgy kell megépíteni, hogy ne omoljon ránk a tető - mondta a köztársasági elnök.*

A cigány holokauszt évfordulóján Nagykanizsán is emlékünnepeket tartottak, ahol Farkas Flórián, az Országos Cigány Önkormányzat elnöke és Kaltenbach Jenő, a kisebbségi jogok országgyűlési biztosa is részt vett.

Zámolyi szakítópróba

Csütörtök este (augusztus 5-én) lépett elő **Krasznai Ibolya**, a tortúrákat élő romacsaládok egyik szószólója a TV2 Tények műsorában. Szavai, igazmondása megcáfolhatatlanul bizonyították: valaki vagy valakik nem mondtak igazat. Vagy legalábbis a zámolyi roma önkormányzati vezető (Krasznai Ibolya) szavait félreértették, kiforgatták, olyan megvilágításba helyezték, mintha megtiltotta volna valaki nekik, hogy nyilatkozzanak és elhagyják az Országos Cigány Önkormányzat Cigány Információs és Művelődési Központját.

Botrányszagot sejtők, ellentétek szítására hajlamosak - mint mindig, a válságos helyzetekben - most is akadtak. Ők elsősorban nem a gondok, a problémák gyors megoldására koncentráltak, hanem igyekeztek a roma-roma ellentétet növelni. Nem oltani a tüzet, hanem szítani, még úgy is, hogy igénybe vették vélt igazuk bizonyítására a Helsinkai Bizottság neves politikusát **Köszeg Ferencet** is. Felhasználva erre a sajtót, félrevezetve a közvéleményt. Szerencsére ez a kísérlet kudarcba fulladt, mely elsősorban a józanul gondolkodó zámolyi romákon és az Országos Cigány Önkormányzat gyors intézkedésén múlt.

Minden fals, hazug híreszteléssel ellentétben, cáfolva a fogadatlán prókátorokat Krasznai Ibolya

az újságoknak, a TV2-ben országvilágnak elmondta: köszönettel és hálával tartoznak az Országos Cigány Önkormányzatnak a gyors segítségért. Egy szóval sem említette a mostoha körülményt, amelyet egyesek feltételeztek. Azt viszont igen, hogy Zámolyban a kultúrházban állandó fenyegetettségben éltek, s a falubeliek egy része úttorlaszokkal igyekezett megakadályozni, hogy a faházakat Zámolyba szállítsák. Ez utóbbival bizonyítva és kifejezésre juttatva, hogy a romák nem kívánatosak a faluban.

Az, hogy véglegesen nem terelődött politikai síkra a hat zámolyi roma család helyzete, s országos botrányt kavaráó ügy nem lett belőle, elsősorban az OCÖ vezetői felismerésének és gyors intézkedéseinek köszönhető. Kétszer ad, ki gyorsan ad, tartja a mondás. Rekordok könyvébe való a faházak felépítése, a zámolyi romák Budapestre szállítása, elhelyezése, visszaszállítása. És ami jelentős pszichológiai tényező: még arra is gondoltak, hogy a sok-sok traumán és hosszú megpróbáltatásokon átesett roma családoknak programokat szervezzenek e néhány napra a fővárosba. S míg a férfiak a faházakat építették, az anyák, a gyerekek, az idősek gyönyörködtek a fővárosban, ellátogattak az állatkertbe.

Zseniális ötlet volt. S amíg az egyik oldalon csak kritizáltak, követelöztek és olykor még fe-

nyezetöztek is, az OCÖ és vezetői, cselekedtek. Szükségtelen itt kronológiai sorrendbe állítani az eseményeket, azt, hogy mikor mi történt. Noha ezt később mindenképpen szükséges lesz clemezni az arra illetékes roma vezetőknek.

Egy bizonyos: szakítópróba volt a zámolyi eset. Tanulságait érdemes levonni. Az OCÖ bizonyította: egyetlen legitim, hivatalos országos szervezete a magyarországi cigányságnak. Olyan, amely gyors, hatékony cselekvésre is képes válságos helyzetekben. Noha meg kell jegyezni: nem az ő feladata az ilyen és hasonló gondok érdemi kezelése.

Van ennek a zámolyi esetnek egy hosszabb távra is megfogalmazható tanulsága. Képesek vagyunk-e felhőtlenül örülni, ha sikerül egy-egy roma ember, roma család gondját enyhíteni, megoldani? Alkalmasak vagyunk-e az összefogásra, s a válságos helyzetekben félretenni korábbi sérelmeket és együtt cselekedni?!

A Kelet-Magyarország augusztus 6-a pénteki száma első oldalán közli az MTI hírt. Csütörtökön késő estére hazaköltöztek a zámolyi roma családok Budapestről. Á hat cigány család az estét már az újonnan épült komfortos faházakban töltötte. **Farkas Flórián**, az Országos Cigány Önkormányzat elnöke szerint ebben az ügyben semmiféle jogsértés nem történt.

Örüljünk együtt.

Farkas Kálmán

Putrikból az iskolába

Olyan a piricsi cigánytelep, mint egy XIX. századbéli szociofotó. Sápadt, augusztus végi délutáni fény pásztázza az egymás hegyére-hátára eszkábált sárputrikat, apró kunyhókat, melyeket karéjba fog a zölderdő. Innen-onnan a bádogkéményből füst száll az ég felé, a putrik között kikötött köteleken ruhák, szedett-vedett, éppen olyan kopottas gúnyákat lenget a szellő, mint amilyenek ezek az otthonok. Meztelen kis gyerekek futkosnak a még melengető napfényben.

Sok putriban csak a legszükségesebbek, nyütt dikók, szekrények, asztalok. A kertek alja dudva is, csak némelyik portán zöldel valamilyen zöldségféle, krumpli, paradicsom. Piricse tisztos polgármestere **Hatvani Gyula** újságolja.

- A faluban ezernyolcszáz lélek él. Ebből mintegy 60% a cigány. Egy-

massal sincsenek békességben. A romungrók nem állnak szóba az oláh-cigányokkal, s van még egy harmadik csoport, a vándorlók. Ők meg a másik kettővel. Nem régiben volt elnökválasztás a cigány önkormányzatnál. Az érettségivel rendelkező elnök írásban mondott le a képviselői tisztségéről. Újat választottak.

Túl a cigánytelepen, a gazverte út jobb oldalán hatalmas, jobb napokat látott terület, most dzsumbuj, bokrok, itt-ott egy-egy lucfenyő. A romos épület valamikor tsz központ volt.

- Én még járkáltam a folyosóin, egészen elfogadható volt, amikor a Lungo Drom a felszámoló cégtől megvásárolta - újságolja **Lőkös Sándor**, a Nyír-Dinamika Kft. igazgatója, akik immár hetedik esztendeje egyik szellemi irányítója Szabolcs-Szatmár megyében a roma átképzés ügyének.

Amikor a piricsi romák megtudták, hogy az „övék” az épület, megkezdték a bontását. Ki tudja hány kunyhónak a tégláját, cseréptetejét biztosították innen? Ahogy elnézem az út menti egyik kunyhót éppen tatarozzák. Cserépet cserélnek.

Talán még meg lehetne menteni a romos épületet, mielőtt teljesen nyoma vész. Ennek is, s oda a pénz is. Szép erdős a környezet, ideális hely lenne az egyik képzési centrumnak Szabolcsban. Cselekedni kellene, amíg nem késő. Ki is merne még gondolni is arra, hogy ezekből az istenverte éhségtelepi kunyhókból fiatal romák és főleg lányok és asszonyok indultak el jó néhány hónappal ezelőtt az iskolába, hogy „bevegyék” a tudás várát.

- Itt szeretettel, szívesen fogadtak bennünket, s felajánlották a segítséget is - jegyzi meg Lőkös, s dicséri

A piricsi osztály végzős hallgatói

a fiatal, jól felkészült igényes iskolagazdát, **Éles Miklóst**.

Bezzeg Piricse egyik szomszéd falujában - ahol felzárkóztató tanfolyamot akartak szervezni a felnőtt romáknak, hogy elvégezzék az általános iskola 7-8. osztályát, az iskola igazgatónöje kijelentette, márpedig a tanterembe egyetlen felnőtt roma sem teszi be a lábát.

Ott elmaradt a fény gyújtás, Piricsén reményt táplál. Ezért vagyunk most itt a modern iskolában, ahol az évnnyitó előtti utolsó simításokat végzik a szakemberek. Vizsgára gyülekezik az osztály. Ki-kí a leg-szebb ruháját vette fel. A cigány lányok-asszonyok különösen ünnepe-lyessé tették az eseményt. Helyet foglalt a vizsgabizottság is, amely-nek elnöki tisztét ezúttal **Zsákné Asztalos Emőke**, a Nemzeti és Et-nikai Kisebbségi Hivatal Cigány-ügyei Főosztályának osztályvezető-je látja el, már nem első alkal-mal, segítőkészséggel, empátiá-val. Lökös Sándor a „kérdő” ta-nár, s itt vannak a tanárok is, akik végigsegítették a hallgatókat a hosszú úton, s már korábban levizs-gáztatták őket a 7-8. általános isko-lai osztály szaktárgyaiból. Ezúttal a mezőgazdasági szakmunkásképző tananyagából adnak számot.

Óriási a druk, ott remeg hang-

Vizsgára készülő hallgatók

jukban a félelem, s érezni lehet be-szédükön, hogy a szakszöveg ne-hézkés számukra. Ezek az em-berek, akik nagyritkán szoktak kommunikálni s csupán az is néhány mondatig terjed, igyekez-nek sikerrel birkózni a tantárggyal. És bizony tapasztalható, nem csu-pán távolságban van messze egy-mástól a cigánytelep és az iskola, hanem szellemiekben is. És Lökö-sék, az iskola igazgatója, tanárai mégis hidat vertek. Ehhez persze a romáknak az akarata, kitartása is kellett. Ismét rá kellett döbbsenni, és másokkal is megértetni: nem szabad általánosítani, amikor az

mondják: a cigányok nem akarnak tanulni, dolgozni. **Diczkó Lajosné** négy gyerek mellett végezte el a tanfolyamot, kitűnően. Említhet-ném **Milákné Diczkó Szilviát** aki földműveléssel foglalkozik vagy **László Erzsébetet**, az 1 hold földön gazdálkodó **Rácz Ferencet** és a többiek.

Tizenöt felnőtt roma vizsgázott Piricsén. Hárman részesültek kü-lön jutalomban. Közös fényképe-zéssel és ebéddel zárult a jeles esemény. És, ha néhány nappal előbb még az volt a beszédte-ma a faluban a cigányok között, hogy a kisebbségi önkormányzat eszem-izsomra, kolbászos-virslis sörös vendéglésre költött el tetemes pénzt, most az a téma a cigányso-ron, ki-mire jut a szociális földön a tanult szakmával. Mert azért azt is tudni kell Piricséről, hogy az or-szágból elsőként itt kezdődött hír-mondóként a szociális földek mű-velése még az első lelkes-polgár-mester idejében.

Tizenöt roma felsőbb osztályba lépett. Záróvizsga beszédében nem kevés érzelmi fűtöttséggel mondta Lökös Sándor:

- Amit gyerekkorban elmulasztot-tatok, most pótoljátok. Öröm szá-munkra, hogy ebben segíteni tud-tunk.

Farkas Kálmán

A vizsgabizottság előtt

Az iskoláztatás kérdőjelei

A remény még a segélynél is kevesebb

Szolnok, Üteg út. Augusztus vége van, a nap egyre bágyadtabban süti a telepi purdékát, akik közül az apróbbak meztelenül játszanak. Egy hét múlva kezdődik az iskola. Készülni kéne a tanításra, de vajon van-e pénze az itt lakó romáknak könyvre, füzetre, ceruzára, szép ruhára?

Ahogy az Üteg útra érünk, rögvést előkerül egy idősebb, borostás ember. **Mozsár Kálmán**, a telep gondnoka. Tudja, hogy újságírók vagyunk, mert kollegámmal ismerik egymást. Pannasszal indít: Kértem egy gépet, hogy tegyék rendbe az utcát, de nem küldtek, a szemetet se viszik el, a végén még kiüt a járvány. A kisebbségi önkormányzat sem képvisel bennünket, nézze meg ezt az árkot is, milyen gazos.

A konténer valóban tele, az árkokat és az udvarokat néhol tényleg embermagasságú gaz veri, dehát ezt talán mégsem a városnak, s mégcsak nem is a cigány önkormányzatnak kellene rendbe tenni, hanem az ott lakóknak.

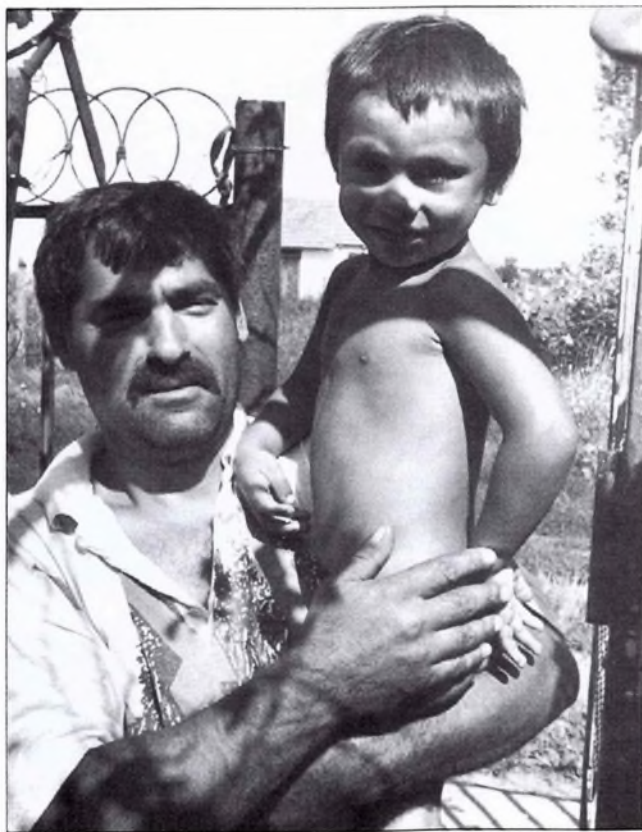
Találomra köszönünk be a sorházak egyikébe. Félig hámozott krumplival a kezében fiatal nő lép ki az ajtón. Kérdelem, lakik-e itt iskolás gyerek. Neki van kettő is, mondja **Mezei Mária**, mire értetlenkedem kicsit, hogy hiszen még maga is alig nőhetett ki az

iskolás korból. Már huszonhárom vagyok, feleli, a nagyobbakat meg csak nevelem, azok az élettársaméi. A harmadik viszont, a Tomika, közös. Beszélgetünk, s hamar kiderül, hogy ötük jövedelme csak a családi pótlékból meg az anyasági-ból áll, mert munkát nem kapnak, az ember már jóvpótlót se, gyermekvédelmit meg azért nem, mert valami papírokat kellene beszerezni a srácok előző iskolájából, az újszásziból, de még nem tudtak elmenni érte, mert buszra sincs pénzük. Lehet hogy elsején nem bírja elindítani a gyerekeket az iskolába, mert felszerelésre, ruhára, cipőre legalább húsz-harmincezer kellene, márpedig nekik tán az egész havi bevételük sincs annyi. És azt tudja, firtatom, hogy ősztől

családi pótlékot is csak azok után a gyerkőcök után adnak, akik rendszeren járnak iskolába? Tudja, s azt is, hogy a tanszersegélyt is intézni kéne, mert csak harmincegyedikéig lehet, de nem tudnak kimenni Újszászra a papírokért.

Közben csödület verődik körénk, jön egy férfi is, **Csik Gyulának** mondja magát, mire Mozsár rádörren, hogy ne viccelődj, ezek újságírók. Akkor **Mága Zoltán**, somolyogja az, mert nekem két nevem is van. És hat gyereke. A három nagyobb iskolás. Ez így lehet, mert erre rábólint az egyik nő. A gyerekek pedig fölmásznak egy szőnyegporoló-szerű vasra, és egymás kiabálásába vágva szajkózzák társam felé, bácsi engem fényképezzen le, s miközben kattog a fotóapparat, újabb és újabb grimaszokat találnak ki.

Rokkantnyugdíjas vagyok, mondja Mága, korábban kertészetben dolgoztam. Tudja az a baj, hogy nagyon drága minden. Még nem tudom, honnan lesz felszerelés, de bizok benne, hogy lesz. Hanem ezt a családi pótlékos dolgot,

hogy megszigorítják, magától hallom először.

Mozsár Máriának, a telepvezető lányának három gyereke van, közülük kettő iskolás. Hatezer forint iskolázási segélyt adott rájuk az önkormányzat. De a kisebbségi semmit nem ad, panaszkolja. Nyilván nem tudja, hogy a kisebbségi önkormányzatoknak nem feladata a segélyezés, és anyagi keretet sem kap támogatások osztására.

Molnár Jánosné három gyerekéből kettő még iskolás. Segélyt viszont nem kaphattak, mert az egy főre jutó havi jövedelem úgy ezer forinttal meghaladja a 15.350 forintban megállapított határt, ami fölött ez a fajta támogatás már nem ítéltető meg. A telepí szinten „magas” jövedelem oka, hogy férje meghalt, és özvegyi nyugdíjat, valamint árváságít is kapnak. Az iskolakezdéshez azonban még nekik is csak a füzet van meg. Molnárné okolja azt a gyakorlatot, hogy sokat változnak a tankönyvsomagok, s így a kisebb testvér nem örökölheti a használtakat.

Mága Zsoltika a másodikat kezdi ősszel. Jó tanuló vagy? Olyan közepes, felelik helyette a szomszédasszonyok. Szeretsz iskolába járni? Szeretek. Miért? Mert ott lehet játszani. És még? Mondjad, hogy okosodni, biztatja egy asszony. Szoktál olvasni? Néha. Utóbb mit olvastál? Nem tudom. Van kedvenc meséd? A Csipkerózsika, vágja rá egy cserfes kislány. A Csipkerózsika, mondja Zsoltika is.

És te, kérdem a kis cserfest, **Mozsár Ágit**, szeretnél már iskolába járni? Igen. Miért? Mert jó. Miért jó? Azt mondták. Ki mondta? Anyukám. Van már könyved? Van. És szép ruhád, amiben az évnnyitóra mész? Az is.

Suki Ágnes három gyereket nevel. Nem csak az iskolaköltség, állítja, ott az óvoda is. Fizetni oda is kell, például pizsamát venni.

És ott van a buszbérlet. Azon közösen háborognak az asszonyok, hogy ha a gyerekeknek nincs jegyük vagy bérletük, a sofőr lehajintja őket a buszról. Lehajintja? Nem engedi fel, megleküldi útközben. Aztán elkódorognak a gyerekek. Megjegyzem, hogy jegy vagy bérlet nélkül senkit nem engednek fel a buszra. Na de mi miből vegyünk bérletet, kérdi az egyik fiatalasszony.

J.Gy.

A szülők családi pótlék helyett iskoláztatási támogatást kapnak

Október 1-jétől családi pótlék helyett iskoláztatási támogatást kapnak az alap- vagy középfokú oktatási intézménybe járó gyermekek szülei. Az el-látás megállapítása és összege nem függ a jövedelmi helyzettől, és 1 millió 300 ezer gyermeket érint majd. A Szociális és Családügyi Minisztérium szerdai sajtótájékoztatóján elhangzott: az iskola ad igazolást arról, hogy a gyermek beiratkozott. A diákok az első tanítási napon megkapják az igénylőlapot, amelyet a szülőknek szeptember 30-ig kell benyújtaniuk a helyi egészségbiztosítási pénztárhoz, ahonnan a családi pótlékot is kapták. A támogatást csak egyszer kell igényelni, a gyerekek tanköteles koráig

automatikusan folyósítják.

Lakner Zoltán helyettes államtitkár elmondta: a gyerekek 5-8 százaléka tartósan mulaszt vagy ki-marad az iskolából. A családi pótlék iskoláztatási támogatássá alakításával azt szeretnék meg-üzenni, hogy a 6-16 éves gyerekeknek az iskolában van a helyük. Ha a szülő nem járítja iskolába gyermekét, az önkormányzat értesíti a gyermekjóléti szolgálatot. A szolgálat figyelmezteti a családot, segít a gondok megoldásában. Ha nincs eredmény, kötelezik a szülőt, hogy számlákkal igazolja, a gyerekek fordította-e az iskoláztatási támogatást. Végső lépés-ként a jegyző eseti gon-dnokot rendel a gyermek

mellé: a továbbiakban ő veszi fel a támogatást, amelyet a gyerekekre fordít.

Az iskoláztatási támogatás összege megegyezik a családi pótlékéval: egy gyermekes család esetében ez havi 3800 forint. A gyermeket egyedül nevelő szülő 4500 forintot kap, a kétgyermekesek 4700, az egyedülállóak 5400 forintra jogosultak gyermekenként. A három vagy többgyermekes családok 5900 forintot, az egyedülálló nagycsaládok 6300 forintot vehetnek fel minden gyermek után. A tartósan beteg vagy fogyatékos gyermek szülei továbbra is a 7500 forintos családi pótlékot kapják, nekik nem kell iskoláztatási támogatást igényelniük.

„A kívülállók megfejtethetik ezeket az álmokat, mert hozzájuk szólnak”

Labanczné Milák Brigitta békési zenész-cigány családban született. Édesapja jó nevű békési zenekarokban játszott. **Erődös Kamill**, megyénk nagyhirű cigány népdal kutatója külön foglalkozott a cigányzenészekkel, mint egy régi foglalkozás képviselőivel, s megállapítása, hogy Békés megyében mindig kiváló zenészek muzsikáltak, igaz volt.

A művészet egy másik ágának, a festészetnek tehetségét örökölte Milák Brigitta, kinek rajztudása, rajzolási kedve gyermeki óvónőjének pár éve tűnt fel. A korábban golyóstollal vászonra rajzoló családanya élete semmiben sem különbözik ma sem a békési cigányemberek életétől, ha csak abban nem, hogy ha van egy kis ideje, akkor rajzol, ha van egy kis pénze, vásznat és most már festékeket vásárol, s fest, alkot. Nagyon ideillik a Salgótarjánban élt **Balázs János** festő pársoros önvallomása:

*„Fejet csóválva kinevettek engem
amikor a cigány-hegyen rajzolgatni kezdtem.
Hátam mögött sokszor mondták
nézd a vén bolondot, megváltja tán a világot?
És dombhátról a viskók
hunyorogó szemükkel hálásan néztek rám,
hogyan színük felfedeztem.”*

Labanczné Milák Brigitta is most kezd felfedezni valamit önmagából, a festészet, a művészet világából. Most kezdi közössége is megismerni, becsülni, tisztelni a festészet nagy klasszikusaitól **Leonardo Da Vincitől**, **Rubentől**, **Ticziánótól** tanult alapokra most kezdi építeni saját maga szín és formavilágát, amely őszinte átéléssel adja vissza az egyisten-hitet, az ősi cigányélet

LABANCNÉ MILÁK BRIGITTA

iránti tiszteletet, a hagyományok értékét, a cigányság szülő- és családszeretetét, tisztelőt, Békés város cigányközösségéhez való ragaszkodását. A kiállított képek az alkotó Labanczné Milák Brigitta művészi megnyilatkozása is. Erről a belső hitről vallanak, ezt a belső kötődést, elkötelezettséget tükrözik a képek címei: *Sej, haj, cigányélet*, *Az ősiség törvénye*, avagy kik is a cigányok, *Vándorlás - menekülés a szabadságba*, *A próféta*, *A telep*, *Bánat ment a szemembe...*

A képek a hit, a hagyomány ősi füstjét tárja színesen, esetenként monumentális misztikummal, belső lelki azonosság-vállalással a néző, a cigánykultúra iránt érdeklő

dő jelenlévő elé. Labanczné Milák Brigitta szuverén alkotó ember. Ma már vannak segítői, támogatói. Művészi problémáit, kétségeit először a békéscsabai festőművésszel, **Vágréti Jánossal** beszélte meg, ki-ben mesterét tiszteli. Alkotómunkáját felkarolta, segíti Békés város közössége, az országos, a megyei szervek. A cigányszervezetek részéről is figyelem fordul a szűkös körülmény között alkotó, szerényen élő, tehetséges kiállító felé. A Békés Megyei Közgyűlés Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Bizottsága 1994-ben Mezőberényben, 1995-ben Orosházán rendezett kiállítást részére.

1997-ben Békéscsabán, 1998-ban a Néprajzi Múzeumban láthattuk képeit. Szülővárosa, Békés nagyhirű galériájában 1999. május 7-én méltó módon megrendezett önálló gyűjteményes kiállítása jelentős állomása volt művészetének.

A magyar irodalom egyik sokszínű, Békés megyéhez kötődő szuverén alkotójának - **Lakatos Menyhértnek** - a cigány társadalom, közélet meghatározó szavú, megbecsült egyéniségének gondolatai, mely egy korábbi, tatabányai kiállításra íródott, most is aktualizálisak: „Sokáig nem adódott alkalom és még sokáig gond lesz a társadalomnak tiszta képet alkotni a cigányság belső világáról, de egyre többen jönnek, akik hírt hoznak. Őszintén feltárva gondjukat, bajukat, s társadalmi segítséget kérnek a beilleszkedéshez, mert hiszik, hogy ez a mássá vált világ, ha nehéz küzdelmek árán is, segítséget nyújt.”

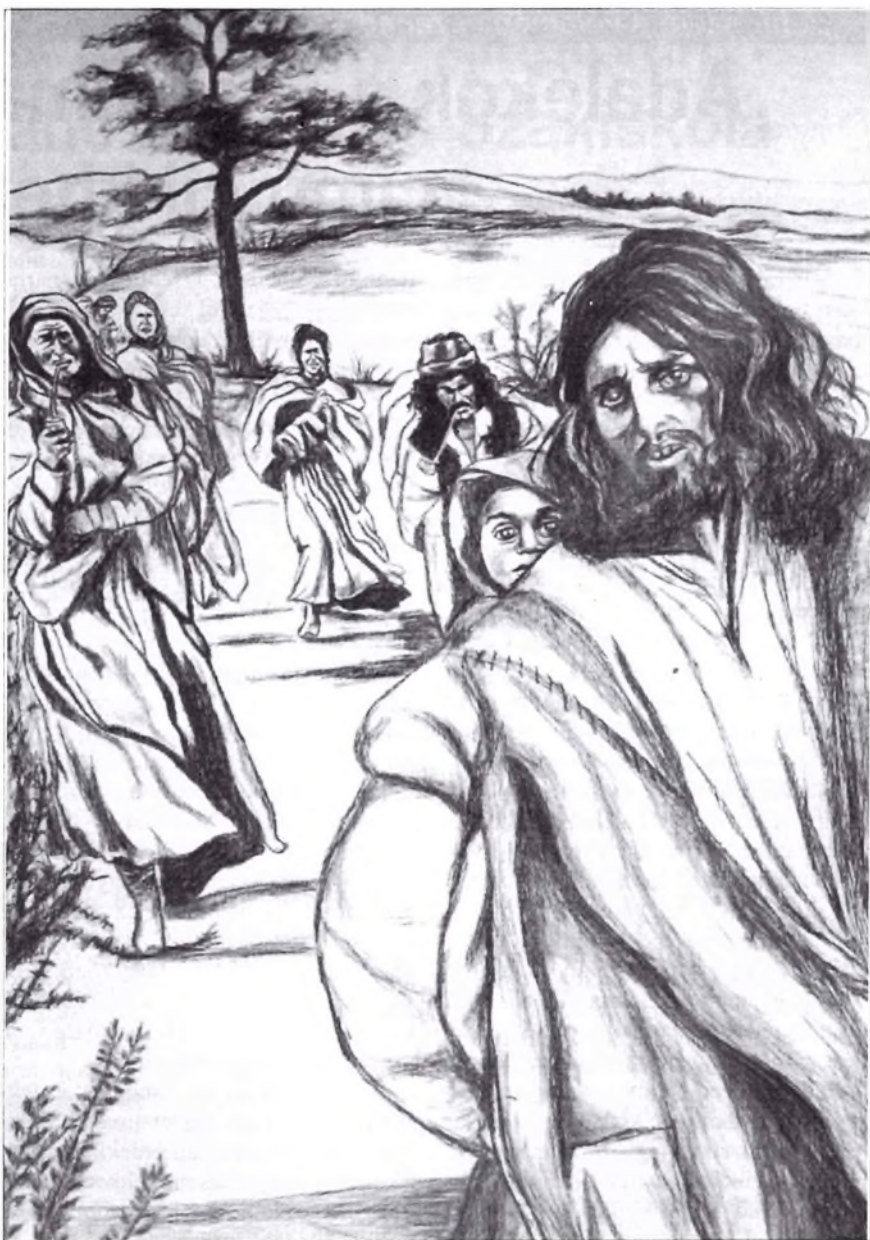
Hevesi József

ŐSI LEGENDA

Ennek a kiállításnak az a szándéka, hogy Labancné Milák Brigitta festőnő alkotásain keresztül megismerkedjünk ezzel a fura világgal, mely avatatlan szemek előtt még annyi titkot rejt magában. Egy népet csak a saját kultúrájának, nyelvének ismeretén keresztül lehet igazán megismerni. A képek nem önmagukról kívánnak beszélni, mint ahogy az alkotó sem, hanem arról a világról, ahol az álom összekeveredik a valósággal és ahol a félelmet nem lehet megkülönböztetni a bátorságtól. Milák Brigitta vásznain kegyetlen sorsok csapnak össze, hogy valahol a képzelet határán álmokképekké zsugorodjanak és újra visszaálmodják magukat a valóságba. Figuráik átnéznek az időn és tekintetükből a magány, a félelem árad, torkukat segélykiáltás szorongatja. Nem könnyű megérteni a cigány sors, a cigány élet keveredését a régmúlttal és a mával, de ha megszólal bennünk az ember és ha megérezzük az évszázadok ember telenségét, melytől csak néhány évtized választ el, akkor a kiállítás képcinek néma figurái egyszeriben beszélni kezdenek. A zavaros álmokképek letisztulnak és amit a cigányság soha nem tudott elérni, a kívülállók megfejthetik ezeket az álmokat, mert hozzájuk szólnak.

Lakatos Menyhért

VANDORLÁS - MENEKÜLÉS A SZABADSÁGBA

A TELEP

HŰSÉG ÉS EREDETISÉG

Adalékok a „Fogalmam sincs” című cikkhez

A Phralipe Cigány Irodalmi és Közéleti Folyóirat X. évfolyam 1999. júliusi számában olvastam a „Fogalmam sincs” című cikket, ami Szőke Judit tollából eredt.

Nos a cikk írója a kétkamarás parlamenti rendszer szükségessége, indokoltsága mellett teszi le névjegyét, amivel én is tudnék azonosulni. Jogi, szakmai, politikai érveit is el tudom fogadni akkor, ha nem volna jelen a kökemény realitás. Ez pedig nem más, mint a mindenkorai politikai elit szűk látókörűsége, amin nem kíván a jelen pillanatban sem változtatni, mert nem akar osztozkodni másokkal a politikai hatalom birtoklásában. Az utóbbi elsődlegességét vallja, miközben politikai pruralizmusról beszélünk. De kik ezek a mások? A szakszervezetek, a különböző szakmai kamarák, egyházak, stb. és bizony a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek. Mindenki tudja, akit egy kicsit is megcsapott a közéleti szele, hogy a rendszerváltozás előtt és után léteztek, vannak olyan elképzelések, melyek a kétkamarás parlament szükségességét jelzik. Megjegyezni szeretném, hogy a kétkamarás parlamenti rendszer Magyarországon nem idegen jogintézmény, történelme van. S mégis mind a mai napig nem lehetett kivitelezni, mindig megbukott ennek kezdeményezése. Vajon miért?

Első adalék:

1.) A hatalom megszerzésének és birtoklásának kisajátítása a mindenkorai politikai elit részéről;

2.) A parlamenti és a parlamenten kívüli pártok részéről történő elutasítás;

3.) A nemzeti és etnikai (cigány) kisebbségek törvényhozói hatalomba való bejutása és annak következményeik félelme miatt;

4.) Egyfajta felsőbbrendűségi érzés megtartása;

5.) A Parlament elcigányosodásától való félelem.

A nemzeti kisebbségek és a cigányság parlamenti képviseletét illetően is a fenti megállapítások az érvényesek. Tehát addig, amíg ezek a tények léteznek,

nem beszélhetünk kisebbségek parlamenti képviseletéről sem.

Szükséges tisztázni azt is, hogy milyen képviseletről van szó, mert ha általános érdekképviseletről beszélünk, akkor azt lehet mondani, hogy jelenlegi hatályos jogszabályok lehetőséget adnak arra, hogy valamennyi nemzetiség és így a cigányság is érdekképviseleti szervezeteket hozzon létre és képviselje az adott kisebbség érdekét a megfelelő szinten. De ha politikai érdekképviseletről beszélünk, akkor azt kell tisztázni, hogy vajon az úgymond nagypolitikában hová helyezhető a nemzetiségi kérdés és így a cigányság kérdése is. S hogyan, miképpen, milyen formában vehetnek részt? Mint civil önszerveződésre az 1989. évi II. törvény, amely nem más, mint az egyesülésről szóló törvény, valamint az 1993. évi LXXVII. törvény, hétköznapi nyelven kisebbségi törvény vonatkozik. És még meg kell említenem az 1997. évi CLVI. törvényt, amely a közhasznú szervezetekről rendelkezik.

Összességében az általános érdekképviseletre való felhatalmazás megvan és csak a politikai érdekképviselet az, amely még nincs megoldva. Ahhoz, hogy megoldódjék, a legfelsőbb szintű politikai érdekképviselet kérdése, mindenekelőtt politikai döntés, politikai akarat kell hozzá, hogy konkrétan beszélhessünk a kétkamarás parlamenti rendszer szükségességéről. Tehát arról a kétkamarás parlamenti rendszerről, amelyben törvényhozói szerepet kaphatnának a nemzetiségek és a cigányság. **Addig is mi a teendő?**

1.) **Önkormányzatiság területén:**

a.) tovább kell fejleszteni a kisebbségi önkormányzatiságot, intézményesíteni kell,

b.) települési és megyei önkormányzatokba minél több képviselőt kell bejuttatni.

2.) Az országgyűlési választásokon való részvétel, de nem kedvezmények igénybevétele, hanem úgymint a többi induló párt, az idevonatkozó általános szabályok szerint azért, hogy ne mélyüljön továbbra is az előítélet.

Tudjuk, hogy a kisebbségi önkormányzatok létrehozásának lehetőségéről, a kulturális autonómiáról a Kisebbségi törvény rendelkezik, de politikai autonómiáról ebben nincs szó. Ha a nemzetiségek, a cigányság is politikai autonómiát akar gyakorolni, arra is megvan a lehetőség, ha pártot alapítanak.

Meg szeretném jegyezni, hogy a Magyar Köztársaság hatályos Alkotmányában nem található az a rendelkezés, mely szerint a kisebbségeknek joguk van az országgyűlési képviseletre. Ez a rendelkezés a Kisebbségi törvényben található (20. paragrafus. (1) bek.).

3.) **Civil önszerveződés területén:** erősíteni kell a civil szervezetek kontroll-szerepét, több beleszólást az érdekvérvényesítési folyamatba.

Második adalék:

A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a kisebbségi önkormányzatiságot gyakorlók mind a mai napig nincsenek tisztában, hogy mi a Kisebbségi törvény valódi funkciója, rendeltetése, milyen céllal jött létre. Erre a kérdésre azt kell válaszolnom, hogy a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény nem más, mint az adott kisebbség közéleti tevékenységét szabályozó rendelkezések összessége. Hétköznapi nyelvre fordítva szabályozni például a cigányság közéletben való szereplését, hogyan miként, milyen formában vehet részt saját érdekeinek megjelenítésében, érdekvérvényesítésében. Bizony ez a tapasztalatokból leszűrt következtetés emlékeztet 1920-ban megjelent törvényre, a Numerus claususra. S így a Kisebbségi törvény nem más, mint a modern Numerus clausus. S ma már megértem azt, hogy miért is ellenezte a „legkisebb nemzetiség” a Kisebbségi törvény megalkotását, s azt, hogy a hazai kisebbségek felsorolása között szerepeljenek. Ezzel a kis adalékokkal talán így már érthetővé válik, hogy a kétkamarás parlamenti rendszer miért nem valósult és valósul meg, de optimistának lenni szabad.

Dr. Pálfi Miklós
kisebbségi jogvédő

Bemutatkozik az Edelényi Alapítványi Óvoda, Általános Iskola és Szakiskola

Edelény Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, Miskolctól északra 25 km-re található. Lélekszáma 1998-as adat szerint 11647 fő, ebből kb. 15 % a cigány lakosok száma. A térségben regisztrált munkanélküliek száma (1999.05.04.) 5841 fő, akik közül 626 fő nem végezte el az általános iskolát.

Városunkban 20 százalékos a munkanélküliségi ráta. Közülük, akik regisztrálva vannak, 60 főnek nincs meg a 8 osztálya sem. Ez a szám nem fedi a valóságot, mert a mi intézményünkben például 16-an vannak, akik részt vesznek a Visszaút a társadalomba - Phare Lien program - képzésén és a következő tanévben megkezdik intézményes kereteken belül a hiányzó iskolai éveket bepótolni, melyről bizonyítványt kapnak. De ők nincsenek a 60 fős létszámunkban.

Intézményünk 1993. január elején kezdte meg működését városunkban, akkor még az enyhe és középfokban sérült értelmi fogyatékos (30) tanulók nevelését-oktatását felvállalva. Fenntartója a **Munkaiskola Alapítvány**.

Jelenlegi létszámunk 166 fő, közülük az óvodások száma 50. Intézményünkben a nevelés-oktatás ma már több szálon fut - un. normál általános iskolai- és szakiskolai oktatással bővítettük - elsősorban a szülők kérése és lehetőségeink alapján.

Az idejövő gyerekek közül háromnak dolgozik az édesapja, a többieké alkalmi munkából, a jövedelempótló támogatásból, vagy már abból sem élnek.

1996. októberének végére Alapítványunk felépítetett egy minden igényt kielégítő 637 m²-es épületet - világos nagy ablakkal, gázfűtéssel, zuhanyozókkal - melyet már beköltözésünk napján kinőtünk, mára pedig a tervezett 80 fő helyett - mint már említettük is - 166-an, a nevelésben-oktatásban résztvevőkkel együtt majd 200-an vagyunk benne. Sajnos váltó tanítással kell dolgoznunk, így is állandó zsúfoltságban élünk. (A nevelői szoba egyben a könyvtár is, illetve a számítógépes tanterem.)

Többek között ezért is, de a legfontosabb az, hogy helyben meg tudjuk oldani a tanulók szakképzését és az érettségig addó iskolánk feltételeit kialakítsuk, megvásároltuk a helyi Önkormányzattól egy volt kollégium épületét, melyet nagyon szeretnénk a szükségletek szerint átalakítani.

Borsod-Abaúj-Zemplén megye lakosainak életkörülményei közismertek. A munkanélküliség elsősorban a cigányszármazású emberekre sújtotta és mára már egyáltalán nincs jövedelmük ezeknek a nagy-családoknak. Közoktatási intézményünk

szociális biztonságot is nyújt az ide járó gyermekek számára, többek között a háromszori étkezést - bár mi is részesei vagyunk az un. Iskolatej akciónak, de előtte is heti három alkalommal volt tej reggelire -, tanszereket, tankönyveket, buszbérleteket, családi táborokat, kirándulásokat tudunk az elmúlt hat év alatt biztosítani, illetve részt vesznek tanulóink tanulmányi-, kulturális- és sport versenyeken, ahol szép eredményeket érnek el.

Annak fontosságát, hogy miért kell(ene) itthon megoldani a továbbtanulás lehetőségét csak pár szóban csatolnám: egyre több cigány tanulót ösztönöznek a pedagógusok a továbbtanulásra, de mikorra megkezdődik az iskola, egyoldalón felsorolt kritériumot kell teljesíteni a szülőknek - meghatározott színű tornaruha, cipő, diákigazolványra, menzára, biztosításra, tankönyvekre, füzetekre, buszbérletre stb. van szükség, amit a szülők akár kölcsön pénzéből is megvásárolnak. Megkezdődik a tanév, osztálypénztárba kell pénzt beadni ellenőrző könyvre, de olyan ruha is kellene a gyerekeknek, amilyenben az osztálytársai zöme jár, mert kicikizik, ha nem márkás a cipője... Mindezt még általában türelemmel és megértéssel viselik a tanulók, de ekkor megkezdődnek a tanév eleji felmérések. Frusztrált helyzetben még amit tudnak, azt sem sikerül kihozni magukból. Kudarcélmények sorozata következik, de hogy valamivel ők is felhívják magukra a figyelmet, agresszívvá válnak. Később bármilyen balhé van az iskolában, mindenben benne vannak. Egy nagy létszámú osztályban nincs ideje a pedagógusnak külön-külön minden egyes tanulóra odafigyelni és különben is, nem kötelező iskolába járni. Ha még el is megy otthonról a gyerek, már nem megy be az iskolába és mire eljön a féléves mérés ideje, már nincs mit értékelni, így kimarad az iskolából és növeli a szakképzés nélküliek létszámát...

Mindezeket a szülőktől és gyermekeiktől tudom, illetve mint megyénk Szakmai Munkaközösségének Vezetője a nagyobb létszámú cigánygyermekeket oktató pedagógus csoportnak, személyesen győződtem meg ezekről a tényekről.

Most, hogy ettől a tanévtől intézményünkben is befejezte első tanévét a 9. osztály, le kell írnom, hogy nálunk a fentiekben vázoltak éles ellentéte történik. Még a tanév elején 17 tanulóval kezdtünk, félévtől 21-en vannak. Főjegyzői engedélyünk - a közoktatási törvény alapján 33 főre szól - kétszer ennyi tanulót is felvehettünk volna, de nincs elég tanteremünk, illetve úgy gondoltuk, hogy ez a létszám ideális ahhoz,

hogy hatékony nevelési, oktatási munkát tudjunk végezni.

Bízom abban, hogy a megvásárolt épület felújításához segítséget kapunk, mert hiszem, hogy bármilyen nehéz gazdasági helyzetben is vagyunk, ha van rá lehetőség kapunk segítséget. Mi már bizonyítottuk hitelességünket. Az egyetlen biztos pénzügyi forrásunk a normatív állami támogatás és az etnikai programok finanszírozása. (A tanulóink 83%-a cigány származású, de a többiek is nagyon szegény nagycsaládokból jönnek.) Abban is biztos vagyok, hogy Magyarországon az egyetlen olyan közoktatási intézmény vagyunk, ahol a felvételi alapelvek a legszegényebb családokat célozzák meg, és a szülők a kétéves munkájukkal támogatják az óvodát, iskolát, nem pedig pénzzel, hiszen ez az egyetlen dolog, ami nincs nekik.

Ettől a tanévtől kb. 40 gyermekkel lesz több a létszámunk. Teljesen lehetetlen számukra is tantermet biztosítanunk. Viszont olyan nagy az érdeklődés a szülők körében az iskolánk iránt, hogy mindenféleképpen el kell kezdenünk a másik épület átalakítását azért is, mert egy óriási társadalmi probléma szükségleteinek kielégítésére kell megteremtünk a feltételeket.

Az átalakítandó épületben az alsó szinten a tanműhelyekben előállított termékek Reklám-bolt-ját kívánjuk megnyitni. A felsőszinten csoport szobákat és a vizesblokkot terveztük, még a tetőtérben olyan nagycsaládok gyermekeinek szeretnénk hetes bentlakásos kollégiumot, ahol emberi körülmények között élhet legalább egy-egy gyermeke a családoknak, illetve akik több mint 10 km-ről járnak hozzánk iskolába.

Amit eddig megoldottunk ahhoz, hogy megvalósítsuk tervünket: megvásároltuk a helyi Önkormányzattól az épületet és a hozzátartozó telket, illetve készen vannak az engedélyezett tervek. Ennek költsége 4.250 ezer forintba került, melyből 4 millió forintot az akkor még MKM Civil Kapcsolatok és Kisebbségi Ügyek Főosztálya fizetett, a 250 ezer forintot Alapítványunk vállalta magára.

Nagy Sándorné
igazgató

Azoknak, akik valamilyen formában segítséget tudnak nyújtani az iskolának terveik megvalósításához az alábbi címen és telefonszámon várják a jelentkezésüket: **Alapítványi Óvoda, Általános Iskola és Szakiskola, 3780. Edelény, Bányász út 27/a**
Telefon: 06-48-342-017

Éjfél után

Hay András a **Petőfi rádió** *Éjfél után* című műsor riportere egy rendhagyó beszélgetésre hívott bennünket, roma alkotókat, és művészeket. **Bangó Margit** cigánydal-énekes, **Fátyol Tivadar** zeneszerző, **Hollai Kálmán** színművész, **Horváth Albert** politikus, **Puporka András** a 100 tagú Cigányzenekar szólóénekes, **Rácz Lajos** költő, újságíró, **Rácz Sándor** egyetemi tanár /ELTE/, **Rostás-Farkas György** költő, újságíró, **Zsákai Ferenc Gyula** zongoraművész.

Élőben ment a szabad és kötetlen beszélgetés, vallomások önmagunkról, az identitásról, a cigány nyelv fontosságáról, amelytől bűn és vétek elszakadni.

Szót ejtettünk egy olyan szellemi hídról, amelyet járhatóvá kell tenni, hogy saját forrásból ismerjenek meg bennünket a kultúránkon keresztül.

Népszerűsíteni és szorgalmazni kell a roma művészeteket.

Jogos félelmeink és aggályaink támadtak a rasszizmussal kapcsolatban, amely napjainkban egyre-jobban felerosódott, de nem időztünk el sokáig ennél a témánál, inkább az együttgondolkodás esélyeit, lehetőségeit taglaltuk.

Oldásként elhangzott egy-egy cigány költő által írt vers Hollai Kálmán színművész tolmácsolásában. Hay András műsorvezető szabad folyást engedett a gondolatoknak, még ha olykor esetlenre sikeredtek is, az öncélú gondolatokat ügyesen tolerálta és a helyes mederbe terelte. A hallgatók a kérdésekre, higgadt, józan választ kaptak. Nem bocsátkoztunk nyílt vitába. (Ez nem volt előre megbeszélve, mint ahogyan a műsor menete és tartalma sem.) A gondolatok improvizatívák voltak, a lélek mélyéről törtek

elő őszintén és sallangmentesen, mégis higgadt, átgondolt felelősséggel.

A hajnali 3 óráig tartó beszélgetés, szinte elszállt, azt vettük észre, hogy mennyi mindent nem mondtunk el. Így gondolom, hogy ez a beszélgetés csak a felszín karcolta meg. Csak üdvözölni tudjuk ezt a bátor kezdeményezést a Petőfi rádió részéről annak ellenére, hogy éjfélkor kezdődött és hajnalig tartott. Megérte, mert szabadon elmondhattuk a hallgatóknak gondjainkat, törekvéseinket, álmainkat.

Egy nagyszerű lehetőség, amely reményeink szerint folytatódik majd, s talán főműsoridőben is kapunk lehetőséget az együttgondolkodásra. Beszélgethetünk szabadon, kötetlenül a másságunkról, amelynek arcát szeretnénk közelebb hozni azokhoz, akik még olykor fenntartással néznek ráink.

Rácz Lajos

Kitüntetések augusztus 20-a alkalmából

CHOLI-DARÓCZI JÓZSEF
MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMREND KISKERESZT
(POLGÁRI TAGOZAT)

RADULY JÓZSEF
MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMREND KISKERESZT
(POLGÁRI TAGOZAT)

CSEMER GÉZA
MAGYAR KÖZTÁRSASÁG EZÜST ÉRDEMKERESZT
(POLGÁRI TAGOZAT)

ID. SÁNTA FERENC
MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMREND TISZTIKERESZT
(POLGÁRI TAGOZAT)

Végzete lett az akarata

Öngyilkos lett a fogdán

1700

B. Gizella novemberben lett volna 35 éves. Valószínű, születésnapját is rács mögött ünnepelhette volna, - ha megéli. Az asszonyt rablás miatt tartották fogva. Két bűntársával együtt ajánlatot tett egy külföldinek, majd azt együtt kirabolták. **B. Gizella** hamar a fogdára került, a bűnügy tárgyalására a jövőben kerül sor. Imár nélküle, mert az asszony úgy gondolta, búcsút mond a földi létnek. A fogdán akasztotta fel magát. Senkitől és semmitől nem búcsúzott, most mégis öt siratják. Gyámja, nővérei, húgai, sógorkái. Azt mondják, őket nem értesítette senki, jóformán a szomszéd utcabelitől tudták meg, hogy meghalt a Gizi.

Sűrű csönd, s bár ők kerestek meg bennünket, mégis nehezen oldódik a nyelvük. Magdi, a nővére négy évvel ezelőtt vállalta az asszony gyámságát. Húgát ugyanis többször az idegeivel kezelték, egy-egy kórházi időszakot követően járt vissza kontrollra, erős altatókat, nyugtatókat szedett. Másik húga, Hajni utoljára a megyei rendőr-főkapitányság fogdáján látta.

- Vittem neki mindent, amit csak kért - nyeli a könnyeit a nővérét gyászoló **B. Hajnalka**. - Tisztasági szereket, élelmiszert, kávé. Láttam rajta, nagyon ideges. Beszélőre sem kaptunk mindig időben értesítést, és ő lehet, úgy gondolta, mi szándékosan nem megyünk hozzá. Rossz bőrben volt, annyi bizonyos. Ami elkésőbb az az, hogy sem a rendőrség, sem az előadója, sem pedig a neki kirendelt ügyvéd nem értesített bennünket a testvérünk halálhírére.

- *Mikor tudták meg, hogy a Gizi halott?*

- Csütörtökön engedtek ki egy környékbeli fiatal lányt a fogdáról. Tőle. Merthogy ő látta, hogyan élesz-

B. Gizella családja

tették újra a szegény Gizit. S azt is látta, ahogyan onnan kirakták, azután elvitték. Állítólag később, a kórház intenzív osztályán halt meg szegény.

- *Kaptak-e azóta valamilyen hivatalos értesítést?*

- Ha nem megyünk a hír után, talán ma sem tudjuk, mi történt - így az idősebbik nővér, aki egyben Gizella gyámságát vállalta. - A testvérünk kirendelt ügyvédje semmilyen információval nem szolgált, a kórház pedig a rendőrségre mutogatott, mondván, hogy az engedélyük nélkül semmit sem mondhatnak. Azután mi értesítettük Gizi két nagyobb gyermekét az intézetben, akik 16. és 18. évesek, s eljöttek az anyjuk temetésére.

Az ominózus önakasztást egyébként előző nap egy falcolás (pengézés) előzte meg. A fogvatartott **B. Gizellát** ekkor kórházba vitték, s a pszichiátrián aláírtak vele egy papírt, miszerint soha többé nem fordul maga ellen.

A fogadalmat azonban nem tartotta be. Még aznap felakasztotta

magát és meghalt. A rendkívüli halálesetet egyébként az ilyenkor szokásos, államigazgatási eljárás keretében vizsgálta a rendőrség. Az orvosszakértő kizárta az idegenkezűséget, így az engedély is meglett a halott elhantolására, elhamvasztására. A **B. család** csupán azt sérelmezi, hogy senki nem értesítette őket. Sem a szomszédban lévő telefonon, sem személyesen, vagy akár hivatalos levélben. Ha kell, panaszt tesznek, feljelentik magát a kirendelt ügyvédet, az ügygel megbízott előadót, a fogdaórt. A gyászuk mellett úgy tűnt, hajtáhatatlanok.

Megkérdeztük az esetről **dr. Kőhegyi György** városi rendőrkapitányt:

- Elképzelhetetlennek tartom, hogy nem kapott a család értesítést a rendkívüli halálesetről - mondta határozottan az alezredes. - Ilyen esetekben ugyanis ez a kötelességünk, amit minden esetben meg is teszünk. Mindenesetre kivizsgáljuk, történt-e ez esetben mulasztás.

Harcás Judit

Édes álmok

A becsületes munkába vetett bizalom

Farkas Gézát a pesterzsébeti Baross utcai cukrászda új tulajdonosát tréfásan arról faggatom:

- Van-e hab a tortán?

- Ha a nyereségre gondol, akkor azt kell mondanom, hogy nagyon vékony, sőt, illanékony a hab.

- Önnek mi a képesítése?

- Vendéglátóipari főiskolát végeztem és huszonöt évet töltöttem el ebben a szakmában.

- Miért nem nyitott kocsmát, vagy éttermet?

- Nem szeretem a részeg embereket. Kocsma viszont elképzelhetetlen részeg ember nélkül. Étteremhez lett volna kedvem, de ahhoz milliókra lenne szükség.

- Helyben készülnek a sütemények?

- A tortákat, fagyaltot megrendelem, a pogácsákat és az apró édessüteményt én készítem el.

- Olyan rend van itt, hogy a leejtett süteményt meg lehetne enni a padlóról.

A tisztaság dicséretére elmosolyodik a tulajdonos.

- Tudja, óriási kihívást jelent egy roma embernek cukrászdát üzemeltetni, mert ugye látszik rajtam, hogy ki vagyok, éppen ezért a vásárlók még kritikusabban néznek körül, mint egy másik

üzletben. Tisztabbna, kedvesebbnek és becsületesebbnek kell lennem, hogy a vállalkozásom életben maradjon.

- Így látom nem esik nehezebbre becsületesnek lenni?

- Én azt tapasztaltam, hogy a becsületes munka jó ajánlólevél és hosszú távon különösen kamatozik. Itt ebben a cukrászdában rend, tisztaság, udvariaság, becsületesség fogadja a vásárlót. Meg kell, hogy térüljenek ezek a befektetések!

- Elégedett az üzlet menetével?

- Csupán egy hónapja nyitottam ki. Folynak a felmérések, hogy miből, mennyi fogy el, mi az igény. Éppen ezért még nem adtam fel a munkahelyemet.

- Ezek szerint bizonytalan?

- Inkább óvatos vagyok. Hallatlanul nehéz ma Magyarországon egy vállalkozó sorsa, különösen egy roma ember számára, dupla teljesítményt igényel.

- Mennyit dolgozik?

- Napi tizennyolc órát. Sok energiát és még több hitet feccöltem ebbe a vállalkozásba. Sikerülnie kell.

- Ezek szerint ön hisz a tisztességes munka létjogosultságában?

- Nem is tudok és nem is akarok másként dolgozni. Jó lelkiismerettel szeretek lefeküdni és felkelni.

- Ezek szerint sok csalást látott már a vendéglátóiparban?

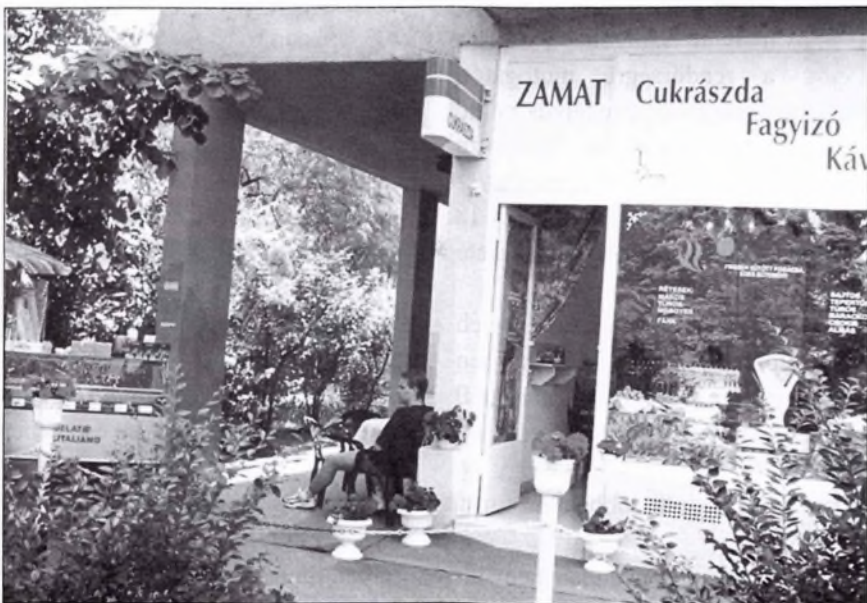
- Nem csak ott, az élet minden területén jelen van, szinte behálózza az életünket.

- Mit lehet tenni ellene?

- Az egyik legjobb lázadási forma, hogy nem követem. Hinni kell abban, hogyha becsületes munkát vetünk, akkor tisztességet aratunk.

Azt hiszem, ez az igazi hab a tortán, az édes álom, amely ébredéskor nem keseredik meg a szánkban.

Rácz Lajos

Farkas Géza cukrász

Sok bába között sem veszett el a gyerek

Az egykori kohászati fellegrár, az Ózdi Kohászati Üzemek rohamtempójú lerombolásának kétségkívül a helyi és környékbeli romák voltak a legnagyobb vesztesei. Szinte az egyik napról a másikra utcára került a csupán segédmunkára alkalmas lapátos légző, melynek tagjai esélyt sem kaptak arra, hogy a munka világába bármikor visszakérülhessenek.

Az ugyancsak rohamtempóban megszűnt, ezért meglehetősen rongyosra sikeredett szociális háló ideig-óráig felszínen tartotta az ózdi munkanélküliek ezreit. A végkielégítéssel, a munkanélküli segéllyel, majd a jövedelempótló támogatással, no meg a gyerekek után járó havi apanázzsal úgy-ahogy fedezni lehetett a családok többségének megélhetési költségeit. A közműtartozások persze eközben becsülettel szaporodtak, de hát ez korántsem csupán Ózdra vonatkozó jelenség. Már csak azért sem, mert a mások nyakán élősködőkkel, az írott és íratlan törvényeket semmibe vevőkkel szemben korántsem volt lágyszívű az ózdi önkormányzat. Annyira nem, hogy a városi cigány önkormányzat egyetértésével - két, a cigányok által olyannyira lelakott lakótömb felszámolását is elrendelte, melyben már nem lehetett megteremteni az emberi lét alapfeltételeit sem.

Kótai Aladár, az Ózdi Városi Cigány Kisebbségi Önkormányzat korábbi elnökeként cselekvő részese volt a bevezetőben vázolt eseményeknek. És - aktív szerepe miatt - saját népe körében seregnyi ellenséget szerzett. Nemrégiben viszont - az **Ózdi Cigányok Szövetsége** elnökeként - új misszióra vállalkozott. Amivel nem ellenségei, hanem barátai, támogatói sorát gyarapította.

- Az **ÓCSZ** - tájékoztatott **Kótai Aladár** - a tavasz elején szerzett tudomást az **ÉVIZIG** (Észak-magyarországi Vízügyi Igazgatóság) azon ajánlatáról, amely közmunka szervezésére, illetve támogatására vonatkozott. - Az ötleten kapva kaptunk, hiszen lehetőséget kínált arra, hogy jó néhány ózdi cigánycsalád nyomorán, ha csak pár hónapra is, de enyhíteni tudjunk.

Az **ÉVIZIG** égisze alatt futó, központi forrásokból finanszírozott környezetvédelmi programot - melynek az Ózdot

átszelő patakok kitisztítása, medrük rendbetétele, partfalaik rendezése az elsődleges célja - végül is valamennyi, az ügyben valamilyen formában érintett szerv, szervezet és személy felkarolta. Az **ÓCSZ**-en túl támogatta a kezdeményezést az önkormányzat szociális ügyosztálya, az Ózdi Városi Cigány Kisebbségi Önkormányzat és felkarolta az ötletet **Gallyas Bertalan** képviselő is, aki a cigány kisebbségi kompenzációs listán jutott be a testületbe.

Az **ÉVIZIG** és az **ÓCSZ** immár másodízben tető alá hozott közös akciója különben kifejezetten a tartós munkanélkülieknek szól. Azokat érinti, akik már kiestek a munkanélküli ellátásból, és jövedelempótló támogatásra szorulnak.

- A szóba jöhető delikvensnek körének megjelölésében a Megyei Munkaügyi Központ Ózdi Kirendeltsége volt segítségünkre - tájékoztatott a részletekről **Kótai Aladár**. - Tőlük kaptuk meg azt a névsort, amelyből válogathattunk. A minisztérium kiírásában ugyanis egyértelműen leszögezték: csak azok lehetnek a program résztvevői, akik regisztrált munkanélküliek, vagyis korábban munkahellyel, biztos megélhetéssel rendelkeztek.

A környezetvédelmi program 75 ózdi romának (75 családnak) ad munkát, öt hónapra, ózdi viszonyok között elfogadhatónak mondható anyagi feltételek mellett. Az alapbér 28 ezer forint, amihez

3 ezer forintos ruhapénz és szerszámhasználati díj társul. Mindent összevetve akár 26-28 ezer forint is gyarapíthatja havonta a családi kasszákat, amiből, ha szerényen is, de el lehet éldégléni.

Az **ÓCSZ** különben pályázatában arra vállalkozott, hogy - a forrásvidéktől a torkolatig megtisztítja a Hódos és Hangony patakat. Mindennek különben nem csak a környezet, hanem árvízvédelmi jelentősége is van, hiszen a 80-as évek elején a szeméttől eldugult Ózd patak valóban a lagúnák városává változtatta Ózd Veleneként számontartott városrészét.

- A munkában résztvevő 75 ózdi roma - emlékeztetett az **ÓCSZ** elnöke - öt hónapra kapott foglalkoztatási lehetőséget. A mandátum azonban kökemény feltételekhez kötött: aki munkafegyelmet sért, az kikerül a körből. Annál is inkább, mivel helyére villanásnyi idő alatt új munkaerőt tudunk állítani. A közmunkások persze nem csak emiatt igyekeznek becsülettel tenni a dolgukat. Birják ugyanis **Farkas Flóriánnak**, az Országos Cigány Önkormányzat elnökének szavát, aki ígéretet tett arra: az **OCÖ** állni fogja a munkaruhára és a szerszám beszerzésére kifizetett, a munkavállalókat terhelő költségeket. Ez pedig egy szerény jövedelmű család költségvetésében komoly tétel, hiszen egy ásó, vagy kapa (nyéllel együtt) legalább egy ezresbe kerül, egy komp-

lett módon felszerszámozott kaszáért pedig legalább három ezret kell kivengetni.

Kótai Róbert egyike a patakmentő csapat tagjainak. Múltja tipikus ózdi múlt, jelene tipikus ózdi jelen, jövője tipikus ózdi jövő.

- Szakmám nincs, családom van és gyerekeim is vannak. Róluk pedig gondoskodni kell. Szem előtt tartva ezt a felelősséget, sohase voltam egy link ember. Ameddig adódott Ózdon munka én mindig dolgoztam. Voltam a kohászatban, a gyárépítőknél, a városgazdálkodásnál és alkalmazottja voltam az Ózdi Foglalkoztatást Elősegítő Közhatalnok Társaságnak is. Mindez talán elegendő bizonyíték arra, hogy én sohasem az állam nyakán akartam megélni, én mindig a saját munkám alapján akartam boldogulni.

Róbert sorsa egyelőre - öt hónapig legalábbis - megnyugtatónak látszik. Végzi a lélekemelőnek korántsem nevezhető kanális tisztítását, és közben reménykedik. Bízunk abban, hogy előbb-utóbb Ózdon is jobbra fordulnak a dolgok. Hogy aki dolgozni akar, az talál majd magának munkahelyet. Ha meg nem, akkor is lesz valahogy. Mert - ha egészség van - bölcsekedett - akkor kenyéren és vízen is lehet békében és boldogságban élni.

Váradi Ernő - amikor kikerült az általánosból - mihelyt lehetett, munkába állt. Ezernyi sorstársával egyetemben ő is segéd munkásként kezdte, majd úgy is folytatta. Valamiféle munkahelyhez azonban mindig ragaszkodott, hiszen - mint mondta - *futóhomokra nem lehet családot, pláne családi házat alapozni*. Munkahelye tehát szinte mindig is volt és szinte mindig is lesz. Hiszen - szögezte le - *éldegélni rejtélyből is, élni viszont csak munkából lehet*.

Oláh Kálmán szintén tagja - csoportvezetői minőségben - a patakmentő akciónak.

- Jó körülmények között nőtem fel, szakmát tanultam, bőrdíszműves szakmunkás vagyok. Ez a szakma azonban kihalt a környékről, így én is földönfutó lettem. A szorító anyagi gondok - család, gyerekek - miatt elvállaltam ezt a munkát. Korántsem tekintem azonban hosszú távú megoldásnak. Pesten keresek új állást. Ahol élet van. Mert ózdon, ózdi fizetésből el lehet vegetálni ugyan, de egzisztenciát nem lehet teremteni.

B. Tóth Gyula

„Talán másokat is érdekelnek az írásaim”

Szalai Rózsika csinos, jól öltözött fiatal asszony, még néhány évvel a negyvenen innen. Karcsú alakján nem látszik meg a három gyerek. Arcán nem hagytak nyomot a kispénzből építkezők keservei, sem a mindig hajnali négy órakor kelő embert gyöttrő órái. Rózsika egy éve rendületlenül ír. Nem hajnalban, mert akkor előkészíti a gyerekek iskolai ruháját, tízóráját, meg a hat órai munkakezdésre indul, inkább este, amikor elcsendesül az apa nélküli kis család.

- Mióta ír verseket?

- Egy éve intenzíven írok, de már előtte is voltak próbálkozásaim. Sőt regénnyel is próbálkoztam, de hamar rájöttem, hogy az a műfaj nem nekem való. Sajnos, férjem autóbalesetben meghalt, itt maradtam három gyerekkel, egy be nem fejezett építkezéssel és ezer gondnal. Olyan erők munkáltak bennem, amelyek felszínre akartak törni. Az írásba fojtottam bánatom.

- Ezeknek a verseknek a témái elég széles skálát ölelnek fel...

- Igen. Írtam édesanyámhoz, akit nagyon szerettem, a gyermekeimhez, akik mindent jelentenek nekem, a természethez és a férjemhez. Némán viaskodom, mint ahogy irtam, cudar a világ, sokszor ordítanom kéne, de nem tehetem, mert helyt kell állnom. Először is dolgoznom kell. A GYES után voltam főállású anya, ez megfelelt, amíg a férjem élt - aki az újudvari cigány kisebbségi önkormányzat elnöke volt -, de a három gyerek eltartása és a megépült ház részletei arra köteleznek, hogy munkát vállaljak. Jelenleg a nagykanizsai üvegyárban dolgozom a csomagoló részlegen. Ez persze egész más mun-

ka, mint amire végzettségem lehetőséget adna, de mint élelmiszeripari szakmunkás (a zalaegerszegi Kinizsi Pál Élelmiszeripari Szakmunkásképzőben végeztem) nem tudtam elhelyezkedni.

- Tanította valaki? Volt, aki elmondta a versírás technikáját?

- Ha visszagondolok, akkor így konkrétan senki sem. De sokan segítettek, ösztönöztek, hogy kinyissák a szememet. Én a tanítás alatt nemcsak azt értem, hogy verselés, de azt is, hogy az élet ezer dolgát megmagyarázza valaki. Először **Söveges István** beleznai magyartanárom nyitotta fel a szememet a költészetre, **Vörösmarty, Petőfi, József Attila** verseire. Aztán igen sokat köszönhetek a szepetneki **Zsovár** tanító családnak is. Ők mondták meg nekem, hogy mit olvassak, hogy az életnek sokféle árnyalata, jelentősége van. De leginkább azt, hogy értelme van. Mert férjem halála után még ezt is kétségbevettem. S milyen érdekes az élet! Zsovár László tanár lánya most a kislányom osztályfőnöke a nagykanizsai Batthyány Gimnáziumban. Úgy érzem, hogy a sors rendelte így. Egyébként a tanári segítségen túl, én mindig magam próbáltam kibogozni, hogy az elem kerülő versek mit jelentettek. Osztálytársakkal nem igazán beszéltem meg, mert féltem, hogy kinevetnek. Szerencsémre, a munkahelyemen akadt egy szintén özvegy munkatársam, akivel nemcsak versekről, de az élet minden ügyes-bajos dolgáról el tudok beszélgetni. Jó partnerem még 16 éves nagylányom. Ő mindig meghallgatja amit írok, érző lélekkel reagál minden soromra!

- Rózsika! Mi legyen ezekkel a versekkel?

- Én igazán azt szeretném, ha egy kis kötetbe ki tudnám adni. Ha nem mind a nyolevanat, csak egy részét, az is jó lenne. Talán másokat is érdekelnének az írásaim. Persze nekem erre nincsen pénzem, ezért aztán nem is tudom, hogyan lehetne elindulni?

Büki Erzsébet

Tüneményes szerelem

*Megtépázott, kiszáradt szívemnek
aranymedre vagy, míg létezem
belőled merítem az életet, s megiszom azt,
s feléleszt mint a tikkadt virágot a nyár fényharmata.*

*Néma kertben a csalogány ékes hangja,
nélküle a kert kihalt és pusztá.
Kellesz, mint szomjas rétnek a forrás,
mint elvetett búzaszemnek a napmelege, s langyos éjele.*

*Harmatcsepp hull kezembe, s benne megmosdok,
az éj köntösvél megtörölközöm.
A viráguk illatukat lehelik rám,
s én csillagszönyegen lépkedve közeledem hozzád.*

*Hegyek, völgyek mély dongása hozzánk száll,
S hallom az örök szerelem dallamát.
Megláttak, s ragyogóbb vagy a végtelen égnél,
s tisztább, mint a hajnali hajnal.*

A X. Nemzetközi Cigány Karnevál

A 100 Tagú Budapest Cigány Zenekar Országos Kulturális Egyesülete immáron a X. alkalommal rendezte meg a Nemzetközi Cigány Karnevált, amelyre 1999. augusztus 15-én a Budai Parkszínpadon került sor. A prominens vendégek a kormány részéről, **Dávid Ibolya** Igazságügyi Miniszter, **Dr. Hámosi József** kultuszminiszter, **Pusztai Erzsébet** államtitkár, **Hende Csaba** államtitkár, **Doncsev Toso** a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnöke, és **Farkas Flórián** az Országos Cigány Önkormányzat elnöke.

A téren a sétálók megtekintették **Kosztics László** és **Tyukodi László** alkotásait. A két szobrász mindannyiunk örömeire két különböző stílust, irányzatot képviselt. Tyukodi László markáns pásztorarcokat hozott. Hortobágy mesevilágát tárta elénk a szobrász, népi elemek és motívumok uralták a szobrokat, míg Kosztics László szobrai elvontak, gondolkodásra kényszerítette a szemlélőt, mint például a *Táncoló fák*, a *Tiltott gyümölcs*.

A roma lapok között jelen volt a Lungo Drom, a Kethano Drom és a Világunk. Költők, írók

dedikálták könyveiket. Mozgalmas, színes volt a tér. Az emberek kíváncsian ismerkedtek a roma alkotásokkal. Kérdéseket intéztek az alkotókhoz, ajtókat nyitott a bizalom.

Raduly József nagy szeretettel köszöntötte vendégeit a Café Park aulájában. Beszédében hangsúlyt kapott a 100 Tagú Cigány Zenekar, amely felvállalt egy olyan missziós munkát, amely a zenén, a művészeteken keresztül szeretne szólni a szívekhez, s ez a X. alkalommal megrendezésre kerülő Cigány Karnevál, bizonyította életképességét és létjogosultságát, mivel olyan maradandó értékeket teremtett, amely követendő, hazánkban értékmérő. A zenevilág nagyjait gyűjtötte egy csokorba, hogy határainkon túl is reprezentálja azt az egyedülálló művészetet, amelyet a 100 Tagú Cigány Zenekar képvisel sokunk örömeire.

Dr. Hámosi József kultuszminiszter elmondta, hogy örömmel jött ide, mert a 100 Tagú Cigány Zenekar olyan küldetést teljesít, amelyre mindannyian büszkék lehetünk. A millenium jó alkalom lesz arra, hogy különböző népek, nemzetisé-

gek közelebb kerüljenek egymáshoz.

Pusztai Erzsébet államtitkár elmondta, hogy ez a találkozás feloldja és erősíti a bizalmat, s olyan járható hidat épít, amelyen keresztül zavartalanul közlekedhetnek azok az érdemi gondolatok, amelyek a kölcsönös megbecsülést szorgalmazzák.

Az este hét óra után kezdődő koncertre zsúfolásig megtelt a nézőtér. Újra és újra meguntatlanul megtapsolták a 100 Tagú játékát, **Bufó Rigó Sándor** primás - zenekarvezető vezetésével. Tapsolhattunk, **Lendvai Csócsi József** primás játékanak és **Ökrös Oszkár** cimbalomművész kápráztatott el bennünket virtuóz játékával.

Lehetőséget kapott a hagyományos autentikus roma zene is, a Kanizsa Csillagai és a Sátorlajújhelyi táncegyüttes verpezsdítő tánca fölpezsdítette ereinkben a vért.

A fiatalok stílusigényére is gondolt a rendezőség, a Fekete Vonat rap-zenéjét nagy ovációval fogadta az ifjúság.

Bangó Margit cigánydal-énekes záró dalával koronázta meg a X. Cigány Karnevált.

Rácz Lajos

Dr. Hátori József kultuszminister, Raduly József és Pusztai Erzsébet államtitkár

X. Nemzetközi Cigány Karnevál

Dávid Ibolya igazságügyminister és Farkas Flórián közepén Raduly József

Fekete vonat - Roma rapegyüttes

Tia hastáncosnő
Los Angeles-Budapest

Bangó Margit

Varga István
táncdalénekes

Tyukodi László alkotásai

Jónás Judit, Domján Edit-díjas színművész

Romathan Cigányszínház - Szlovákia

A 100 Tagú Cigányzenekar

Kosztics László alkotása

Harrach Péter miniszter
a nézők között

Kanizsa csillagai

FOTÓK: Nvári Gyula

Vendégünk: Ifj. Szénási Ferenc

Ifj. Szénási Ferenc tradicionális zenészcsaládból származik. A nagyapja udvari zenész volt, **Almás** gróf alkalmazásában. Édesapja /brácsás/, és az öt fiú kiadott egy komplett zenekart. **id. Szénási Ferenc** alapító tagja volt a Honvéd Művészegyüttesnek. Már akkor - (1948-1951-ig) - Olaszországban muzsikált, amikor a nagy emberek legföljebb Csehszlovákiába jutottak el.

Ifj. Szénási Ferenc öt éves korában ismerkedett a zenével, zongorázni tanult. A későbbiek folyamán a Zeneművészeti Főiskolára jelentkezett, de átmenetileg csak a cimbalomszakra tudták felvenni. Ferinek azonban megtetszett a cimbalom, olyannyira, hogy művészi rangra emelkedett a játéka és a tudása. Zene-történetet **Dobszay** professzor úrnál tanult, s itt álljunk meg egy-két gondolat erejéig, mert Ifj. Szénási Ferenc gyengéje lett a zeneelmélet, amely a romákra nem jellemző. Szénási Ferenc leragadt a zeneelméletnél, sőt olyannyira, hogy elkezdte kutatni, tanulmányozni, különböző korok, idők zenéjét. Így jutott el az 1848-as szabadságharc zenéjéhez, amelynek megismerését a

mai napig is tanulmányozza.

Ízelítésként elmondta, hogy a 48-as szabadságharcban számtalan roma zenész vett részt. A csata közben zenéjükkel, indulókkal buzdították a harcolókat. Innen ered a piros mente, amely hasonló volt a tisztkéhez, s az osztrák lesipuskásoknak is, akik előszeretettel vadásztak a piros mellényesekre, mert ezért több jutalom, pénz, föld járt. Éppen ezért kérték a zenészek a színvál-

toztatást pirosról kékre, azóta hordanak a primások kék mellényt. Innen származik a kék mellény viselésének az eredete.

Ifj. Szénási Ferenc nemcsak zenét, zeneelméletet tanult, hanem nyelveket is. Ragyogóan beszél angolul, németül és arabul. Az arab nyelvtudásának köszönhetette, hogy öt évig taníthatott a bagdadi Zeneművészeti Főiskolán zeneelméletet. Itt ismerkedhetett meg a cimbalom őseivel, a szantárral, amely ötezer éves hangszer. Feri nemcsak megismerkedett a szantárral, hanem meg is tanult rajta játszani. A szantár hasonlít a nyakban hordható cimbalomhoz.

Bagdad után Bonnba hívták, itt is európai zenetörténettel ismertette meg a hallgatókat. Bonnbán amerikai mintájú iskolában tanított, ahol az általános iskolás gyerekek együtt tanultak a középiskolásokkal.

Ifj. Szénási Ferenc miközben tanított, nem szakadt el az élő zenétől sem. Koncertezett és cigányzene-karban is játszott. Sok országban megfordult, Távol-Kelettől Londonig öregbítette cimbalomjátékával a cigányzene hírnevét.

A Milleniumi ünnepségre készülve megalakította többedmagával a **Bihari János** nevével fémjelzett együttest, amely diplomás zenészekből áll. A repertoárban helyet kap az 1848-as szabadságharc zenéje is. Sokan nem tudják, jó magam sem, hogy a Klapka-indulót egy **Parádi** nevű roma ember írta.

A folyamatos zenei kutató munka mellett Ferinek jut ideje zenét írni is. Többek között ő írta a Sitiprinc filmzenéjét. Főállásban a Művészeti Szakszervezet nemzetközi részlegének osztályvezetője. Ifj. Szénási Ferenc legkülönbözőbb előadásokat szervez. A zenészek be és kiközvetítése az egyik feladatköre. Koordinálja az export és import zenét. Teszi mindezt nagy hozzáértéssel. Feri olyan ember, mint egy falat kenyér. Igazi raj roma, szokták mondani róla. Feri nagyon szeretné ha a tradicionális cigányzene nem tűnne el a sülylyesztőben, ha a gazdasági körülmények nem temetnék el a cigányzenét.

Ahhoz, hogy a cigányzene életben tudjon maradni, több lábon kell hogy álljon: a cigányzenén kívül klaszszikus, szalon, jazz, stb zenét is játszani kell! Ez a több lábon való állás, alternatívát kínál ahhoz, hogy a roma zenészek átvészeljék ezeket a nehéz éveket.

A millicentenárium jó alkalom lesz ahhoz, hogy a roma zenészek azokat az értékeket, amelyeket a hazai cigányzenészek oly nagyszerűen tudnak. Hiszem, hogy gondolatébresztő lehet mindannyiunk számára, hogy évszázadokon keresztül a cigányzene, milyen fontos szerepet töltött be a hazai zeneirodalomban. Leamputálhatatlanul hozzátartozik, szerves része a magyar kultúrának.

Rácz Lajos

Roma Magazin

Gondosan szerkesztett, szép zenei aláfestéssel kísért, színes, tartalmas, színvonalas műsort láthattak azok, akik megtekintették a Roma Magazin július 19-ei adását. A fontos információkat tartalmazó híreket ezúttal három érdekfeszítő színes blokk, tudósítás, riport, miniportrékkal kombinált tanulságos interjúk követték, amelyek értékeinket közvetítették a világ felé a képműző segítségével.

Csak javára vált a Magazinnak, s hasznára a cigányság folklórja, kultúrája, tehetségei iránt érdeklődőknek, hogy ez alkalommal a kultúra és az oktatás dominált a műsorban. Sikeres összeállításban számolt be a Magazin és felkért stábjában a Bereg-Szatmári Napok keretében megrendezett Cigány Folklór Fesztiválról. Szépek voltak a táncképek, a közbevágott lényeket kiemelő interjúk, amelyekben megszólalt **dr. Nemes István** Fehérgyarmat polgármestere, **Farkas Tibor** az OCO alelnöke és **Farkas Kálmán** az MCKSZ elnöke. Kár, hogy lemaradtak(?) a műsort megnyitó **Bada Márta** képkészítésének méltatásáról.

Folytatta felfelé ívelő jellegét a műsor azzal, hogy ízelítőt adott arról a hasznos, sokoldalú munkáról, amelyet a Budapest VIII. kerületben működő Roma Segítő Szolgálat végez. Ebből megtudhattuk, hogy roma diákok német és angol nyelvet tanulnak, s nem cigány diákok hogyan ismerkednek a roma kultúrával, miképpen fogadják el a másságot, s a kis interjúkból kivi-

lágott: *falat bontanak a roma és nem roma fiatalok, hogy a két világ közelebb kerüljön egymáshoz, és a másság elismerése természetes legyen.* Kiváló volt **Kökény Ilona** érettségizett **Teleki Blanka** emlékgűrű díjasról készült portré, melyet követett a **Székely Zsuzsáé, Bondor Lajosé, Klinge Józsefé.**

A műsor csúcra ért, amikor sokoldalúan, sok szereplőt megszólaltatva és bemutatva átfogó képet adott a **Roma Polgárjogi Alapítvány** által műkötetett **Roma Versitas /Láthatatlan Kollégium/** egyáltalán nem rendhagyó évzáró ünnepségéről. **Mendi Rózsa, Zsiga Jenő, Kovács Kata, Balogh János, Vadászi Bálint Csonka Árpád** személyében a nemzedékváltó, új szellemű roma értelmiség reprezentánsait, gondolkodásukat, felfogásukat, világlátásukat ismerhettük meg. Megszólalt a jövő cigány jogásza, színésze, vállalkozás szervezője, az a fiatal roma értelmiség, aki filozófiát, roma jogot, vezetélméletet, szociológiát, politológiát stb. tanul. S mindez természetes számukra. Különösen tanulságos volt a végzés előtt álló joghallgató válasza, amikor arra a kérdésre: *Hogyan kerültél az egyetemre?* - ezt mondta: *„Megfeleltem a felvételin.”* S, hogy miért éppen a jogi pályát választotta? Erre így válaszolt: *„Tudom, hogy sok diszkrimináció éri a cigányságot. Talán segíthetek enyhítésében tehetségemhez mérten.”*

Véleményem szerint ez a műsor a legkritikusabb igényeket is kielégítette. Kiválóan szerkesztette **Joka Daróczy János** és stábjában.

Roma Magazin

Szerkezetileg jól felépített gondosan szerkesztett műsort láthattak - hallhattak azok a nézők, akik a Roma Magazin augusztus 23.-ai adásának részesei voltak. S a szerkesztő külön érdeme, hogy a nyár végére sem „fáradt” el, nem „ült” le az adás. Ez alkalommal az irodalom, a sport és a zene dominált, s bár külön-külön, mégis egymásba fonódva, egymásból következően. Bizonyára tudatosan került a műsor elejére a **Juhász Júliával** készült magvas interjú, amely megadta az alaphangját a Magazinnak. Ez az interjú-portré bizonyította, hogy sok függ a riportertől, aki felkeltette az érdeklődést a könyv iránt, amelynek vezérgondolatára épült az egész adás. Hogyan is hangzott? „Találkoztam boldoguló cigányokkal is, akik megőrizték identitásukat.”

S szinte ezekre volt a válasz a **Lakatos Pál** ökölvívóról és **Ruha Pál** professzor-hegedűművészről készült portré. Sok mindent megtudhattunk a sikeres roma ökölvívóról. Hiányoltam a családi háttér felvillantását, s talán az elismerő edzői nyilatkozatok mellett egy-egy élő bejátszást valamelyik sikeres mérkőzéséről. Ki kell emelnem e portré időszerűségét, hiszen most a napokban zajlik/zajlott az ökölvívó vb.

Romának nem romának egyaránt élmény marad a **Ruha István** professzor-hegedűművészről készült zenés portré. Ruha vallomása a hegedűről, a nagy szerelméről, költői. Elhallgattuk volna még. Bizonyára készült hosszabb változat is, s egyszer talán láthatjuk, hallhatjuk majd valamelyik hangversenyét is.

Farkas Kálmán

Cigány Félóra

Varga Ilona szerkesztő riporter újra bizonyította: hallatlan finom érzéssel választja meg a műsor aláfestő zenéjét. Ez jellemezte a Cigány Félóra augusztus 6.-ai adását is a Kosuth Rádióban. Van egy elvitathatatlan előnye sok minden mellett a rádiónak, a mikrofonnak. Különösen akkor, ha olyan hozzáértő riporter használja, mint **Varga Ilona**, aki ismeri a hírt, az esemény értékét, s gondot fordít a hitelesség, a pontosság mellett a gyorsaságra is. Arra, hogy a rádió az azonnali történés kritériumának megfelelően. Augusztus 6-án

este költöztek vissza Zámolyra Budapestről a roma családok. Ő azonnal rajta volt az eseményen, és első kézből tudatta országgal-világgal a jó hírt. Interjút kért a legilletékesebbtől, **Farkas Flóriántól**, az Országos Cigány Önkormányzat elnökétől. Ebből azt is megtudhattuk, hogy nincs befejezve az ügy, mert nem feledkezett meg az OCO az építendő lakásokról sem. Jó hír!

A Cigány Holokausztra történelmi összefüggésekben, valósághűen emlékezett **dr. Diósi Ágnes** szociológus. Jó választás volt az ő felkérése. Döbbenetes volt **Jónás Judit** tolmácsolásában zenei kíséretében a Cigány

lágér ballada, amely mély érzelmeket, drámákat kavart fel. Ez alkalommal a szolnoki Oktatási és Továbbképzési Központ Alapítvány által szervezett táborának egy olyan oldalával ismerkedhetett meg a hallgató, amely összetetten egy egészségügyi, környezetvédelmi viselkedéskultúrát terjesztő játékos iskolai órának is megfelelt, bizonyítva, hogy így is lehet tanítani, ismereteket adni, a kultúrát terjesztetni.

A műsorra a koronát a gyorsritmusú, érzelemgazdag Gipsy King tette fel, ez alkalommal nem minden hatás nélkül.

Farkas Kálmán

A Kék Láng Franciaországba megy

Próbál a nyírvásvári együttes

Egy zsilippenge nagyságú műanyagot a szájába vesz és hangszerként használja a mikrofon előtt. Vérpezsdítő dallamok csendülnek fel a láthatatlan hangszerből. A különös zene elhal, aztán a gitárok húrja pendül. Erre az iménti muzsikáló a színpad közepére pattan és látványos botostáncot jár. Nagy taps.

A műsor után kissé lihegve jön le a színpadról, s azt mondja, siet, mert nem-sokára egy családi eseményre, kereszt-telőre megy. Másnap pedig felkészülés a prágai vendégszereplésre. Sietve hoz-zátesszi: a prágai út után alig lesz pihenő, együttesével megy a világvárosba, Párizsba. Ő **Rostás Tibor**, a nyírvásvári **Kék Láng Együttes** vezetője.

Nyírvásvári a közismert Nyírbátorhoz közhajtásnyira van. A kis szabolcsi település szélén egy hosszú utcában szinte kizárólag romák laknak. Többnyire szegényes házak vannak itt, de putri nincs. Néhány szép, takaros ház is látható az utcában. Az egyik éppen a Rostás családé.

E házban beszélgetünk, népes társaságban. Itt van az idős **Rostás Ferenc**, aki pár hét múlva, augusztusban lesz 80 éves. Ő az alapítója az együttesnek. Mint mondja, a hetvenes években kisebb-nagyobb megszakításokkal működik az együttes. A rendszerváltás óta folyamatosan. Egy érmet vesz elő és mutatja, hogy 1997-ben megkapta a Népművészet Mestere kitüntetést. Hozzáteszi, hogy **dr. Martin György** néprajzkutató karolta fel.

Az idős ember fia, Tibor, a jelenlegi vezető mondja, hogy 13 tagja van az

együttesnek. Íme a névsor, a vezetőn kívül: **ifj. Rostás Tibor, Rostás Tiborné, Rostás József, Rostás Józsefné, Rostás Jenő, Rostás Miklós, ifj. Rostás Ferenc, Rostás Ferencné, Rézműves Miklósné, Horváth Miklós és Horváth Kálmán**. A felszerelésükről is szó esik, amely két gitár, brácsa, kanna, kanál és a már említett műanyag darabka. No meg néhány bot a botostánchoz. A 13-as szám úgy látszik, szerencsés az együttesnek. Ők tizenhárman immár ismertek Európában. Felléptek Párizsban a világhírű Operaház színpadán. Sikerrel szerepeltek Hollandiában, Svájcban és Korzika szigetén. Csak egy hete, hogy hazajöttek Norvégiából. Sok híres művésszel és közéleti emberrel találkozottak külföldön. Rostás Tibor hangsúlyozza: *a külföldi sikerük annak is köszönhető, hogy patronálja őket a Nyírbátorban lakó, de a nyíregyházi utazási irodán dolgozó Nagy Lászlóné Varga Mária. Nagyné beszél angolul és franciául, szívesen kíséri el az együttest a külföldi utakra.*

Rostás Tibor a rendszerváltás előtt hosszú ideig a Fekete vonaton ingázott Budapestre. A pesti építőipari vállalatnál betanított munkásként részt vett a főváros építésében, bővítésében. Most rokkantnyugdíjas. A jövőt illetően mondja, hogy van utánpótlás, ígértes a jó nevű **Rostás Apollónia**, no meg **Rostás Szabolcs**. Apollónia unokatestvére, **Rostás Szabina** Mátészalkán középiskolában tanul, ő is fel-fellép az együttesben, de nem mindig, mert érettségi után tanárképző főiskolára szeretne menni.

Egy villanásnyi nyírvásvári

Nyírvásváriban nagy a munkanélküliség. **Vajdics Mihály** polgármester azt mondja, reméli, pár év múlva javul a helyzet. Sorolja, hogy jótékonysági bált rendeztek Nyírvásváriban május 22-én. A rendezvényre **Czakó Attila és Macsuka Betti** szabadidő szervezők közreműködésével került sor, ám a szülőknek és a tanároknak is köszönhető, hogy 70 ezer forint volt a bál bevétel. Ezt az összeget az iskola, az óvoda és a szabadidősport támogatására fordítják majd.

Azt is megtudtuk Vajdics Mihály polgármestertől, hogy a helyi általános iskola a közeljövőben egy alapítványt akar létrehozni. **Párané Ladányi Lilla** iskolaigazgató az alapítványi pénzekből elsősorban a számítógép-hálózatot szeretné kiépíteni az általános iskolában. Az általános iskola a Kargl bárónő-féle kúriában működik. Az épület kissé leromlott. Az önkormányzat pályázatot nyújtott be a Nemzeti Kulturális Örökségek Minisztériumába. A pályázati pénz elnyerésével az önkormányzat szeretné felújítani, eredeti állapotába visszaállítani a kúriát. Az önkormányzat saját erő felhasználásával felújította a napközis konyhát, a szolgálati lakásokat, rendbetették a sportöltözőt. Az útszéli keresztek rendbetételére, felújítására az egyház segítségével került sor. A környezetet szennyező szeméttelép rendbetételére is sor került.

Az önkormányzat az idei tavaszon vásárolt egy nagyteljesítményű, sok célra használható MTZ-traktort. A traktor a községben közcélú feladatokat lát el, de bérbeadják a kistermelőknak, a gazdálkodóknak is, ha lesz szociális földprogram, a romák is hasznát vehetik a traktornak.

Az iskola igazgatónője elmondta, hogy az eltérő tantervű osztály létszámának 60 százaléka cigány gyermek. Tavaly három cigány fiatal jelentkezett továbbtanulni, idén sajnos egy sem. Hangsúlyozza, hogy a jó családi háttérrel rendelkező gyerekek jól tanulnak. Példaként említi **Rézműves Borbálát**, aki szavaló és rajzversenyt nyert.

Nyírvásvári közepén van egy szép park. A polgármester mutatja, hogy az idei tavaszon elültették a Szabadság és béke fáját. E fát a helyi fiatalok gondozzák. Örölnének, ha a fa tövére néhány cigány fiatalok is öntenének egy kanna éltető vizet.

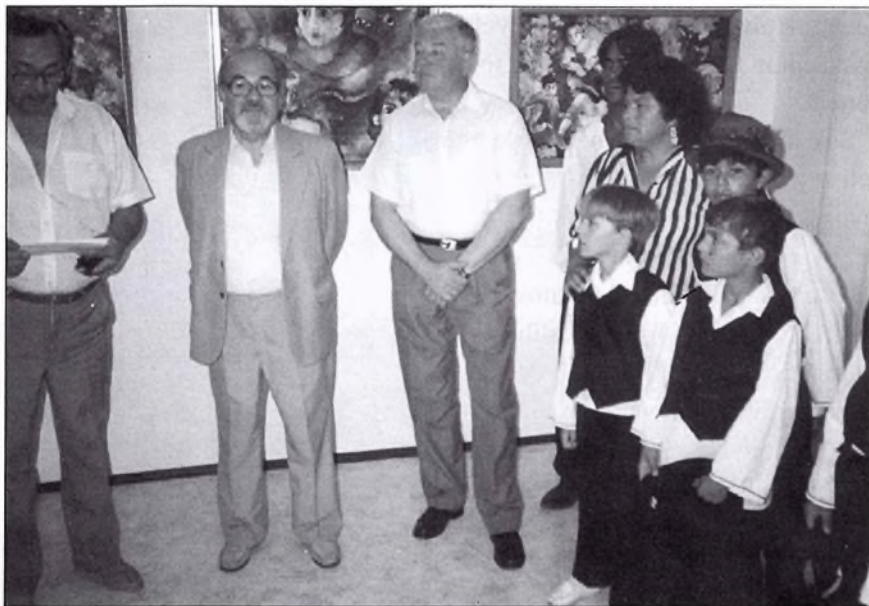
Kép és szöveg:
Nábrádi Lajos

Fesztivál Fehérgyarmaton

Akit elbűvölnek a cigány táncok, a pergő-forgó színes szoknyák szépsége, a kifinomult vagy vad mozdulatok kombinációi, azok e megélt cigány világnak csak a színét látják, a fonákját nem. Sok-sok lemondással, áldozattal és gyakorlással jár, míg egy-egy produkció színpadképessé válik. Ki fizeti a koreográfia, a színpompás ruhákat, az ezekre rugó utazási költségeket? Sajnos nem elég csupán deklarálni, hogy van cigány kulturális autonómiánk. Megéléséhez háttérre, infrastruktúrára, pénzre van szükség. Csak így őrizhetjük meg azokat a tiszta forrásokat, amelyekből meríteni képes és tud az új generáció.

S kerülhet bármilyen nagy áldozatba, a hagyományait őrző cigány folklór együtteseink mindent elkövetnek, hogy meg is éljék a sikert, kitárulkozzanak, szórakoztassanak. Illik ezt tudni a Fehérgyarmaton rendezett cigány folklórfesztivál háttéréről is, amelyet július 10-én nagy sikerrel rendezett meg a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzati Hivatal, a Megyei Pedagógiai Közművelődési Intézet és Továbbképző Központ valamint a Magyarországi Cigányok Megyei Kulturális Szövetsége.

A fesztivál **Bada Márta** cigány festőművész tárlatával vette kezdetét. A Chagall-világára emlékeztető alkotásoknak nagy sikere volt, amelyet többszázan tekintettek meg. Ott volt **dr. Nemes István** Fehérgyarmat polgármestere és a környező falvak roma önkormányzatainak elnökei, képviselői, polgármesterek sok-sok érdeklődő is. Tizenkilenc produkciót láthatott a közönség. Eljött és színpadra lépett a Kunszentmártoni Cini-Lulugyi is, akik egyenruhájukban új szint hoztak. Felléptek az Aranyosapáti Romák, Csengerből a Zöld Levelek, Fábánházárol a Rományi Vojá, akik valóban a tiszta forrást képviselték eredeti oláh-cigány táncproduk-

Bada Márta festőművész kiállításának megnyitója

ciókat mutattak be. Itt voltak a gyürei Roman-gro együttes tagjai, Mátészalkáról a Lungo Drom együttes, s mint korábban, most is elkápráztatta a közönséget a kótaji **Balogh Nóra** és **Szilágyi István**, ám a palma ez alkalommal is **Tóth Pálnak** jutott, aki a munkáját függesztette fel egy napra, csak-hogy jelen lehessen. Fellépett **Kanalas Gábor** Métről, a két testvér **Balogh Gusztáv** és **Csaba**, s nem hiányozhatott a roma folklór egyik bölcsője, Nagyecsed küldöttsége élén **Balogh Attilával**. Sikere volt a nyírmihálydi Amare Sáve együttesnek, a Kállóiaknak, a paszabi Piros Rózsa együttesnek, és valamennyi párosának.

Külön, kiemelkedő színvonalat képviseltek a fábánháziak, az ecsediek, paszabiak és a kótajiak. Ők őrzik az eredeti oláh-cigánytánc motívumokat, s kiváló táncosaik van-

nak. Fejlődésüket évek óta figyelve két új elemet fedeztem fel produkcióikban. Az egyik: jobban megkoreografáltak a táncprodukciók, a másik, hogy tapasztalható valamiféle integráció, mert a cigány dalok többsége magyar nyelven is elhangzik. A paszabiaknál hasonlóan. És ami talán még ennél is fontosabb: *nem csak őrzik a cigány folklór hagyományait.*

A jövőre gondolva, mind több gyermek-táncossal lehet találkozni, biztosítva a nemzedéki utánpótlást. Nem mellékes az sem, hogy egy-egy település roma együttesét elkísérte el a polgármester, képviselő, a falvak lakossága. Teltház előtt zajlottak a bemutatók a fehérgyarmati Művelődési Házban, amelynek munkatársai jó feltételeket biztosítottak a sikeres fesztiválhoz.

Farkas Kálmán

A paszabiak a színpadon

Balogh Gusztáv és családja

Szülőföldem cigányai

Gyermekkoromat, később a nyári szüneteket a Lévától nem messze fekvő Hölvényben, illetve a vele összeépült Kis és Nagysallón töltöttem.

Sok irányú érdeklődésem elvezetett a cigányok életének tanulmányozásához is. Az első nézelődésekhez, a személyes ismeretség vezetett. Családunkhoz bejáratos volt **Jóó** a vajda, és **Julis**. Később tanulmányaim során kötelező és nem kötelező olvasmányaim során bukkantam rendszeresen cigány szereplőkre. Elgondolkodtatott, hogy **Jókai, Móra Ferenc** milyen szimpatikus cigányokról ír. Nagy hatással volt rám **Gárdonyi**. Az Egri csillagok című könyvében azonnal szembeötlött **Sárközi**. Az én falum című művében együttérzéssel olvastam, amint a hideg télben letlepedni készülő cigányokat tovább zavartatják a kisbíróval.

Petőfi szinte azonosul a cigányokkal a Téli világ című versében, ahol így ír:

*„Hát a cigány... vacog foga
A rongyos sátorok alatt
Kopogtat a szél és bemegy,
Bár a cigány nem szól:
szabad!”*

Babits Mihály Cigányaltatójának olvasásakor az volt az érzésem, hogy megleste a cigányanyát.

1936 februárjában a Szivárvány című diákújság leköszölte egyik cigányokról szóló elbeszélésemet, az Ábrisék karácsonyfája című írássomat.

Az elbeszélés végén nem árultam el, hogy a tanító néni az én édesanyám volt. Azért nem éreztem

Sáfár Sándor és az ő cigányai

soha ellenszenvet, előítéletet, hanem együttérzést, mert ilyen volt a családi indítatás. Az elbeszélésemért elismerést és tantestületi dícséretet kaptam, valamint buzdítást. Tanulmányoztam ennek a köztünk élő népnek az életét, hisz II. József kora óta nem foglalkozik velük senki.

Elhatároztam, hogy a nyári szünetben elkísérem az oláh cigányokat vándorútjukon. A harmincas években a cigányoknak már volt téli szálláshelye. Csak tavasztól ősziig vándoroltak. Vándorútjuk mindig ugyanazon az útvonalon vezetett. A kéthetes vándorútra felkészültem. Összegeztem mit is tudok eddig szülőföldem cigányairól. Az első gondot az jelentette, hogy három cigánycsoport élt a faluban. Mindegyik saját magát tartotta igazi cigánynak. Ha mindegyik igazi, hol érdemes néprajzi gyűjtőmunkát végezni?

1. A faluban hat zenész család élt. Velük barátkoztak a nem cigányok. Lakodalmakba, táncmulatságokba őket hívták muzsikálni, pedig szí-

vesen jött volna az alsópéli rezes banda is. A zenész cigányok a falu végén kis vályog házakban laktak. A hat család férfi tagjai gyakran előkelő éttermekben, tátrai üdülőkben muzsikáltak.

2. Kissallóban a falu végén putrikban élt, a letlepedett öt-hat tek-nős cigány. Kosárfonásból, teknő és fakanál készítéséből éltek. Nem beszélték a cigány nyelvet. Hagyományaik nincsenek.

3. Legérdekesebb körülményeik az oláh cigányoknak volt. Ők Nagysallóban élnek télen. Nyáron állandó körzetben vándorolnak. Ez a legnagyobb létszámú csoport: 15 család. Egy törzshöz tartozónak vallják magukat, de azon kívül, hogy kolompárok, s ez a családi nevük is, másról nem tudnak. Az oláh cigány telepet a faluban Cigányországnak nevezik. A nem cigányok gúnyosan úgy emlegetik őket: a nemzet. (Hivatalosan: Prekár telep) Putrijukat vályogból építették. Teteje nád, vagy szalma. Könnyen gyullad. 1931-ben leégett a telep. A falusiak közül sokan

Kisallói cigányputrik, 1936

akkor merészkedtek először a telep közelébe, hogy megnézzék a cigányok életkörülményeit, berendezési tárgyait. Nagy volt a csalódás. Egyszerűen nem volt semmiféle berendezés, bútor. - A putrik belsejében csak nagy csomó szalma volt, melyet este szétterítettek a földön. Rátették a nagy vörös dunnát. Reggel a sarokba söpörték a szalmát.

Nekem erről a cigánycsoportról volt a legelső emlékem. Hat éves lehettem, amikor egyszer késő este nagy zajjal, csörgéssel, ostorpattogatással a Topolyos csárdába tértek be. Jojó is köztük volt, de a vezető egy másik ezüst pitykés mellénybe öltözött vajda volt, aki vendégül látta **Kevi Mihályt**, az akkori lengyelországi cigánykirályt. Nem tudom vendégségbe érkezett, vagy törvénytartást tartott, ahogy ezt később Jojó mondta. A csoport 15-20

kocsival érkezett. Csak férfiak jöttek. Öltöztük az akkor divatos cigányruha: Csizma, csizmanadrág, zakó, cigányos zöld, esetleg drapp kalap, széles szalaggal.

A tömegből kivált Kevi Mihály alakja, ruhája és magatartása. Ő sárga csizmát, vajszerű bőrruhát viselt. Nadrágot, kabátot. Kezében egy majdnem ember nagyságú, úgynevezett vajdabotot tartott. Rajta rézcsemettyűk, sallangok. Ezek minden lépésénél csörögtek. Járása, tartása délceg, büszke. A jelenlévők nagy tisztelettel vették körül, amit ő méltóságteljesen fogadott. Látogatásával csak az oláh cigányokat tisztelte meg. Cigányul beszélgettek. Hajnalban elvonultak a nagyallói cigánytelepre, melynek neve Prekár telep.

Az oláh cigányok közül csak ketten tudtak jól magyarul, Jojó és

Julis. A nők a kolduláshoz szükséges néhány szót beszéltek. Bár a faluban és a környéken szlovákok is éltek, a cigányok közül ezt a nyelvet senki sem értette.

A vajda, Jojó. 55 éves. Nem választották, hanem a csendőrpáncsnok nevezte ki. Személyével egyetértettek a törzs tagjai. Jojó hatalmi jelvénynek **Mikuska Jánostól** egy imakönyvet kapott, melyet ő is, a telep többi tagja is bibliának nevezett. A vajda ebből olvasta ki parancsait, ítélkezéseikor a büntetést.

A cigányok templomba nem jártak, de Jojó karácsonykor bepótolta az éves mulasztást. Ilyenkor mind a három misén részt vett, az éjfélén, a pásztorok és a nagy misén is. 1935 karácsonyán éppen mellette álltam. A Mennyből az angyal kezdetű dalt énekelt a tömeg. Jojó

kezében az imakönyv. Természetesen fordítva, hisz nem tudott olvasni. Az imakönyv nyitva. Jó jó énekelt a leghangosabban, miközben nézte a szöveget, mintha abból olvasná.

Jójának 1936-ban hét gyereke élt: **Józsi, Katalin, Rudolf, Ferkó, Gabi, Ödön és Mihály.** Gyermekai közül Józsit neveli utódjának.

Gyermekkorom óta bejáratos családunkhoz Julis. Egyedül ő ragaszkodik teljes nevéhez: **Kolompár Szedva Julis.** 1936-ban 65 éves. Nyolc gyereke közül kettő maradt a nagysallóiakkal, a többi másokhoz csatlakozott, férjhez ment. Julis anyanyelve cigány, de jól beszél magyarul. Nála is tapasztalható, hogy az ő és ü hangokat nem tudja kiejteni.

Koldul és jósol a faluban. Mindig ugyanazt a körzetet járja. A cigány-asszonyok felosztották egymás között a falut. A lakodalmakban mindig megjelennek és kéregetnek. Nagyon haragszanak rájuk ezért a zenész cigányok. Julis mindenkinek ismeri a bűját-baját, ezért jóslatai csodálatos módon teljesülnek. A nem cigányok félnek rontó képességétől.

Régóta tudom, hogy nagyon szép meséket ismer. Elmondja és megjátssza az eseményeket. Elképzelhetetlen, hogy aki olyan nyomorban él, mint ő, hogyan tud szemléletesen beszélni aranyról, kastélyról, üveghintóról, királyról.

Hát ennyit tudtam meg szülőföldem cigányairól 1936 nyaráig.

Reggel indulás

Most ki kell ügyeskednem, hogy a nyári szünetben két hétig velük mehessek. Ez nem is olyan egyszerű. Szüleim természetesen ellenéznek. Elképzelni is rossz, milyen

hírek terjedtek volna a faluban a tanító úr fiáról, azaz rólam, ha kitűdődik a dolog. Maradt tehát a csel. Elfogadtam nagynéném, **Bajkay Tihaménné** nyárra szóló meghívását Zselizre. Őt avattam be a terveibe. Biztosított hallgatásáról és ha szükséges segítségéről. - Első lépésként munkát vállaltam köművesek mellett, hogy megkeressem a tervezett kirándulásra a pénzt, nehogy kelljen fenntartással terhelni a cigányokat. Sikerült.

Éppen jókor érkeztem a telepre. Az út előkészületeivel voltak elfoglalva. A kátrányba mártott zsákok megszáradtak, csak össze kellett varrni őket. Ellenőrizték a lovakat, kocsikat, hogy menetkész állapotban legyenek. A kocsikba friss szalmát tettek. Ide rakják a gyerekeket. A betegeket otthon hagyják egy segítőkész asszonnyal. Reggel indulás.

A Vajda és Julis ismert engem. Tudták, hogy semmi rosszban nem sántikálok. Befogadtak. Csak az volt a kérésük, hogy reggel viseltes ruhába jöjjenek. Szereztem. Julis óvatosságból kártyát vetett, mint indulás előtt mindig. Most nekem külön is, hogy szerencsét hozok-e a csapatra.

A kártyavetés a következőképpen történt: Megkeverte a kártyát. Nekem kellett három csomóra szétvennem. Ő színével felfelé fordította, s röviden beszélt arról, hogy jók az előjelek. Ezután összefogta a kártyát. Kereszt alakba lerakta mind a harminckét lapot, miközben sugdosta: szívében, fejében, előtte, mögötte, tapos. A csomókat egyenként szedte fel, kezdve a középsővel. A kártya jót mutatott. Julis elégedett volt. Különösen úgy, hogy a szerencsét jelentő kártyára tettem egy koronát.

Elindultunk. Ipolyság felé men-

tünk. A csapat kerülte a falvakat. Erdők szélén, patak mellett, réteken táboroztunk le. Egy napnál tovább sehol nem maradtunk. Mindig korán, napfelkeltekor indultunk. Indulás előtt valamennyien levett kalappal köszöntötték a Napot. Másnap az új helyen az asszonyok bementek a legközelebbi faluba. Szereztek ennivalót. A férfiak a lovakat legeltették. Este valamennyien a tábor tűz köré kuporodtak. A nők három lábú, nyeles lábasban főztek, a férfiak énekeltek. (28 dalt jegyeztem le). **Muncsok** mesélt. Reggel indulás előtt Julis álmot fejtett. Hittek az álomban. Én hallgattam az álmok jelentését és feljegyeztem.

Álmok és jelentése

Gomba: szerelem

Füst: betegség

Börtön: öröm

Körte: siker

Sárgarépa: irigység

Sár: betegség, veszteség

Tehén: gazdagság

Vásár: nyereség

Virág: bánat

Vasat venni: öröm

Fekete ló: halál

Kutya: jó barát segít a bajban

Vesztett kutya: ellenség

Hóesés: gyerek születik

Ing: betegség

Izzadni: gond

Jegenyefa: szerencse

Zöld faág: nyereség

Az oláh cigányok vezetékek és keresztnévüket nem használják. A hatóságok is a cigány neveiket ismerik. A gyerekeket nem, vagy csak ritkán anyakönyvezik. Megtehetik, mert a cigányoknak külön bábájuk van: cigány asszony. Őt nem kötelezi senki, hogy bejelentse a gyerek születését. A bába adja a

gyerek nevét. A nagysallóiak közül legismertebb cigány vagy ragadvány nevek: **Kotlár, Babók, Muncsok, Hela, Babaja, Szidla, Csája, Pércsa, Bundás, Csonka, Peták, Bangyó.**

A teknős cigányoknak is van cigányneve, például: **Brozel, Pecso, Pocse, Karmantyus, Tyütyke, Fitying.** Állítólag ők is oláh cigányok voltak. Ősüket kitagadta törzsük. Megtanulták a kosárfonást, a teknő készítését. Elfelejtették a cigány nyelvet.

Ezt ők mesélik.

Cigány népszokások

Luca napkor csengetnek, vasat vernek, tüzet raknak, nehogy a cigánytelepet a boszorkányok megromítsák. Hasonló okból teszik keresztbe a putri vagy a sátor előtt a söprűt. A boszorkány nem tud átlépni rajta.

Karácsonykor csengetnek, hogy a Jézuska erős legyen, mint a vas, majd házakhoz járnak kántálni. - A luca napi és a karácsonyi szokást a magyaroctól vették át.

Újévkor megismétlik a karácsonyi kántálást.

Szerелеmmel kapcsolatos babona, melynek szemtanúja voltam. Ha a legény, vagy a leány meg akar győződni arról, hogy szereti-e a kedvese, akkor megöl egy olyan tyúkot, amely már fias tojást tojt. Ezt a faluban valamilyen munkáért kéri. Ennek a szívéből vért csepegtet egy fehér rongydarabra. Összehajtogatja, majd nyomkodja. Ha a vér pirosan bugyog ki, akkor kedvese szereti, ha a vér fekete, akkor nem.

Ha a legény valamelyik lányt meg akarja hódítani, akkor hajából kitép néhány szálát. Összeköti a saját kitépett hajszálával és a lány vállához érinti. Ha megrontani akarnak vala-

kit, annak elhullatott hajszálát kell ellopni és elégetni.

Ha a lány nem becsületesen él, több legénnyel udvaroltat, vagy az asszony megcsalja férjét, első esetben a vajda ítélkezik. Ismétlődés esetén a vajda mellett az idősebb cigányok véleménye alapján törvényt ülnek. Szurokkal kenik be az asszony fejét és elzavarják a törzsből.

Egy vajda által kirótt büntetésnek tanúja voltam. Augusztus 10-én délelőtt nagy veszekedés kerekedett a vajda sátra előtt. Mindenki egyszerre hangoskodott. Megérdeklődtem a vita okát. Jojó elmondta, hogy **Pércsa** kimaradt egy gádzsóval. Ez házasságtörés. A férj **Ferkó** követeli, hogy büntesse meg. A vajda ítélete szerint Pércát egy fához kötötték. A vajda és a férj vizes kötéllel verte. Amikor a vajda megelégedte az ütlegelést, Pércának tövig levágták a haját és eloldozták a fától. Elképzelhető, hogy menyinyire jajgatott Pércsa a verés alatt, de szabadulni csak akkor szabadult, amikor megfogadta, soha többé nem tesz ilyet.

Részt vettem egy esküvőn. Természetesen Jojó adta össze a fiatalokat. Julis unokája: **Babaja** volt a menyasszony, **Csucusu** (más vidékről jött legény) a vőlegény. Két lóért vette a lányt, de szerelem kötötte össze őket. A vásár csak a szokás kedvéért történt. A lakodalomra cifra lovakkal, kocsikkal érkezett a vőlegény családja. A vajda előkészítette a ceremóniához a „bibliát” és a Mária-Jézust. Később szinte szószерinti csketési szöveggel találkoztam másutt is.) A szertartás cigányul történt. Julis fordított: „Tegyétek egyik kezeteket a Mária-Jézusra /Szűzmária szobor/. Másikat a bibliára és mondjátok utánam.” A legény letérdel. A vajda

megkérdezi tőle: „Szeretitek-e egymást?” Majd a következő esküt mondja: „Esküszöm az élő Istenre, hogy soha el nem hagyom, híven ápolom. Isten engem úgy segítjen.” S majd a lány térdel le és mondja el a fenti szöveget.

A vajda ezután a lelkükre beszél, hogy ne feledjék az esküt. Jól viselkedjenek, tartsák meg a cigány törvényeket. Ezután három napig vigadnak: isznak, esznek, mulatnak. Harmadik nap nagy zajjal, nótázással mennek haza. Viszik a menyasszonyt is.

A Prekár telepiek orvoshoz soha nem mentek. Rengeteg gyógynóvényt ismertek. Ebből vagy teát főztek, vagy pálinkába áztatott levét itták. Sebre legfontosabb gyógyszerük a vadnyúlháj volt. Julis néha a falubelieket is kúrálta. A lovakhoz sem kellett állatorvos. A beteg lovat vagy meggyógyították, vagy tüneti kezeléssel, maszlaggal megszüntették a keheséget, néhány napra feljavították és túladtak rajta.

Augusztus közepén indultunk haza. Engem vártak a pozsonyi tanítóképzőbe. A csapat egyik része velem haza indult, mert Babók gyereket várt. A bába maradt otthon a betegekkel. Egy hét múlva meg is született Babók kislánya. A bába az *Ilon* nevet adta neki. A másik csoport tovább ment a megszokott útvonalon. Vándorlásukat azzal indokolták, hogy éppen egy éve halt meg egy fiatal cigány testvérük **Zsubri**. Az ő sírját keresik fel.

Szülőföldem minden cigányát 1943-ban összeszedték és **Dachau**-ba vitték. Egyetlen ember maradt élve és jött vissza a faluba:

Kosaras János

Sáfár Sándor jegyzeteit és elbeszéléseit felhasználva összeállította Wuscher Anna

Költöznek a semmibe?

Az ezredvég cselédjei

A Csorna felé vezető úton az egyik leágazás hozzájuk vezet. Hét-nyolc családhoz, ahol összesen vagy húsz gyermeket nevelnek a szülők. Hallottuk, hamarosan költözniük kell. Megszűnt a gazdaság, azután a sertéstelepen is túladtak. Most már az emberek sem kellene. Egy ideje szemvetett a határhoz viszonylag közeli területre egy osztrák, és megvette. Ugyan az érvényes bérleti szerződéssel rendelkezőket ígérte szerint némiképp kárpótolja, de ez édeskevés. A majoriak szerint az úriember úgy viselkedik, akár a mesebeli királylány: jön is, meg nem is, adni akar, de ebből még eddig mit sem láttak. Az Ikrény-Dózsamajorban élők bizalmatlanok és félnek. Hiszen a legnyomorultabb körülmények között is, de itt etették, ruházták, s innen járátták iskolába a gyermekeiket. A nagyobbik baj, hogy a lakók többsége önkényes lakásfoglaló, így költözniük kell. Csakhogy nincs hova.

- A picik már ideszülettek - mondja **Kiss Mónika**, az egyik anyuka. - Kiürült a lakás, mi pedig beköltöztünk.

- Honnan?

- Patonáról. Ahonnan szinte mindenki. Most meg azt sem tudjuk, mi lesz velünk. Eddig ez a senki földjének számított, holnap lehet, az egész sort eldözerolják.

Gyűlnek, gyülekeznek körénk, szaporább a szó. Egy fiatalember ide nősült, az akkor düledező sorház végébe, amit azután asszonyával együtt tettek lakhatóvá. Itt

teremtettek saját fészket, s míg volt kinek, fizették is a bérleti díjat. Ha az osztrák lakbért kérne, annak is törlesztenék, amit kell. Csak szűnne már a mostani bizonytalanság, lehetetlen állapot! Az együttélésre különben nincs panasz, mindenki mindenkiről tud mindent. Kolóniai a hangulat. Az osztrák új tulajdonostól sem tartanak. Ő is csak ember, de arról egyöntetű a vélemény, hogy mesés szép autóval jár. A majoriaknak legfeljebb kerékpárra futja. Aki nek kétkerékűje van, az gazdagnak számít.

- A Nagyszentjánosi tehenészetben dolgoztunk, később Lesvárról mentem nyugdíjba - mondja **Bogdán Rozália**, aki két felnőtt fiát, élettársát tartja el. - Világ életben dolgoztam, de nincs látogatja. A csöpp szobában alig férünk, sok a patkány, három tűzhelyemet már szétrágtak.

- Fizetnek lakbért?

- Egyedül a soron?! - csattan fel a hangja. - Ugyan minck és kinek? Lakunk, amíg itt lakhatunk, ha kell, akkor majd az osztráknak fizetünk. Róla én is a keverőben hallottam.

- Mit csinál a keverőben?

- Mindent. Takarítok, öröködök, rendet tartok. Nekem fontos a munka, ebből etetem a családomat. A polgármesteri hivatalban azt mondták, a kinek ide szól a papírja, azt nem küldik el.

Gergő András, Ikrény polgármestere többször is tájékozódott a helyszínen és folyamatosan próbál a község lehetőségeihez mér-

ten segíteni. A tanya közigazgatási szempontból a faluhoz tartozik, a szerény költségvetésből kisebb, ám nélkülözhetetlen beruházásokra futotta. A majoriaknak így lett egészséges, bevizsgált ivóvizük. Megoldották a konténeres szemétszállítást, s az országútig kavicsos út épült. A falu ünnepei nem telnek a majoriak nélkül, s a hivatal közhasznú munkásként innen is alkalmaz embereket.

- *Polgármester úr! Kié ma ez a terület?*

- Megvásárolta egy osztrák állampolgár. Jogilag különleges a helyzet, ugyanis lakottan kelt el ez a gazdasági funkciót betöltő épületegyüttes. Az itt élők többsége a helyi sertéstelepen dolgozott. Azon viszont már mi lepődünk meg, mekkora a mozgás, a lakók jönnek-mennek. Mindenesetre üresen nem maradt lakás.

Serbán Erika havonta fizet. Állatokkal vesződik, hizót, kecskét is etet. Szorgalmas asszony, a portája rendezett. Gyerekei óvodába, iskolába is innen járnak. Ő bizakodó és ha kell, gyűjti a teljes lakásra valót. Tiszta ruha szárad a kifeszített madzagon, a júliusi alkony melegével ringatja a hosszú nyúlt portát. Itt kutya, macska jó barát, együtt pihen egy ki-mustrált pamlagon. Dózsamajor lakói is várnak. Váltólakásra, lakbérfizetésre, de legalábbis egy olyan ígéretre, miszerint biztosan tudják, esténként hol hajtják álomra a fejüket.

Harcás Judit

Muzulmán Romák Pándon

/Egy tévéműsor kapcsán/

A TV2 Napló című műsorában szó esett a pándi muzulmán romákról. A község jegyzője elmondta: a muzulmán hitnek évszázados hagyományai vannak Pándon, valószínűleg a török időkben maradt ránk ez az igaz hit. Ennek a gyökereit öntözte meg a pándi jegyző. A szabad vallásgyakorlatnak hazánkban nincsen akadály.

Az a vallás, amely ember számba veszi az embert, nem nézi a bőr színét, nem helyezi előtérbe a szellemi képességet, nos az a vallás utat talál a lét peremén élő, kirekesztett emberek szívéhez. Ezeknek a lelkiileg megnyomorított embereknek, akik segélyen tengetik az életüket, sem egzisztenciájuk, sem munkahelyük, homályos az életcéljuk. Egy dologgal viszont korlátlanul rendelkeznek, és ez az idő.

A pándi romák kitaszítottságát, reménytelen helyzetét, próbálta tartalmassá tenni a jegyző. Hozzávetőlegesen 20 fő vette föl a muzulmán vallást és lett muszlinná. A Koránnal és annak tanulmányozásával töltik az idejüket és napi öt alkalommal leborulva imádkoznak.

A Kolompár család feje büszkén mutatta be arab keresztnévű gyermekeit: **Ali, Omár, Ahmed**. Bevallom, mosolyra ingereltek ezek a nevek, különös hangzást kapott a Kolompár Ahmed. De ugyanakkor keserű lett a szám, amikor az egyik roma megje-

gyezte, hogy amióta megtért, azóta nem szereti a zsidókat.

S miért, tette fel a kérdést a riporter? Azért, mert állandóan háborúznak - mondta bizonytalanul a cigány ember.

Köztudott, hogy az arabok és a zsidók között évezredek óta dúl a háború. Isten a zsidóknak adta Kánaánt (ma Izrael). Ezt a kibékíthetetlen tényt soha nem tudták elfogadni az arabok. Nos, ezt a zsidógyűlöletet vették át a pándi romák, akiknek ezelőtt semmi bajuk nem volt a zsidókkal. A romákban a friss gyűlölet az ideológia átnevelés eredménye.

Félelmetes perspektíva, s ez érvényes minden olyan vallásra, felekezetre, szektára, amely indokolatlan gyűlöletet plántál a szívekben. A roma társadalom nagyobbik része, önhibáján kívül egy olyan kitaszítottsági állapotba került, ahonnan nagyon nehéz, önkarattal bekerülni a polgári létformába. S akkor jön egy karizmatikus ember, aki ember számba veszi a cigány embert. Szólni tud a lelkéhez. S a kiközösített, megnyomorított ember követi az új vallást, eszmét vagy filozófiát.

Az új eszme, filozófia szomjassá teszi az önmagára találó embert, s elkezd alakítani az eszme arcára. Hogy milyen irányban? S itt álljunk meg egy pillanatra, mert a lélek kufárai hatalmukba kerítik az ember lelkét, irányítani és befolyásolni

tudják, különösen negatív irányba (rasszizmus, egoizmus, diktatúra). Ha ezek a momentumok olyan élethelyzetet tudnak teremteni, amely megváltoztatja az ember személyiségét, negatív irányba, akkor bizony tennünk kell, szólni és tiltakozni kell, mert nem érthetünk egyet a rasszizmussal, a fasizmussal, az embergyűlölettel. S amely vallás, eszme vagy filozófia ezt hirdeti és híveket toboroz, lelkeket olt be, hogy népes táborot gyűjtsön egy-egy vallás, eszme vagy szekta hatalmi vágyainak érvényesítésére.

Kérdések, amelyekre én nem tudom a választ, viszont vannak félelmeim és aggályaim, s máris felvetődik egy kérdés: Vajon mennyire manipulálható ma Magyarországon a cigány ember? Ruháért, cipőért, élelemért, tüzelőért, s némi pénzért bármilyen vallásnak, ideológiának a szolgálatába áll, mert olyan kiszolgáltatott állapotban él, hogy a lelkét is hajlandó eladni, hogy a gyermekci jóllakhassanak.

Nem a vallás ellen rántok kardot, hanem arra a szociális helyzetre szeretném a figyelmet ráirányítani, amely lehetőséget kínál a lélek bűvároknak és a kufároknak a lelki kereskedelemre, manipulálására. S hogy ez mikor válik bűncselekménnyé, azt az ideológia tartalma és alkalmazása szabja meg.

Rácz Lajos

Hegedűs Sándor: Verskalászat

A szabadságvágy éltetői

(Cigányábrázolás a magyar költészetben 1.)

A világsi fegyverletétel után bekövetkező megtorlások, a kivégzések, bebörtönzések és sokak külföldre kényszerülése, a mérhetetlen keserűség némaságra kárhoztatta a magyar közvéleményt. A véres kezű Haynau - nemzetközi nyomásra történt leváltása - után kibontakozó Bach-korszak rendeleti diktatúrája sem hozott fellélegzést. **Vörösmarty Mihály** (1800-1855) 1854-ben írta meg a szabadságharc bukása fölött megrengő, keserű, de mégis önbiztatónak szánt versét, *A vén cigányt*. A sírva vigadó, reményre váró, a cigányt cselekvésre szólító személye, de a biztatott (a nyűtt vonójú, kesergő zenész) egyaránt a költőien transzpozíciója. Az alaphelyzet gyakorta ismétlődhetett azokban a vészterhes napokban. A vert hadak és vakmerő remények tovatűntek után a borozgatás és a cigánybandák búfelejtő, ugyanakkor önértékmegtartó muzsikája adhatott csak enyhülést. Hitet, hogy lesz még egyszer ünnep a világon. Vörösmarty versbe idézett vén cigánya - a refrén révén vissza-visszatérően - fenygetett is.

*„Húzd, ki tudja meddig húzhatod,
Mikor lesz a nyűtt vonóból bot;”*

Kettős fenyegetettség alatt muzsikál. A hatalom bármikor leparancsolhatja kezéből a hangszert, másrészt az öregség, a fogyó erő

teszi kiszolgáltatottá, zordon homlokúvá a jobb napokra váró s azok eljövételét óvatosan hitetlő zenészt, s a jelmezébe bújt költőóriást. **Juhász Gyula** (1883-1937) költeményében, a *Vörösmartyban* újra megjeleníti a vén cigányt. Miközben felidézi a Vörösmarty-vers keletkezésének körülményeit, érezhetően saját kora kisszerűségén, a tűnt dicsőségen kesereg:

*„A harc elült. A daliák elestek
Vagy várja őket külföld, honi rejtek
S hiába húzza már a vén cigány,
Üres a csárda, a csiger silány...”*

Losonczy László (1812-1882) a Bach-korszakbeli országcépet festi meg a *Nekeresdi csárda* leírásával. Az örömtelenné, némává vált közeget:

*„...Kikerüli, ha erre jár a cigány.
Kikerüli egy nótát se hegedül,
Utas nélkül áll a pusztán egyvedül...”*

Gyulai Pál (1826-1909) a *Szüreten* versszakkaival festi meg - az egykor mulatságnak számító, most: 1851-ben tornak is beillő cseményt felmutatva a mérhetetlen keserűséget. Hiába erőlködnek a cigányok, nem tudják oldani a hangulatot: frissek és nagyok a sebek:

*„...Rá-ráhúzzák a cigányok,
De a tánchoz senki sem fog.*

*„Elindulnak, tovább lépnek,
Elhal a hang szomorán;
Ifjúsága a vidéknek -
Hol és hol nem - odavan...”*

Bulcsu Károly (1823-1865) a *Csárdásban* még gyors tempójú, pergő-forgó nemzeti táncunkat is szomorúnak látta e gyászba fordult történelmi pillanatban. Olyannak, amiben minden dühöt, csalódottságot ki lehet tombolni, s amely visszaadhatja az életerőt:

*„Csárdás a bús magyar tánca,
Hogyha a cigány rárántja -
S dobog a szív, pezsdül a láb...
Szorítsd hozzád azt a barnát!”*

Soha nem volt talán olyan fontos a cigány muzsikája, mint akkor. **Madách Imre** (1823-1864) a *Dáridóban* című költeményében így ír az elnyomatás idején:

*„...Húzd cigány, húzd, hadd ne
higgyék,
Hogy búsul
A magyar, hogy házában nem
Ő az úr.”*

Ebben a korban született **Jékey Aladár** (1846-1919) versfüzére is, amely a *Bor mellett* gyűjtőnevet kapta. Jékey, Vörösmarty Szózatára utal vissza - nehezményezve a világ közömbösségét - miközben Madáchcsal megegyező véleményét kifejti:

„Hadd rijon az a hegedű!
Cigány, egy régi dalt!
Egy dalt, amelynek szövege
Szülőföldjén kihalt.

„Sirassuk ezt a temetőt,
Itt a hármás bérce alatt,
Holott egy nemzet sülyyed el
És egy világ kacag.”

„...Van még ha kell, igaz magyar
Elég e nagy világon.
Zúgasd cigány! Jön a vihar:
Dördülni hallom itt..., ott...
Lesújtó villámok hegyén
Egy nemzet lelke villog.”

(Juhász Gyula egyébként a *Kossuth-nóta* című versében csak így a régi eszmék ébrentartójaként, ébresztgetőjeként ábrázolja a cigányt.) **Kozma Andor** (1861-1933) Erkelről írt poémája (**Erkel Ferenc**) a magyar nemzeti identitás szempontjából domborítja ki a cigányzene akkori fontosságát:

„...Még húzza a cigány, s magyar az úr
Még a régi nótákon derül és borul...”

Dömötör Pál (1844-1920) a Sirva vigadásban a tétlen hazafiság helyett, tetteket sürget, s példának éppen a cigányt állítja:

„...Ám a sírásra volna biz itt ok:
Nem enmagunknak jóvoltáért,
Hanem az édes, édes hazáért!

Oh, more, húzd rá! húzd azt a régít,
Mikor úgy rágtak a hazán végig
Mostohafiai... de mégse halt meg
„Fiúk, az isten -...isten áldjon meg!”

Tudtok-e inni, tenni is érte?
Kell-e rá példa szent szerelmére?

Gyöngyöző pohárral nézd az öregjét,
S ha homlokáról gyöngyöz a
verejték!”

Valami hasonlót javall, jóval később **Pósa Lajos** (1850-1914) is *Ne húzd azt a búsát!* című művében, indoka azonban mélyebb gyökerű:

„Micsoda nóta ez,
Te fekete cigány!
Hürodat mi lelte?
Így szól a hegedűd,
Akár egy sípláda:
Nincsen magyar lelke!
Húzd el a Rákóczi
Gyújtó muzsikáját,
Akitől feldobog
Szívünknek a lángja!”

Mennyivel másabb ez, mint **Berecz Károly** (1821-1901) mondanója a *Ne húzd, cigány!*-ban. Ő még ekként utasította képzelete cigányát:

„Ne húzd cigány, ne húzd azt a nótát,
Rákóczinak híres indulóját...
Hagyd el, hagyd el füstös palotádat
Hordd el innét vándor sátorfádat.
Minek a dal, ami felhevítsen,
A magyarnak kardja többé nincsen:
Aki nyugszik kiinn a temetőbe,
Minek annak a cigány zenéje.”

Könnyen kitalálható, melyik íródott közelebb Világoshoz, közelebb a bukáshoz. Volt idő, amikor még az is a hétköznapi ellenállás egyik formájának számított, hogy a német nyelvű megrendelőkkel szemben, harsány magyarsággal buzdítják nótára a cigányt. **Losonczy László** (1812-1879) *Hajjah hah...* című költeménye egy ilyen utalást is tartalmaz:

„...áj, cváj, dráj,
Ha hallok a fülem fáj.
...Három a tánc, húzd cigány,
Háromszor egymás után!...”

A szomorú valóságból csak a nemzeti büszkeség, a közelmúlt di-csőségének zenei felemlegetése ragadhatta ki a hétköznapi emberét. Nem véletlen, hogy **Pósa Lajos** (*Dalok Banda Marciról*) a híres primás egyik legfőbb érdemét is a régi szabadságdalok magas hőfokú előadásában ebben látja:

„...Nem tudom úgy, mint te, senki:
Mindnyájunknak el kell menni...
Meglásd, hogy még a halott is
föltámad!”

Amikor azonban tilos volt e dalokat játszani - bár mindig akadtak bátor cigányzenészek is - a kesergő nóták töltötték be a hazafias szerepet. **Endrődi Sándor** (1850-1920) a *Cinka Panna* versszakai közt ilyen nótákat emleget:

„De amikor bús a nótája,
A nótája:
Behorul a csillagos ég
Nagy rónája, -
S mintha egész Magyarország
Hervadozna, sírdogálna”

Nem nehéz az áthallás az 1848/49-es szabadságharc leverése után született vers és a tárgyaül választott időszak (a Rákóczi-szabadságharc elbukása) között. Költészetünkben a historizálás, a múltnak álcázott jelenről-szólás, már **Kölcsey Himnusza** óta kö-zismert volt. Bevett gyakorlat volt az üzenetek kódolása az említett években is. **Lisznai Kálmán**

(1823-1863) 1858-ban *Dalzungora* című kötetében jelentette meg a *Jó öreg hegedűst*. A mohácsi csatavesztés utáni korba visszahelyezett címszereplőt hiába kérlelik reménykeltő zenére:

„Mindhiába! az az élet,
Mely egykor hegedűmön szólt:
Szép halott lön:
Immár néma, hideg sírbolt.”

Tetten érhető a hasontövűség a négy évvel korábban született Vörösmarty-verssel (*A vén cigánnyal*), ám Lisznyai jóval pesszimistább: visszafordíthatatlannak látja a folyamatot:

„A húr szét van tépve,
A dal megvan halva,
A remény szakadva,
A szív meghasadva.”

Arany János (1817-1882) is többször nyúlt a historizálás eszközhöz. Egy alkalommal pedig éppen úgy, hogy az a cigányokat is érintette. *A nagyidai cigányokban* egy közszájon forgó cigányanekdóta parafrázisát nyújtotta, vígposszá átdolgozva. (Az anekdota első ismert írásos változata 1726-ból, **Thuróczi László** jezsuita pátertől származik, aki prózában, az *Ungaria suis cum regibus*ban adta közre a **Csóri Ferke** vezetése alatt várvédő harcra kelő cigányok történetének közvetlen irodalmi előmenye, a **Garay János** által megénekelt vers-változat, *A nagyidai vajda*.) Garay csak az adomapoénra helyezte a hangsúlyt: a Szapolyai-erődöt (a Zápolyák nagyidai várát) ért ostromot háromszor is visszaverő cigányok feje, örömeiben a

visszavonulók után kiáltja, hogy a védők ellőtték már összes puska-porukat. Arany ugyanezt a cselekményt számos cigány karakter megfestésével kiegészítve, tudatosan úgy formálja, hogy a magyar szabadságharc bukásának okait is át lehessen hallani rajt. (A vezérek civakodása, az elbizakodottság és pökhendiség, a magánérdekek előtérbe kerülése stb.) Az elreménytelenedő helyzetű vár ura menekülőre fogja, s nála is a cigányokra bízva az ostrom további kiállítását. Meglepésére azok csaknem sikerrel járnak, s már-már elűzik az ellenséget. Győzelmük feletti mámorukban azonban - az alapadomának megfelelően - ők is a távozók után kiáltják, hogy csak azért nem lövik őket halomba, mert elfogyott a puska-poruk, s ez megpecsételi Nagyida sorsát. Hogy Arany mennyire nem a cigányokat akarta nevetségessé tenni, s mennyire zavarta, hogy sokan csak ezt érezték ki a műből, arról a Bolond Istók egy részletében tesz személyes indítatású vallomást:

„Midőn megrontott Ida nagy
romlása?
Bár ehhez is fér még egy-két vajon.
Elolvasták-e, vagy föl sem szelék?
Korcs volt, üres volt, aljas volt:
elég.

Ki gondolt arra, hogy van benne
eszme,
Cigányfölötti érzés valami,
De, Puchem kardja szívemnek
szegezve,
Félig sem mertem azt kimondani!
A szalmapörnye sem volt tőlünk
messze,
Miről magyar fül nem tud hallani,

*S melytől sötéten jártunk akkoron,
Barnítva színünk s szívünk nagy
korom.*

*Dicső, nemes faj, mely vérezett
Idánál!
(Ott volt a végsapás, Világoson)”*

Arany János egy másik költeményében, a *Koldus-énekben* fel-emelő cigányképet fest. A szabadságharc megrokkant, ajtóról-ajtóra járó és alamizsnáért könyörgő egykori honvédjével (Versec, Szolnok, Isaszeg, Vác hősével), akire mások kutyákat uszítanak, a cigányok - természetes módon - szolidaritást vállalnak:

„Oh! Mikor ez a seb idebent
megsajdul,
Lelkem minden húrja átrezeg a
jajtúl;
Húzd rá cigány, mondom egy
keservest ingyen
És a cigány húzza, áldja meg az
Isten;
Könnye pergi át a barna ábrázatot...
„Adjatok, adjatok, amit Isten adott.”

Akadnak olyan költemények is, amelyek a szabadságharc cigány közszereplőinek állítanak emléket. **Bartók Lajos** (1851-1902) *A mariseli cigányokban* a honvédserghez oldalára álló, faluszéli cigányokat jeleníti meg, akik a katonákhoz csatlakozva mutatják az utat az ismeretlen terepen, majd muzsikájukkal lelkesítik az elcsigázott harcosokat. A csatában sem futnak meg, együtt válnak sebesültté, hősi halottá a magyar szabadságért harcolókkal, fejszéssel, szeker-cékkal rájuk támadó román felkelőkkel szemben:

„Középre cigányság! s mint
táncvigadalomban,
Úgy indul a honvéd vad bércre
rohanva.
Húzd!... S húzza a rongyos mariseli
cigány,
Rákóczi haragja zúg a bős
muzsikán...
Mind áll a cigány, mint ördög
feketén,
S játszik szilajon testhalmok közepén
Szikrát üt a húzóból a vonó...
S hegedűt együtt aprítja a fejsze,
És fekete, vézna karjaikat.”

Darmay Viktor (1850-1878) *A
vén dádében* egy előregedett -
egykor népszerű - muzsikás sa-
nyarú sorsát írja le, aki a magyar
szabadságért harcolt s rokkant
meg:

„Hír, dicsőség, minden elhagy;
Nem hallod már, hogy volt, hogy
volt!
Dehogyan hallod, hisz süket vagy.
Nagysallónál egy ágyúhang,
Szegény dádé, fülbe rúgott:
Azt se hallod, azt se midőn
Kedves régi hegedűsön
Pattognak a régi húrok.”

Pedig nem akármilyen művész
veszett el benne, komoly kocká-
zatot vállalt, amikor pódiumon
megszerzett nevét a csatatéri zenész
sorsára cserélte.

„Mint valami bársonymentén
Az ezüstgomb, úgy ragyogtál.
Egy fél ország vígadott, sirt
Édes hangján hegedűdnek;
Húrjairól egyre-másra,
Mint tőről a golya, szárcsa,
Szébbnél szebb nóták repültek.”

Farkas Emőd (1866-1920)
1888-ban tette közzé *Szabadság-
harc 1848-49-ben* című hőskölte-
ményének első füzetét. Fejezetei a
forradalom kitörésétől a szabad-
ságharc első hónapjain keresztül
követik nyomon a történelmi ese-
ményeket. A szerb felkelők táma-
dásáról szóló tábori jelenetben a
honvédek cigányok zenéje mellett
fokozzák harci készségüket és el-
szántságukat:

„Húzd rá cigány, gyújtóhévvvel húzd
nekünk,
Érte drága harchabérrel fizetünk,
Fényes terhét úgy se bírja
homlokunk,
Nem babérért, mi hazánkért
harcolunk...”

...mámorunkból ellentiprott terére
szálljon jobblét hajnalának szent
fénye”

Tóth Kálmán (1831-1881) ver-
sének, *Az öreg cigánynak* címsze-
replője a szabadságharc idején
mind a kilenc gyermekét elküldi a
katonákat lelkesíteni. (A vers a
vészkorszak és megtorlások idején
íródik, ezért az Életkép a török vi-
lágából alcim alatt került kinyom-
tatásra.) A purdék között több tíz év
körüli is akad...

„Tehát mert nem forgathat
panganétot,
Forgasson hegedűt, klarinétot,
Egyik táborból a másikba járjon,
S kevés pénzért sokat, s jót
muzsikáljon.
Mert úgy mint a kard pusztít,
A jó muzsika buzdít.”

Ő maga, mivel a fegyverforga-
táshoz öreg, hogy mégis hasz-
nossá tegye magát, a harcok idején
naphosszat kardot, kaszákat csinál,
fegyvert kovácsol. Amikor pedig a
csaták elültével a harcmezőkről
egyetlen fia sem tér vissza, bele-
örül a fájdalomába, s alamizsnán,
kegyelemkenyéren tengeti életét.
A szükség végül mégiscsak ko-
vácsszerszámaihoz kényszeríti,
nagy zokogás közt láncokat ko-
vácsolni, mivel éppen annak lett
keletje.

Farkas Imre (1879-1976) költe-
ménye, *A magyar nóta* egy olyan
történetet beszél el, amelyben a
szabadságharcon átgázoló cári
hadsereg tisztjei - az országból
hazavonulóban - megpihennek
egy útszéli kocsmában szembe-
sülnek tetteikkel. Mulatni vágynak
és zenét rendelnek. A parancsolt
muzsikát fellábú cigány szol-
gáltatja, aki honvédként vesztette
lábát Isaszegnél. Olyan művészi
hőfokon húzza, hogy a négy orosz
tudatáig, lelkiismeretéig hatol,
milyen gyalázatos szerepre kény-
szerültek:

„...Összenéz a négy tiszt némán,
halaványan:
Micsoda fájdalom sír a muzsikában?
Eltemetett könnyek fel-feltörő
vagyak,
Szilaj, szívettépő, egetverő bánat...
Hallgatják csöndesen elboruló
kedvvel,
Nem tud ilyen nótát, csak a magyar
ember:
Minek jöttek ide, miért is
parancsolták?
Szegény leigázott, árva
Magyarország...”

Táborozás

Szabó László a pesterzsébeti roma önkormányzat elnöke örömmel üdvözlölte, hogy az idén először sikerült a családi táborozást szerveznie. Sikerült 28 fővel az Esély táborba eljutniuk Balatonszemesre. Együtt nyaralhattak a szülők és a gyerekek. 538 ezer forintba került a nyaralás, 80 ezerbe az oda-vissza út.

A XX. kerületi kábeltévén keresztül hangzott el a táborba való részvételi felhívás. Végül 28-an maradtak fenn a

rostán. Az elbírálás egyik szempontja volt a rászorultság, ezenkívül a gyermek és a szülők közti viszony, engedelmesség, kezelhetőség, stb.

Játékos vetélkedőket rendeztek a gyermekek számára, mint például a lek-városkenyér-evő és lisztes csokievő verseny. A játékon túl az elmét is pallérozták, ismeretterjesztő előadások voltak a cigányok eredetéről, vándorlásáról, életéről és kultúrájáról, valamint az identitástudatról is szót ejtettek.

Sor került focimérkőzésre is, a Cigányház-Romanoher, Mester Zsuzsa csapata és a XX. kerület között. Az eredmény mindannyiuk meglegedésére 2:2 lett.

Zárószóként elmondhatom, hogy öröm volt látni a szülők és a gyermekek arcán az öröm és a meglegedettség mosolyát, amely széles ívet rajzolt az ajkukon.

Rácz Lajos

A szarvasi gyerekek is Battonyán táboroztak

Mahler József megszállott mezőkövácsházi pedagógus és romaszakértő immár 40 éve vezeti eredményesen a Békés megyei cigánygyerekek életmód-táborát. A barátság és testvériség jegyében a battonyai nevelőotthon falai között 94 kisdíák táborozott együtt, cigány és magyar gyerekek, Békésről, Elekről, Körösladányból, Végegyházáról, Mezőkovácsházáról az első turnusban. A második turnusban Mezőberényből, Gyomaendrőről, az Arad megyei Nagyiratosról és Nagyzerindről, Dévaványáról és Szarvasról fogadtak gyerekeket. A Szarvasi Cigány Kisebbségi önkormányzat minden tagja már a vakációt megelőzően nagy súlyt fektetett arra, hogy 4-es és 5-ös eredményt elért gyerekek legjobbjait küldhesse a Megyei Képviselő-testület Nemzeti és Etnikai Bizottságának támogatásával szerveződött életmód-táborba. A gyerekek a tábor ideje alatt olyan gazdag programokban részesülhettek, amelyet minden országosan bejegyzett gyermekmozgalom is megirigylhet.

Izeltető a tábor életéből: **Furák Mónika** rendőrszázados a DADA program rejtelmeivel ismertette meg a táborozókat; óriási sikere volt **Hevesi József** szakfőtanácsos rendhagyó előadásának, aminek diavetítését a kisebbek és nagyobbak is csillogó szemmel kísérték. Nem vélet-

lenül, mivel a hazai cigányság életét, körülményeit érzékeltette emberközeli stílusban. **Surman László** békési cigányköltő, az ezredvég roma irodalmának egyik legnagyobb hazai ígérete az Átutazás című kötetének legszebb verseit lopta a kisdíjakok szívébe. A **Molnár C. Pál** Emlékház egy délelőtti **Lakatos Tibor** festő jóvoltából a művészetek zárandokhelyévé lett. A művészről mindent megtudhattak a néhai mesterről, az Emberről. A turnusok más délelőtti ajándékozó barkács-tanfolyamok, vetélkedők, battonyai és mezőhegyesi túrák, piaci portyák, strandolások, városnézések és az elmaradhatatlan focibajnokságok sora tette még színesebbé. Ez utóbbiakon, csakúgy, mint a más programokban is, a szarvasi fiúk: **Rácz Sanyi, Rácz Renátó, Rácz Robi, Zima Bandi, Budai Laci, Czegléczky Zsolt** remekeltek. S ami külön dicséretes a szarvasi gyerekek és a cigány önkormányzat részéről, hogy vasárnap délután rögtönzött sajtótájékoztatón számoltak be élményeikről.

A sajtótájékoztatóra meghívták a szerkesztőségeken kívül a Szarvasi Civil Szervezetek Fórumának két olyan résztvevőjét is, mint a Békés Megyei Szociális Dolgozók Egyesülete (**Gonda Edit** igazgatóasszony képviselte ezt a szerveződést) és az Üldözöttek Szövetsége, amely csaknem egy évtizede jelentős hangsúlyt

fektet a hazai kisebbségi és etnikai problémák feloldására. Utóbbi szerveződésképviselőként **Kozák Ferenc**, délkelet-magyarországi területi ügyvivő elmondta, hogy a Szarvasi Cigány Kisebbségi Önkormányzat a gyerekek továbbtanításával és a sportteljesítmények felkarolásával maximálisan megvalósítja azokat a célokat, amelyet 1975-ben **Lakatos Menyhért** és **Choli Daróczi József** a hazai cigányság számára mint egyetlen felemelkedési lehetőséget megfogalmaztak.

A megyei életmód-tábor pedagógiai folyamata ezzel még nem fejeződött be, mivel szarvasi résztvevőkkel is 22 korábbi táborlakó Tata, Szombathely és Burgerland nevezetességeit kereste fel július 29. és 31. között.

Szenes János

Vakációzáró tábor

Az iskolai életre való felkészülést is segítette az a napközis tábor, mely a közelmúltban ért véget a szolnoki „Oktatási és Továbbképzési Központ” Alapítványánál. Ugyanakkor a szervezők húsz, hátrányos helyzetű cigány és nem cigány gyermek vakációjának végét is megédesítették.

A tábor szervezői a két hét alatt a gyermekek közösségbe történő beilleszkedését, a kudarcok elviselésének megkönnyítését, az egészséges életmód megismertetését, tanárokkal, nevelőkkel szembeni viselkedési formák elsajátítását, a kreatív gondolkodás fejlesztését tűzték ki célul, mindezt persze sok-sok játékkal.

A komoly munka mellett kikapcsolódásra is jutott idő, hiszen a programok között szerepelt strandolás, filmvetítés, daltanulás, sőt kirándulás az abonyi vadasparkba is.

Kozák István, a Loli Jág együttes vezetője ismét bebizonyította, nemcsak a gitározáshoz és az énekléshez ért, hanem a gyerekekhez is.

*Sorverseny
A jó hangulat adott volt.*

Horváth Sándor előadóművész vidám hangulatot teremtett dalaival

*Oláh Mara festőművész
a gyerekek között*

100022.

A hajléktalanság kálváriája

Miközben a Magyar Köztársaság Alkotmánya félreérthetetlen egyértelműséggel deklarálja a szociális biztonságoshoz való jogot, egyre gyakrabban vehetjük észre, hogy a legegyszerűbb életfeltételek is sérülnek. *S hiába hallhatunk hangzatos szövegeket arról, hogy mindenkinek joga van önmaga és családja megfelelő életszínvonalára (ideértve a kellő táplálkozást, ruházódást és lakást, valamint az életkörülmények állandó javulását), a valóságban sokszor az ellenkezője történik. A hajléktalanná vált zámolyi cigányok esete is ezt igazolja. Mert minden jóhiszemű megfigyelő számára cáfolhatatlan, hogy az úgynevezett önhibára való hivatkozás korántsem jelent elegendő érvet az embertelen életkörülmények magyarázatához. Még ha a hajléktalanság előidéző feltételei között találhatók is olyanok, amelyek sajátos vonása, hogy maga az áldozat idézte elő őket (esetleg a lassú önpusztítással együtt járó közönyből), kétségtelen az is, hogy az utcára kerülő családok kilátástalan életsorsában egyéb tényezők is szerepet játszanak.*

Csak éppen az utóbbiakról túlságosan is keveset tudunk. Nem elegendő ugyanis csupán a munkanélküliségre, a rendszeres jövedelem hiányára, a magas, vagy annak tartott gyermekszámára hivatkozni, hanem azt a tényt is figyelembe kell venni, hogy a rendszer-váltás óta eltelt időszakban az emberi méltósághoz való jog veszítette el végképp érvényét. *A tulajdon mindenhatóságának bővületében élve a közhatalom és annak letéteményesei számára a legkevésbé sem fontos, hogy hányan sülyednek - cigánként és nem cigánként - a társadalom alatti létbe. Ezért sem véletlen, hogy például a lakhatás biztosítására való kötelezettség többnyire csak írott malaszt marad. Ha ugyanis valamelyik települési önkormányzat - mint például a zámolyi - meg akar szabadulni a hajléktalanná vált személyek szociális támogatásától vagy éppen átmeneti elhelyezésétől,*

könnyűszerrel találhat magának jogalapot.

Akár a sajátosan értelmezett közérdeket szem előtt tartva, vagy akár arra hivatkozva, hogy a piacgazdaság körülményei között mindenkinek magának kell gondoskodnia saját ellátásáról. De hát ezúttal is más a valóság és megint más a látszat. Miközben igaz az, hogy esetleg hat család lakhatásának megteremtése is olyan terheket ró az önkormányzatra, melyeket adott esetben egy település önmaga nem tud viselni, ebből mégsem következhet, hogy egyetlen megoldásként a településről való erőszakos vagy rejtetten módszeres kiköltöztetés kínálkozna. S nemcsak azért, mert a szabad mozgás és a tartózkodási hely szabad megválasztásának joga szintén az Alkotmányban szerepel, hanem azért is, mert a lakás nélkül maradtak semmilyen szempontból nem tekinthetők olyan személyeknek, akik bármilyen ok alapján is, internálhatók lehetnének. *Ha viszont az utóbbit tényként fogadjuk el, az önkormányzat felelőssége kétségbevonhatatlan. Ugyanígy a közhatalomé is, mert ha igaz az, hogy a cigány származású állampolgárokat ugyanolyan jogok illetik meg, mint a nem cigányokat, amennyiben nem képesek saját erőjükből önmaguk ellátására, az állam aligha térhet ki a szükséges mértékű gondoskodás elől.*

S különösen nem akkor, ha olyan többgyermekes családokról van szó, akik gyermekeiket is elveszíthették volna. A mégoly törvényesnek látszó kilakoltatás így kerülne szembe a gyermekek jogairól és a gyámügyi igazgatásról szóló törvénnyel. Az önkormányzati, illetve állami szerepvállalás konkrét mértékét ugyan nehéz pontosan meghatározni, de az mégiscsak nyilvánvaló, hogy akik otthon nélkül maradnak, a szociális biztonság szempontjából mindenképp jogfosztottá váltak. *A demokratikus jogállam elvével és gyakorlatával ez az állapot semmiképp sem egyeztethető össze. Ho-*

lott napról-napra növekszik annak a veszélye, hogy a zámolyi családok kálváriáját több tízezer átélhetik. S valóban, ha csak a lakáshitel-tartozásokra gondolunk, vagy arra a körülményre, hogy a dologtalan életmód lassanként apáról fiúra száll, a fedél nélkül élők létszáma szemmel láthatóan növekedni fog.

S ezzel együtt a társadalmi feszültségek is múlhatatlanul felerősödnek, hiszen a hajléktalanná válás tragikus következményeivel nemcsak az áldozatok szembesülnek, hanem azok is, akik még csupán fenyegető lehetőségét érzékelik. *Így ha látjuk is az eltérő életsorsokból adódó különbségeket (többek között azt a tényt, hogy a többségében vagyontalan cigányság önerőből képtelen helyzetén változtatni), arról sem feledkezhetünk el, hogy a többségi társadalom több százezer tagja egyáltalán nem érezheti magát biztonságban. Ebből is következik, hogy a hajléktalanná váló cigányok és nem cigányok között sokkal több az alapvető hasonlóság, semhogy a zámolyi ügyet elszigetelt jelenségként értelmezhetnénk. Akár arról van szó, hogy az állampolgárok egy része néha beletörődéssel fogadja el az otthontól való megfosztottság elkerülhetetlen következményeit, akár arról, hogy minden erejével változtatni szeretne nyomorúságos viszonyain, mindkét esetben számolni kell azzal, hogy állami, illetve önkormányzati segítség nélkül a szociális biztonsághoz való jog látszatáról sem érdemes beszélni. *Ha a zámolyi roma családok ügyében éppenséggel az Országos Cigány Önkormányzat talált optimális megoldási módot, ez közvetve azt is bizonyítja, hogy egy közjogi testület-humanitárius megfontolásból olyan feladatot vállalt magára, amely végül is közhatalomra tartozik.**

(Részlet a Zámolyi dosszié címmel készülő kötetből).

Dr. Kerékgyártó T. István

PÁLYÁZATI FELHÍVÁSOK

99/8/5. ROMA EGÉSZSÉGÜGYI ÉS REHABILITÁCIÓS PROGRAM

A pályázat célja:

Komplex szociális, egészségügyi és rehabilitációs programok támogatása. Pályázni olyan programokkal lehet, melyek az elszegényedett térségek településein, telepszerű elkülönültségben (utca, sor, telep) élő roma népesség egészségügyi ellátásának, közegészségügyi helyzetének és lakókörnyezeti viszonyainak javítását célozzák meg. Előnyben részesülnek azok a programok, melyek nem az elkülönítést fenntartó és erősítő, hanem a roma és nem roma népesség együttműködését előmozdító elképzeléseket tartalmaznak.

Pályázni lehet:

1. Egy-egy kistérség településeinek összefogásával, megfelelő szakemberek, oktatási intézmények, munkaügyi központok stb. bevonásával a térségben élő roma és nem roma fiatalok számára egészségügyi és szociális segítő képzés szervezésének támogatására. A pályázati program sikeresen végzett fiatalok számára képzettségüknek megfelelő, rendszeres alkalmazást biztosít a szociális és egészségügyi ellátás keretein belül, akár közhasznú foglalkoztatás formájában is. Előnyben részesülnek azok a programok, melyek a telepszerűen elkülönült roma népesség fiataljai közül választják ki a kiképzendő fiatalokat.

2. A telepszerű (utca, sor, telep) elkülönültségben élő roma népességen belül olyan egészségügyi bázisok létrehozásának támogatására, melyek alkalmasak elsősegélynyújtásra, egészségügyi intézményekkel való kapcsolattartásra, telepeken lévő közegészségügyi, betegségmegelőző, ill. gyors betegségelhárító tevékenységre és gyógyító-megelőző-felvilágosító munkára. Előnyben részesülnek azok a programok, melyek a különböző intézményeket, szervezeteket összefogják, koordinálják az egészségügyi állomások létrehozása során, segítik és szakmailag irányítják az adott állomások tagjait, ill. a velük folyamatosan kapcsolatot tartó egészségügyi intézmények képviselőit, valamint a roma közösségek keretein belül végzik gyógyító-megelőző-felvilágosító munkájukat. A bázisok létrehozásának programjában konkrétan meg kell jelölni azon személyeket, akik megfelelő képzettséggel rendelkeznek, ilyen irányú átképzési programon részt vettek, jelenleg is a szociális-egészségügyi ellátási rendszeren belül dolgoznak, vagy megfelelő szakmai segítség mellett a fenti célok megvalósítására

alkalmasak. Előnyben részesülnek azok a programok, melyek a létrehozandó bázisok roma munkatársait folyamatosan foglalkoztatják, ill. a telepszerű körülmények közötti tevékenységen túl bevonják és foglalkoztatják az egészségügyi-szociális intézmények keretein belüli hasonló jellegű tevékenységbe.

3. Olyan programok támogatására, melyek a telepszerű elkülönültségben élők lakókörnyezeti viszonyainak javítására, tereprendezésre, higiénikus viszonyainak javítására, játszóterek kialakítására, folyamatos tereprendezésre és karbantartására stb.-re vonatkoznak. Előnyben részesülnek az olyan közhasznú vagy egyéb foglalkoztatásban megvalósuló, infrastrukturális (út, ivóvíz, csatorna) fejlesztési munkák, melyek oldják és kiegyenlítik az adott településen belüli infrastrukturális különbségeket, különös tekintettel a telepszerű elkülönülésből adódó hátrányokra.

A pályázat követelményei:

Kiemelten előnyben részesülnek azok a pályázatok, amelyek több települést bevonó, a fenti (1,2,3 vagy ezek közül bármelyik kettő) pontokban foglalt célokat egységesítő pályázati programokat nyújtanak be. A átképzési programoknál és a közhasznú foglalkoztatásnál a jelenleg érvényben lévő hatályos munkajogi szabályok a pályázó számára kötelezőek. Az átképzési programoknál a munkaügyi központokkal való együttműködési szerződés, a közhasznú munka esetén a többszörösen módosított az 1991. IV. tv16/A paragrafus, ill. az egyéb törvényi háttér meglétének igazolása szükséges, melyet a foglalkoztatónak a munkaügyi központok igazolásával együtt a **Soros Alapítvány** felé a pályázathoz csatolnia kell.

A pályázati költségvetésnek tartalmaznia kell a program megvalósítását segítő egyéb anyagi alapokat, azok mértékét és ezek forrásait.

A pályázók köre:

Roma közösségek fenti célokra alakuló civil szerveződései, települési és kisebbségi önkormányzatok, szakápolói és gondozói intézmények, illetve tagjaik, érintett civil szervezetek vagy közhasznú társaságok, háziorvosok, illetve az ÁNTSZ és szervezeti, szakorvosi rendelők és kórházak, illetve azok tagjai.

A pályázatot a fenti körből bárki benyújthatja, de a pályázatnak tartalmaznia kell az intézményes vagy egyéni részvevők körét (pl. nevét, intézményi ígérvényt, együttműködési megállapodásokat, az együttműködési formák konkrét részletezését).

PÁLYÁZATI FELHÍVÁSOK

Pályázni lehet:

1. A képzési programok lebonyolítási és működési költségeire, eszközkötségeire, indokolt esetben ösztöndíjakra.

2. Az egészségügyi állomások létrehozásának működési és eszközkötségeire, indokolt esetben ösztöndíjakra.

3. A környezeti, rehabilitációs programoknál eszközkötsége, anyagkötsége, többletfoglalkoztatással járó költségekre és a közhasznú foglalkoztatás támogatására.

Beküldési határidő: 1999. november 20.

A pályázati döntésről szóló értesítés várható határideje: 1999. december 31.

99/8/6. UTCAI SZOCIÁLIS GONDOZÓ (STREET WORKER) KÉPZÉSI PROGRAM

A pályázat célja:

A nagyvárosok roma népességének körében jelentkező, kedvezőtlen szociális és egészségügyi jelenségek kezelése utcai gondozó hálózat segítségével. Roma származású utcai szociális gondozók képzése és a képzés utáni működésük támogatása.

A pályázat követelményei:

Olyan utcai szociális gondozó képzési programokkal lehet pályázni, amelyek a nagyvárosi roma népesség veszélyeztetett rétegeinek (prostituáltak, drogfüggők, alkoholisták, kallódó állami gondozottak, hajléktalanok stb.) egészségügyi felvilágosító, megelőző, ill. őket utcai gondozó hálózaton keresztül szakszerűen felkaroló és segítő utcai szociális gondozókat képeznek ki, és a képzés utáni munkájuk folyamatos fenntartására vonatkozó konkrét elképzeléseket tartalmaznak. Pályázni csak olyan szakmai és működtetési programokkal lehet, amelyek a kiválasztott roma vagy nem roma kiképzendők nevét is tartalmazzák. Kiemelten előnyben részesülnek azok a programok, melyek a kiképzendő személyeket veszélyeztetett rétegek tagjai közül választják ki, és működésüket saját veszélyeztetett közösségeiken belül biztosítják.

A pályázók köre:

- szociális munkásokat képző intézmények, - olyan civil önkormányzati vagy közhasznú intézmények,

melyek a fent felsorolt veszélyeztetett rétegek szociális, egészségügyi, lakhatási stb, problémáival a szociális ellátó szférán belül hivatás szerűen foglalkoznak.

Pályázni lehet:

- a szakmai képzés személyi és dologi költségeire,
- indokolt esetben a hallgatók ösztöndíjára,
- a kiképzett szociális gondozó team működésének és szakmai irányításának költségeire, beleértve a kiképzettek támogatását is,
- a kiképzett utcai szociális gondozók foglalkoztatási költségeire, illetve a foglalkoztató intézmény támogatására, azon programok esetében, amelyek megfelelő intézményi háttérrel rendelkeznek, illetve azt a program során kialakítva a kiképzett utcai szociális gondozókat folyamatosan, részben saját vagy egyéb anyagi forrásokból (pl. közhasznú munkakeretén belül) folyamatosan foglalkoztatják.

Beküldési határidő: 1999. december 1.

**Döntésről szóló értesítés várható határideje:
2000. január**

AZ ÖSSZES SOROS-PÁLYÁZATRA VONATKOZIK:

A pályázat feltételei:

Pályázni kizárólag az erre a célra szolgáló űrlap kitöltésével lehet, amelyen megtalálhatóak a részletes pályázati követelmények.

További információ és űrlap beszerezhető:

A pályázó nevére megcímzett és felbélyegzett közepes méretű válaszboríték megküldésével postai úton:

Soros Alapítvány,

1525 Budapest, Pf. 34.

(Tel.: 315-0315, fax: 315-0201),

vagy személyesen: Budapest, II. Bolyai u. 14.

A Soros Alapítvány részletes tájékoztatója a **www.soros.hu** címen megtalálható az interneten. Az internetről az űrlapok letölthetők.

PÁLYÁZATI FELHÍVÁSOK

SVÁJCI HOLOCAUST-JÓVÁTÉTEL

Fontos jogi tájékoztatás a romák és szintik részére a holocausttal kapcsolatos kárpótlásról és a svájci bankokkal létrejött egyezségről

A svájci bankoknak, vállalkozásoknak és a svájci kormánynek a második világháború alatti tevékenységéből adódó jogigények rendezésére a svájci bankok 1,25 milliárd USA dollár megfizetését fogadták el.

A New York-i Keleti Kerületi Bíróság 1999. november 29-én tárgyalást tart és határoz arról, hogy a rendezés véglegesen jóváhagyható-e. Várják a túlélők és leszármazottaik jelentkezését, igénybejelentését.

Felhívjuk az érintettek figyelmét, hogy igényjogosultsággal élhetnek akkor is, ha svájci bankszámlával nem rendelkeztek, továbbá hogy a jelen rendezésnek a svájci Humanitárius Alappal semmilyen kapcsolata nincs.

A rendezés által érintett csoportba tartozik minden olyan személy, vállalkozás vagy csoport, amelyet a náci rendszer, illetve annak ügynökei üldöztek, vagy üldözni rendelték azért, mert zsidó, roma, Jehova Tanúja, homoszexuális, illetve testileg vagy szellemileg fogyatékos volt, vagy azt vélték róla. Így:

A/ Ha Ön roma vagy szint, vagy ha Ön olyan roma vagy szint örököse akit a II. világháború alatt a fasiszták vagy ügynökeik (szövetségesek, megszállt országok kormányai) üldöztek vagy meggyilkoltak

és

B/ Önnek vagy családtagjának:

1. A fasiszta rezsim által zsákmányolt vagy elvett vagyontárgyakkal kapcsolatos követeléselei lehetnek svájci szervezetekkel szemben (az egyezés második csoportjába tartoznak a „burkolt vagyonnal” kapcsolatos, svájci szervezetekkel szembeni igények is, az ilyen vagyont a svájci szervezet valamilyen, a tengelyhatalmakhoz tartozó, a fasiszta rendszerrel 1933 és 1946 között kapcsolatban álló társaság vagy személy előnyére elleplezte) vagy

2. 1945 május 9 előtt betétekkel rendelkezett svájci bankban, svájci befektetési alapon vagy

értékleteti számlán és ezzel kapcsolatos igénye lehet, vagy

3. kényszermunkát végzett olyan szervezetek részére, amelyek e munka jövedelmét vagy hozamát svájci szervezeteknél helyezték el, vagy ezzel a nyereséggel svájci szervezeten keresztül folytattak tranzakciókat, vagy

4. sikertelenül keresett menedéket Svájcban a fasiszta üldöztetés elől, vagy bejutását követően rossz bánásmódban részesült és ezzel kapcsolatban igénye lehet valamely svájci szervezettel szemben.

Ön megfelelhet a svájci bankokkal, a svájci kormánnyal és más olyan svájci cégekkel kötött, 1,25 milliárd dolláros javasolt egyezés szerinti kárpótlás feltételeinek, amelyeket azzal vádolnak, hogy jogtalanul hasznot húztak abból, hogy a fasiszták üldözték a zsidókat, a romákat és más csoportokat. Az egyezés most került az Egyesült Államok Bírósága elé, amely a november 29-én megtartandó méltányossági vizsgálat során dönt az egyezés méltányos voltáról.

Felhívjuk figyelmét a következőkre:

Ha úgy gondolja, hogy megfelel a fenti leírásnak, kérjen teljes körű tájékoztatást jogairól és az igénylési eljárásról.

Nincs garancia arra, hogy minden igénylő kárpótlásban részesül.

Ez az egyezés elkülönül és független a svájci Humanitárius Alaptól.

A teljes tájékoztató értesítési csomag pontosan meghatározza az egyezésbe tartozó csoportokat és a határnapokat.

Az igényeket 1999. október 22-ig kell benyújtani.

Bővebb információ kérhető a következő - USA-ban működő - ingyenes, magyar nyelvű telefonszámon: 008-001-2080

vagy interneten: www.swissbankclaims.com

PÁLYÁZATI FELHÍVÁSOK

Igénybejelentőlapot lehet kérni a következő formanyomtatványon, vagy augusztustól a roma szervezetektől, kisebbségi önkormányzatoktól.

Kérje meg a postai Értesítést és az Igénybejelentő Kérdőívet még akkor is, ha Ön nincs megbizonyosodva arról, hogy valamelyik rendezési csoportba tartozik.

Például, ha Ön vagy hozzátartozója kény-szermunkát végzett, Önnek nem feltétlenül lehet tudomása arról, hogy annak jövedelmét vagy hasznát svájci jogi személyeknél helyezték-e el és így Ön is minősülhet valamelyik rendezési

csoportba tartozónak. Vagy nem tudhatja, hova kerültek az elrabolt vagyontárgyak, ékszerek, stb.

Stephen A. Whinston egyike azoknak az ügyvédeknek, akiket az amerikai bíróság az áldozatok képviselőjére jelölt ki. Whinston és munkatársai Magyarországon tartózkodásuk idején sajtótájékoztatót hívták fel a figyelmet a kárpótlási lehetőségekre. Az ügyvéd hangsúlyozta: *nem tudni, hány magyarországi polgár jogosult a svájci jóvátételre, de az biztos, hogy semmiféle megkülönböztetés nem lesz a zsidó, cigány és más áldozatok között.*

A Magyarországi Cigányokért Közalapítvány

pályázatot hirdet civil jogvédő szervezetek és cigány kisebbségi önkormányzatok számára jogvédő iroda létrehozása, működtetése részbeni támogatására.

A pályázók köre:

Kisebbségi jogvédelemmel foglalkozó civil szervezetek és cigány kisebbségi önkormányzatok.

A pályázatnak tartalmaznia kell:

- a pályázó eddigi kisebbségvédelmi munkáját bemutató rövid ismertetőt,
- a pályázó szakmai programját,
- a bírósági nyilvántartásba vételt igazoló végzés másolatát,
- alapszabály vagy alapító okirat másolatát,
- részletes költségvetést, a más forrásból származó támogatások feltüntetésével,
- közterhek befizetését igazoló hiteles egy hónapnál nem régebbi dokumentumot (APEH, TB),
- szakmai ajánlást, támogatói nyilatkozatot,
- már működő és korábban a közalapítványtól támogatást kapott irodák esetében az egyes ügyek felsorolását és azok képviselőjével összefüggő eredményességi beszámolót is tartalmazó részletes szakmai beszámolót és - amennyiben az még nem nyújtotta be úgy - elszámolást a kapott támogatás felhasználásáról.

**Támogatási összeg:
legfeljebb 1.500.000 Ft**

**Pályázható éves keretösszeg:
10.000.000 Ft**

Az elbírálásnál előnyben részesülnek a már működő irodák.

**A pályázatok benyújtási határideje:
1999. október 30.
(Adatlap nélkül).**

A határidőn túl és a hiányosan beérkezett pályázatokkal a Kuratórium nem foglalkozik.

A pályázatok elbírálási ideje 1999. november 30. (A Kuratórium az elbírálás időpontja megváltoztatási jogát fenntartja.)

**Magyarországi Cigányokért
Közalapítvány
1021 Budapest,
Budakeszi út 55/d, P/5, V.2.
Telefon/Fax: 394-2647, 394-1852**

A rozsdafarkú

Csipkefüggönyként zúdul a kertre a fényzuhatag. Be-becsillan a szerbluc csüngő legyezőfinomságú tülevelei között. Játszik a sugáreső. Áprilisban itt még a gyöngyharmatú, fehérből rózsaszínbe hajló magnólia pompás virágkoszorúja gyönyörködtetett szívet-lelket. Előtte most tűzliliom csokor hivalkodik. A narancssárgás tűzvirág kelyhei meg-meglibbennek az enyhe fuvallatban. A japánbirs hatalmas tűzpiros menyasszonyi csokra rég elvirágzott. Lassan sárgulnak, beérnek almái.

A kert közepén örfaként nyúlnak az ég felé a félszáz évnyi gyűrűket számláló fekete fenyő. Az a fa, amely fazont adott a most már szinte a Svájci Alpokban is beillő nyaraló-lakóháznak, amely a fiatal akácos, tölgyes, nyíres, fenyőkkel ékesített erdőre tekint. Innen, a sokarcúságot felvillantó erdőből néz vissza a kaliforniai mamutfenyő csinos, nyúlánk, kápráztatóan hatalmas tüleveleket hordó legyezőivel.

Az őrt álló fekete fenyő törzsét fénynyaláb övezi. Körüloleli a Nap. A kert-arborétum baloldalán fehér, rózsaszín tavirózsák csalogatják a barátot, a természetet, a virágot, fát, madarakat, halakat kedvelőket.

Rezzentlen világ, tapintható a csend. Néha egy-egy vadgerle pár szárnycsapkodása zavarja meg a természet látszólagos mozdulatlan-ságát. Ott laknak fenn a fekete fenyő lombjai között. A napnak mindig meghatározott időszakában röppennek a disztó köpartjára. Bele-bele hörpintenek vízébe, a-

melyben diszhalak cikáznak, rajokban úszkálnak. Csodálatos világ. Különösen az úszó, kecsesen sikló torpedószerűen haladó élőlényeknek az élete. Olykor a rajok egymással szembe úsznak, ám még csak véletlenül sem ütköznek. Mintha kijelölt pályán siklana mindegyik.

Életjelet, a park ébredését elsőként pirkadatkor a vadgerlek búgása jelzi. Őket az énekes rigók trillázásai követik, majd meghallani a kis fakopáncsok szorgoskodó hernyók után kutató kalapácsszerű kopogásait a fenyők törzsein, ágain. Távolból vércse vijjog, de a fekete rigók elnyomják a rikácsoló hangokat.

Állok, meditálok a korai fényben, a reggeli harmatban. Egyszer csak megpillantok a nyírfa melletti futórózsa tövében egy madarat. Amatőr ornitológusként próbálom azonosítani, vajon mi lehet. Egészen közel lépderek hozzá. Bevár. Nem száll el. Ő is szökken. Hangot nem hallat. Ismerkedünk egymással. Egészen közel megyek hozzá. Jé! Ez egy fióka lehet. Kieshetett a fészkeből. Vagy mégsem? Vizsgál-gatom, nézegetem. Esetlenül felrebben. Csak néhány méterrel száll tovább, s ekkor észreveszem, hogy a jobb lába lóg. Bizonyára el van törve. Olyan, mintha mankót, húzná. Figyelem a röptéit. Vajon hova, merre száll, s meddig bírja? Felröppen a rózsabokorra. Zihál, pi-hen. Bizonytalanul billeg a szürös ágon. Elfáradt. Lándol a nyaraló teraszán. Jobban szemügyre veszem. Most látom csak igazán, va-

lójában egy rozsdafarkú a barátom. Megéhezhetett. A köplaccra hulló nyírfa magjait szedegeti. Ül, de inkább gubbaszt, s csak a környezetéhez közel hulló apró szemeket csipegeti. Rokkant kis rozsdafarkú. Hasonló a verébhez. Szürke a tollazata, de piheszerűbb, selymesebb, s a farktollazata rozsdaszínű. Aprócska csodája a természetnek. Napozik a felmelegedett betonon. Guggol. Csak sérült jobb lábát nem tudja maga alá húzni. Az kilóg, mint egy mankó. Néhány pillanat múlva röpködni próbál. Összegömbölyödik csaknem legurul a place széléről. Szárnyaival kapaszkodik, igyekszik visszanyerni egyensúlyát. Végre sikerül.

Néhány méternyi röpköd a kert fölött, köröz a fenyők között. Megpillantja a vakondtúrást, melynek kiszáradt homokos földhányásában az énekes rigók, fakopáncsok szoktak porfürdőzni. Felfedezte. Ő is belehemperedik. Néhányszor megfordul, majd lerázza magáról a port és tova száll.

Kis rozsdafarkú. Vajon meddig bírod szusszal? Másnap a reggeli harmatos világban ismét látom. Ott, a rózsabokor tövében. S azóta mindennap egymásra találunk. Segíteni nem tudok neki. Barátkozunk. Együttérzek vele. Átélem kinjait, szenvedéseit, rokkantságának hátányait.

Eltűnődöm, amikor kínlódva elröppen. Vajon meggyógyul-e valaha a kis rozsdafarkú, vagy ilyen rokkantan kell leélnie madárelétét?

Farkas Kálmán

F E J T Ö R Ő K

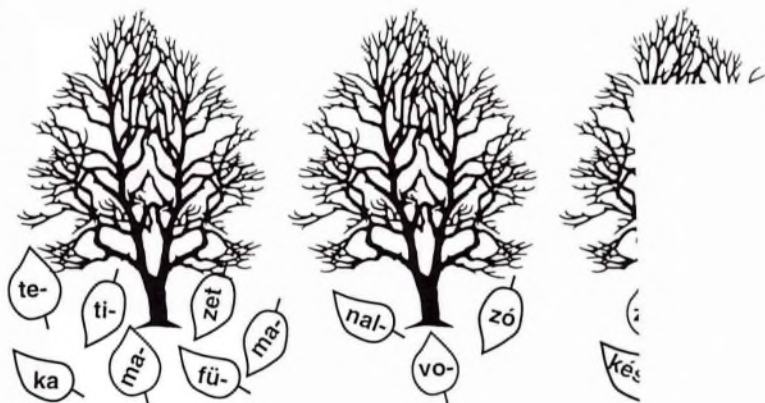
Kedves Gyerekek!

Még tombol a nyár, de egyre gyakrabban jut eszetekbe az őszi iskolakezdés. Vége lesz a sok kirándulásnak, strandolásnak, játékoknak. Lassan elmosódnak a nyári élmények és gondolataitok az új tanév tölti el. Ez így van rendjén!

A szerkesztőség nevében kívánom, hogy az új tanév hozzon nektek sok sikert, rengeteg jó osztályzatot!

Most egy kicsit játsszatok a fejtörőkkel, rejtvényekkel!

Az őszi fák hulló levelein egy-egy szótag található. Ha a szótagokat helyes sorrendben rakjátok össze a tanulás fontos kellékeit olvashatjátok össze. Ezeket kérjük majd beküldeni!

Az engedelmes pénz

Amint látjátok, a pohár két pénzdarabon áll egy átlátszó üveglapon, és a közepén benn van egy kisebb pénz. Ezt a középsőt kell kivenni anélkül, hogy akár a pénzdarabokhoz, akár a pohárhoz hozzányúljunk. Hogyan lehetséges ez? Gondolkozzatok!

A rejtvényekhez jó szórakozást kívánunk

Kamranéző!

Milyen gyümölcsöket, zöldségféléket rakott el édesanya? Megtudhatjátok a versikéből.

*Kék a színem, édes vagyok,
A piacon is megkaphattok.
Magvam egy van, eldobhattok
Több fajtam van, nos mi vagyok?*

*Névrokonom lakásokban világít,
Édes ízem minden embert elámít,
Színem sárga, de nem vagyok irigy,
Belsejében több magvacska lapít!*

*Küszö növény vagyok,
Ha elraknak, savanyúvá válok,*

Középen Farkas László, aki a Magyar Testépítő és Fitness Bajnokságon a 65 kg-osok között 2. helyezést ért el. Farkas László ezzel a fotóval szeretné a roma fiatalokat sportolásra, egészséges életmódra buzdítani

JOGVÉDŐ IRODÁK

Nemzeti és Etnikai Jogvédő Iroda

Irodavezető: **Dr. Furmann Imre**

Cím: 1537 Budapest 114. Pf.: 453/269

Telefon: 303-8973, 314-4998

Szolnoki Kisebbségi Jogvédő Iroda

Irodavezető: **Dr. Pálfi Miklós**

Cím: 5000 Szolnok, Kossuth tér 1.

Telefon: (06) 56/411-205

Cigányok Jog- és Érdekérvényesítő Irodája

Irodavezető: **Dr. Kosztics István**

Jogsegélyszolg. vezető: **Dr. Szelestey György**

Cím: 7621 Pécs, József A. u. 4.

Telefon: (06) 72/325-558

Roma Parlament Konfliktusmegelőző és Jogvédő Irodája

Irodavezető: **Dr. Pánczél Márta**

Cím: 1084 Budapest, Tavaszmező út 6.

Telefon: (06) 1/313-18-87

Roma Polgárjogi Alapítvány Jogvédő Iroda

Irodavezető: **Horváth Aladár**

Cím: Budapest VIII., Dob u. 105.

Telefon: 352-4500, 352-4502

Pentru Voj - Tiértetek Zala Megyei Kisebbségek Jogvédő Szervezete

Jogász: **Dr. Hard Ferenc**

Cím: Zalaegerszeg, Kossuth út 43. I. emelet

Telefon: (06) 96/330-479

Országos vásárok naptára

1999. október hónapra

Október 1., péntek

Gyöngyös oá.
Gyula oák.
Miskolc ok.
Pécs R.

Október 2., szombat

Abony oá.
Békéscsaba oák.
Csorna av.
Kaposvár av.
Kecskemét ok.
Kecskemét kjv.
Komló oák.
Komló av.
Magyarnándor

oák.
Marcali oák.
Miskolc ok.
Pécs oák.
Pécs R.

Október 3., vasárnap

Albertirsa oák.
Albertirsa av.
Békéscsaba oák.
Dabas-Szölő bv.
Dunakeszi bv.
Gyomaendrőd

av+mgv.

Jászapáti oák.
Kaposvár ok.
Kecskemét ok.
Kecskemét kjv.
Kiskunhalas oák.
Kiskunhalas av.
Kiskunhalas kuv.
Lajosmizse oák.
Miskolc av.
Mórahalom oák.
Nagykörös av.
Pápa kjv.
Pécs ok.

Pécs
Pécs
Szeged-
Cserepes sor kjv.
Szeghalom oák.
Szendrő bv.
Szolnok av.
Tarnaméra oák.
Tiszacsege bv.
Tiszakécske av.

Október 4., hétfő

Csongrád oá.
Tiszacsege
Őszi Vásár.

Október 5., kedd

Bátonyterenye
Cegléd oá.
Nagyecsed oák.
Nagykanizsa oák.

Október 6., szerda

Kaba ok.
Miskolc oák.
Veszprémvarsány oák.

Október 7., csütörtök

Celldömök ok.
Ónod oák.
Vésető oák.

Október 8., péntek

Miskolc ok.
Sásd oák.
Szeged-
Cserepes sor ok.

Október 9., szombat

Csorna av.
Debrecen
Mihály napi Nagyv ok.
Dévaványa oák.
Dunapataj oák.
Jászberény oák.
Kaposvár av.
Kecskemét ok.
Kecskemét kjv.
Miskolc ok.
Ózd oák.
Pécs oák.

Október 10., vasárnap

Békéscsaba av.
Dabas oák.
Dabas av.
Debrecen
Mihály napi Nagyv ok.
Dombóvár ok.
Gödöllő osk.
Gyomaendrőd

oák.
Jászdózsa oák.
Jászakarajenő oák.

Kaposvár ok.
Kecskemét ok.
Kecskemét kjv.
Kiskunfélegyháza

oák.

Miskolc av.
Pásztó oák.
Pécs ok.
Pécs av.
Romhány oák.

Szeged-
Cserepes sor kjv.
Tompá ok.
Szekszárd oák.
Szentés oá.
Szolnok av.

R Ö V I D Í T É S E K

av. = autóvásár
bv. = búcsúvásár
csv. = cserépvásár
kjav. = közúti jármű vásár
kuv. = kutyavásár
LNv. = Lovas Napok vására
mgv. = munkagép vásár
nmv. = népművészeti vásár
oá. = országos állatvásár
oák. = országos állat- és kirakó vásár
ok. = országos kirakó vásár
osk. = országos sertés- és kirakó vásár
r. = régiségvásár
bv. = termékbemutató és vásár
üv. = ünnepi vásár

Tiszaöldvár oák.
Zalaegerszeg av.

Fadd Őszi oák.

Kaposvár av.

Kecskemét ok.

Kecskemét kjv.

Mezőberény oák.

Miskolc ok.

Mohács oák.

Pécs oák.

Október 11., hétfő

Csorna ok.

Október 12., kedd

Gönc oák.
Zalaegerszeg oák.

Október 13., szerda

Makó oá.
Mezőcsát oák.
Miskolc osk.

Október 14., csütörtök

Komádi oá.
Szeged-
Cserepes sor ok.

Október 15., péntek

Miskolc ok.

Október 16., szombat

Csorna av.

Október 17., vasárnap

Békéscsaba av.

Böhönye oák.

Cegléd oák.

Csorvás bv.

Heves oák.

Heves av+mgv.

Kaposvár ok.

Kecskemét ok.

Kecskemét kjv.

Kiskunfélegyháza

av.

Kunszentmiklós

oák.

Miskolc av.

Mórahalom oák.

Pécs ok.

Pécs av.

Szeged-

Cserepes sor kjv.

Szolnok av.

Tiszakécske oák.

Vác oák.

A vásárnapot
összeállította:
Wilhelm István

